

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ ANABİLİM DALI

**BREXİT SÜRECİ'NİN TÜRKİYE'DE BÜROKRATİK ve SİYASAL
DÜZLEMDE ALGILANIŞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mahmut KARAKUŞ

Tez Danışmanı
Dr. Öğretim Üyesi Metin ÖZKARAL

Karabük

Ekim-2019

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ ANABİLİM DALI

**BREXİT SÜRECİ'NİN TÜRKİYE'DE BÜROKRATİK ve SİYASAL
DÜZLEMDE ALGILANIŞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mahmut KARAKUŞ

Tez Danışmanı
Dr. Öğretim Üyesi Metin ÖZKARAL

Karabük

Ekim-2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	3
DOĞRULUK BEYANI	4
ÖNSÖZ	5
ÖZ.....	6
ABSTRACT.....	7
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	8
ARCHIVE RECORD INFORMATION	9
KISALTMALAR	10
ARAŞTIRMANIN KONUSU	11
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	11
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	11
GİRİŞ	12
1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TARİHSEL SÜRECİ.....	13
1.1. Avrupa Tarihinde Bütünleşme Denemeleri.....	13
1.2. Viyana Kongresi ve Restorasyon Dönemi.....	14
1.3. Endüstri Devrimi.....	17
1.4. I. Dünya Savaşı.....	20
1.5. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı Arası Dönem	27
1.6. II. Dünya Savaşı	31
1.7. Avrupa'da Birleşme Hareketleri	36
1.8. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve Roma Antlaşmaları	39
1.9. Roma Antlaşması ve Avrupa Ekonomik Topluluğu	40
1.10. Maastricht Antlaşması ve Avrupa Birliği	41
1.11. Avrupa Birliği	45
2. BİRLEŞİK KRALLIK VE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİSİ.....	49
2.1. II. Dünya Savaşı Sonrası Süreçte Birleşik Krallık.....	49
2.2. AET'nin Kuruluş Sürecinde Birleşik Krallık'ın Politikaları.....	53
2.3. Birleşik Krallık'ın AET Üyelik Başvuruları ve Topluluğa Alınması.....	54
2.4. Margaret Thatcher Dönemi	58

2.5.	Avrupa Birliği'nin Kuruluğu ve Birleşik Krallık.....	62
2.6.	Yeni Sol ve Üçüncü Yol.....	64
2.7.	Tony Blair Dönemi Birleşik Krallık-Avrupa Birliği İlişkileri	66
3.	BREXİT SÜRECİNİN TÜRKİYE'DE SİYASAL VE BÜROKRATİK DÜZLEMDE ALGILANIŞI	72
3.1.	Brexit Nedir?	72
3.2.	Brexit Süreci ve Türkiye'de Algılanışı	78
	SONUÇ	100
	KAYNAKÇA	104
	ÖZGEÇMİŞ	112

TEZ ONAY SAYFASI

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Mahmut KARAKUŞ'a ait "Brexit Süreci'nin Türkiye'de Bürokratik ve Siyasal Düzlemde Algılanışı" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından Uluslararası Politik Ekonomi Yüksek Lisans programı tezi olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu Başkanı	: Dr. Öğr. Üyesi Metin ÖZKARAL	
Danışman Üye	:
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Emine ÇELİKSOY	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Yasin TAŞPINAR	
Üye	:

Tez Sınavı Tarihi: 04.10.2019

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Mahmut KARAKUŞ

İmza :

ÖNSÖZ

Benim için bu hayatta çok önemli bir yere sahip olan annem ve aileme, bu tezin her aşamasında yanımda olan çok değerli arkadaşım Semra'ya, değerli danışman hocam, Dr. Öğr. Üyesi Metin ÖZKARAL ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen Sosyal Bilimler Enstitüsü İdari ve Akademik personelleri ile emeği geçen herkese çok teşekkür ediyorum.

ÖZ

Bu çalışmanın ilk iki bölümünde Birleşik Krallığın 1973 yılında AET'ye katılımından sonraki süreçte, bu toplulukla ve sonrasında Avrupa Birliği ile olan sıkıntılı ilişkilerinin nedenleri incelenmeye çalışılmıştır. Bu incelemenin sağlıklı olabilmesi için geçmişte yaşanmış Avrupa'daki bütünleşme hareketlerine, bu kıtada yaratılmaya çalışılan uyum ve dengenin sağlanması için yapılan girişimler incelenmiştir.

Brexit'in, Birleşik Krallığın Topluluğa üye olmasından günümüze kadar süren bir süreç olduğu ve bu süreç sonunda Birleşik Krallığın AB'den ayrılması gündeme geldiğinde, ülkemiz kamuoyunun vermiş olduğu tepkiler ölçülmeye çalışılmıştır. Brexitin anlaşmalı ya da anlaşmasız olarak iki şekilde gerçekleşme durumu olduğu ve bu durumların sonuçlarında, ülkemiz ekonomik, siyasi, diplomatik vb konularda her türlü etkilenecektir. Brexitin yaratacağı bu etkiler, Türkiye kamuoyunda medya kuruluşları, akademik dergiler, siyasi partiler, siyasiler vb. tarafından yapılan açıklamalar göz önünde tutularak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği; Birleşik Krallık; Brexit; Uluslararası Politik Ekonomi; Avrupa Ekonomik Topluluğu.

ABSTRACT

In the first two chapters of this study, the reasons of the distressed relations with this community then with European Union after participating of the United Kingdom to “AET” in 1973 are aimed to investigate. The integration movements in Europe and attempts to achieve the harmony and balance that are tried to be created on the continent were investigated to provide this investigation to be healthy. Brexit is thought to be a process that has continued since the United Kingdom became a member of the community. Turkey’s reaction has been aimed to be measured about the separation of United Kingdom from Europe Union at the end of this process. It is thought that Brexit can be realized in two ways with or without agreement and as a result of these situations, our country will be affected by all kinds of economic, political, diplomatic, etc. issues. The effects that Brexit will create the explanations made by Turkey media organizations, academic journals, political parties, politicians and so on have been evaluated..

Keywords: Brexit; European Union; European Economic Community; Political Economy; United Kingdom.

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Brexit Süreci'nin Türkiye'de Bürokratik ve Siyasal Düzlemde Algılanışı
Tezin Yazarı	Mahmut KARAKUŞ
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Metin ÖZKARAL
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	04.10.2019
Tezin Alanı	Siyaset Bilimi ve Bürokrasi
Tezin Yeri	KBÜ/SBE
Tezin Sayfa Sayısı	115
Anahtar Kelimeler	Brexit, Avrupa Birliği, Türkiye, Birleşik Krallık, Uluslararası Politik Ekonomi, Avrupa Ekonomik Topluluğu

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	The Perception of Brexit Process in Turkey in Bureaucratic and Political Sense
Author of the Thesis	Mahmut KARAKUŞ
Advisor of the Thesis	Dr. Öğr. Üyesi Metin ÖZKARAL
Status of the Thesis	Postgraduate
Date of the Thesis	04.10.2019
Field of the Thesis	Political Science and Bureaucracy
Place of the Thesis	KBU/SBE
Total Page Number	115
Keywords	Brexit, European Union, Türkiye.

KISALTMALAR

- AB:** Avrupa Birliği
- AET:** Avrupa Ekonomik Topluluğu
- AGSP:** Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
- AKÇT:** Avrupa Kmr ve Çelik Topluluğu
- BİST:** Borsa İstanbul
- BK:** Birleşik Krallık
- EAEC:** European Atomic Energy Community
- EFTA:** (European Free Trade Association)
- EJC:** Avrupa Adalet Divanı
- GATT:** General Agreement on Traiffs and Trade
- IMF:** International Monetary Fund
- IBRD:** International Bank for Reconstruciton and Development
- ITO:** International Trade Organization
- NATO:** The North Atlantic Treaty Organization
- ODGP:** Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
- OECD:** Organisation for Economic Co-operation and Development
- OEEC:** Organisation for European Economic Co-operation
- OLAF:** Avrupa Sahterkarlıkla Mcadele Brosu
- STA:** Serbest Ticaret Alanları
- SSCB:** Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
- UKIP:** United Kingdom Independence Party
- VB. :** Ve Benzeri
- YASED:** Uluslararası Yatırımcılar Derneği
- YY. ;** Yüzyıl

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Avrupa’da ve dünyada her zaman etkin bir siyaset yürüten Birleşik Krallığın, Avrupa Birliği’nden ayrılma süreci ve bu sürecin Türkiye kamuoyunda özellikle akademik çalışmalar, siyasi parti açıklamaları, ulusal basın ve ticari işletmeler tarafından ekonomik, siyasi, diplomatik vb açılardan algılanışı bu çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu alıŐma Birleşik Krallığın AB’den ayrılma sürecini detaylı olarak inceleme amacı taŐımakta ve bu ayrılığın gerçekleşmesi durumunda Türkiye’de ki etkisinin nasıl olacağı ile ilgili Türk kamuoyunda oluşan tepkileri ölçmeyi amaçlamıŐtır.

Araştırma Brexit konusunda Birleşik Krallığın AB’ye girişi ve Birleşik Krallık-AB ilişkilerinin detaylı bir Şekilde incelenmesi açısından önem taşımaktadır. Aynı zamanda bu ayrılık sürecinin gerçekleşmesi durumunda Türkiye’nin her Şekilde etkileneceği gerçeği ve bunun Türkiye kamuoyundaki yansımalarını araştırma konusunda çok fazla çalışma yapılmamıŐ olduğu tespit edilmiştir. Bu alıŐma bundan sonra bu alanda yapılacak çalışmalara da kaynak niteliği taŐıması açısından da önem taşımaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu alıŐma hazırlanırken siyasi tarih, uluslararası ilişkiler, uluslararası politik ekonomi, bürokrasi ve Avrupa tarihi alanlarında AB ve Birleşik Krallık hakkında yapılmış çalışmalar başta olmak üzere, kitap, akademik bilimsel makale, yüksek lisans ve doktora tezleri, internet kaynakları, raporlar tarihsel ve sosyolojik analiz yapılarak kullanılmıştır. Elde edilen veriler değerlendirilerek sonuçlar elde edilmiş ve bu sonuçlar yorumlanarak açıklama ve tespit yapılmıştır.

GİRİŞ

Fenike Kralı Agenor'un kızı Europe, tanrı Zeus'un sevgisini kazanarak mitolojideki yerini almıştır. Zeus Europe'a aşık olur ve boğa kılığına girerek onu Girit'e kaçıtır. Zeus ile Europe büyük bir aşk yaşarlar ve çocukları olur. "Güneşin Battığı Yer" anlamına da gelen Europe, mitolojide kült bir kavram halini alarak belirli bir kültürün simgesi olur. Avrupa ismi, ilk olarak bu mitolojik öyküde kullanılmıştır. Avrupa günümüzde dünya halklarının penceresinden bakıldığı zaman güçlü ve ileri bir medeniyete sahip, çağdaş, özgür ve uygar bir toplum; adalet, zenginlik, huzur ve refah gibi özellikleri ön planda olan değerlerle beraber, her açıdan gelişmiş bir düzene sahip kıtadır. Özellikle orta çağ ve sonrası süreçte dünya tarihinde gerçekleşen olayların önemli bir kısmı bu kıtada yaşanmıştır. Kültürel, sanatsal, felsefi, teknik ve benzer birçok alanda yaşanan gelişmelerin yanı sıra, yine kıtada yaşanan ya da bu coğrafyayı etkileyen önemli savaşlar, barışlar, katliamlar, göçler, devrimler gibi tarihi literatürde dönüm noktaları yaratan birçok olayın merkezi olmuştur. Böylece önemli bir birikime ve tecrübeye sahip olan bu kıtadaki güçlü devletler, yüzyıllardır dünyanın başka birçok yerine hükmetmiş ve derin izler bırakmışlardır (Alganer & Yılmaz, 2016: 94).

Reform ve Rönesans hareketleri sonucu yönetsel, siyasi, dini ve kültürel yapılar temelinden sarsılmış, matbaanın da etkisiyle din sorgulanmaya başlanmış ve toplum hayatındaki yeri geri planlara itilmiştir. Buna karşılık özgür ve pozitif düşünce önem kazanmış, bilim ve sanat gelişmiştir. Bu sayede Avrupa ülkeleri sanat, edebiyat, bilim, felsefe, mimari, heykel vb. birçok alanda ilerleme göstermişlerdir.

Fransız İhtilali'yle birlikte tüm dünyayı etkileyen milliyetçilik akımı ortaya çıkmış ve yakın çağı başlatan bu olayla birlikte dünya üzerindeki sınırlar yeniden çizilmeye başlanmıştır. Feodalite ortadan kaldırılmış kilisenin toprakları millileştirilmiş olup hükümetin yönettiği yeni bir sistem yaratılmıştır. Halkın egemenliği, yönetimde merkezîyetçilik, eşitlik gibi konular, Fransız Devriminin en önemli sonuçları olmuştur. Avrupa, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, bu savaşların nedenleri, sonuçları, dünya üzerindeki etkisi vb. birçok önemli olayın merkezi olan aynı zamanda her dönemde tüm dünyada önemli izler bırakan bir geçmişe sahip olmuştur. Yüzölçümü olarak yeryüzündeki ikinci küçük kıta olsa da dünya tarihi boyunca hemen her dönem dünyanın merkezinde olmuş, yaşadığımız son birkaç yüzyıla damgasını vurmuş, güçlü ve gelişmiş devletlerin hiçbir zaman eksilmediği bir coğrafya olmuştur (Roberts, 2010: 423).

1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TARİHSEL SÜRECİ

1.1. Avrupa Tarihinde Bütünleşme Denemeleri

Dünyada tarihçilerin büyük çoğunluğu, siyasi tarihin başlangıcı olarak 1789 Büyük Fransız Devrimini kabul eder ya da 19. Yüzyıldan başlatırlar. Bu konu ile ilgili Oral Sander kitabında şöyle der; “Tarihin ne durduğu ne de başladığı sihirli bir nokta vardır. Tarihçi, bu durumda, tarihin kesintisiz akışı ya da süreci içine bir noktadan girmek zorundadır” (Sander, 2015: 27). Bu çalışmada yaşanan zorluklardan bir tanesi de Avrupa Birliği tarihini nereden başlatmak gerektiğini belirlemek olmuştur. Kronolojik olarak, 2. Dünya savaşı sonrası Avrupa da kalıcı bir barış oluşturmak isteyen Avrupa ülkelerini, 1950 yılında Fransa Dış İşleri bakanı Robert Schuman’ın oluşturduğu ve tarihte “Schuman Planı” olarak yerini alan bütünleşme hareketinden başlatmak mümkündür. Fakat Avrupa’nın çok daha eski geçmişinde bu denemelerin yapıldığı da bilinmektedir. Avrupa’da bütünleşme hareketleri konusunda ilk girişimler, Eski Yunan ve Roma medeniyetleri döneminde gerçekleşmiştir. Bu dönemde kurulmuş olan federatif sistem ve site medeniyetlerindeki meclisler ve yargı mekanizmaları; Avrupa bütünleşmesinin zeminini oluşturmuşlardır (Alganer & Çetin, 2007: 287).

Roma İmparatorluğu, altın çağını yaşadığı dönem sonunda, Avrupa’nın büyük bir kısmını ele geçirerek, kıtanın tek bir kültürün çatısı altında toplanmasına vesile olan ilk devlet olma özelliğine sahiptir Avrupa bütünleşmesi ile ilgili ilk ciddi girişimler Orta Çağda yapılmıştır. Bu dönemin önemli düşünürlerinden Fransız Pierre Dubois, Avrupa’nın konfederal bir yapıyla, Hıristiyan Cumhuriyet olarak yönetilmesini tasarlamıştır. Avrupalı prenslerin oluşturduğu bir mecliste, kıtadaki devletler arasındaki uyuşmazlıkların, Hıristiyanlık kurallarına göre değerlendirilerek çözülmesi planlanmıştır. Aynı zamanda Dubois, bu projedeki temyiz makamını da Papa olarak düşünmüştür (McCormick, 2014: 67).

Bir diğer Avrupa bütünleşme girişimi ise XV. Yüzyılda yaşanan Türklerin yaratmış olduğu korkuya karşı alınmış bir tutumdur. XV. Yüzyılda Türklerin Avrupa içlerine ilerleme tehdidine karşı Çek Kralı George ile diplomatı Antoine Marine tarafından tasarlanmış bir projedir. Prensler ve Krallar için oluşturulan bir konsey ve anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulması için görev yapması gereken bir mahkeme kurulmasını öngörmüşlerdir. 1560 ve 1641 yılları arasında arasında yaşamış Maxime De Bethune isimdeki Fransız Sully Dükü,

iktisadi ve mali alanlarda önemli görevler üstlenmiş ve Kral IV. Henry'nin başbakanlığını yapmış bir devlet adamıydı. Maxime de Bethune'un Avrupa bütünleşmesi konusunda geliştirdiği öneriye Büyük Tasarım adı verilmiştir. Bu tasarıya göre Avrupa yönetimleri yeniden inşa edilecekti ve üçer yıllık görev süresi bulunan 66 üyeden oluşan bir Avrupa Senatosu oluşturulacaktı (McCormick, 2014: 67).

Yukarıda anlatılanlarla Viyana Kongresi öncesi Avrupa'da yaşanan bütünleşme girişimlerine de değinerek, bu konunun Avrupa'da dönem dönem gündeme geldiği gösterilmeye çalışılmıştır. Ancak bu çalışmayı çok eskiye götürmeden, günümüz Avrupa Birliğiyle ilişkilendirebileceğimiz en yakın tarihli girişim olarak, Viyana Kongresi belirlenmiştir. Bu kongrede ana tema, kıtadaki güven ortamının tekrardan tesis edilmesi ve bu konuda duyulan kaygı, aynı zamanda kıtada yaşanabilecek olan olası savaşı veya savaşları engellemek, güven ve huzur ortamını sağlamak olduğundan, bu çalışmanın; Avusturya Başkanı Metternich'in Avrupa Uyumu düşüncesi etrafında toplanan Viyana Kongresi'nden başlatılması ve Viyana Kongresi ile Avrupa Birliği'nin kuruluşuna kadar olan Avrupa'nın tarihsel sürecinin detaylı bir şekilde incelenmesi uygun görülmüştür.

1.2. Viyana Kongresi ve Restorasyon Dönemi

Fransız devriminin etkileri devam ederken, aynı zamanda Avrupa da yaşanan Napolyon savaşları ve sonrasında ki süreç, kıta genelinde son derece güvensiz bir ortam oluşturmuştur. Napolyon 1815 yılında yenilmiş ve sürgüne gönderilmiş olsa dahi, Avrupa sistemine ve devletlerin menfaatlerine vermiş olduğu zararlar kıtanın güç kaybetmesine neden olmuş ve bu durumun sonunda Avrupa'nın önemli devletleri kıtada yaşanan bu büyük sorunlara kalıcı çözümler aramaya başlamışlardır (Armaoğlu, 2003: 126-127). Hiç şüphesiz XVIII yüzyıl Avrupası'nda yaşanan en önemli olay Fransız devrimiydi. Etkisi bütün Avrupa'ya yayılan bu devrimde eşitlik, özgürlük, adalet gibi konularda çok önemli bir bilinç doğmuştur (Alganer & Çetin, 2007: 296). Güç kaybeden Avrupa devletleri savaşarak yeni yerler kazanmak amacıyla hareket etmek yerine Diplomasiyi kullanarak anlaşma kararı almışlardır. İlk önce Kutsal İttifak adı altında 26 Eylül 1815 yılında Avusturya, Rusya ve Prusya'nın bulunduğu bir girişim gerçekleşmiştir. Fransız İhtilalinin ortaya çıkardığı görüşlerle taban tabana zıt bir yönetim biçimini savunan bu ittifak; insanların barış ve güven içerisinde yaşamaları için gerekli olan ideolojinin, hükümdarların yönetimi ile gerçekleştirileceğini savunmuştur. Yönetimi, ihtilal sonrası ortaya çıkan yurttaşlık

bildirisindeki gibi özgürlüğe dayandırmak yerine Hükümdarların ilahi hakları olarak görmüşlerdir (Verda, 2008: 66).

Kutsal İttifak'ın yetersiz olduğunun görülmesi üzerine Birleşik Krallık, Rusya, Prusya ve Avusturya'nın oluşturduğu Dörtlü İttifak kurulmuştur. Dörtlü İttifakla Napolyon'un işgal ettiği yerleri paylaşmayı da amaçlayan devletler aynı zamanda Avrupa barışı düşüncesini de ön planda tutarak Viyana Kongresine giden yolun önünü açmışlardır (Verda, 2008: 67-68). 30 Mayıs 1814 tarihinde, Fransızlarla müttefikler arasında imzalanan Paris Barış Anlaşmasınının 32. Maddesinde de belirtildiği üzere Viyana Kongresini toplama kararı alınmıştır (Gönlübol, 1975: 38-39). Restorasyon Dönemi olarak da adlandırılan bu dönemde, politik yapısı bozulan Avrupa'nın yeniden eski monarşik yapısını kazanması ukdesi ve yükselen milliyetçilik fikrinin engellenmesi amacıyla, 1815'te Rusya, Prusya, Avusturya ve Birleşik Krallık, Viyana Kongresinde alacakları kararların hayata geçirilmesi amaçlanmıştır.

Viyana Kongresi yapıldığında Avrupa'da savaş bitmiş, anlaşmalar yapılmıştır. Bu kongreyle asıl amaçlanan şey; Avrupa'nın geleceğine yönelik siyasi kararlar vermek ve aynı zamanda Avrupa'da sınırların yeniden çizilmesi idi. Napolyon'un da aslında Avrupa'da yapmak istediği şey Avrupa'nın bütünleşmesine yönelik hamlelerdir. Avrupa'nın tamamını alarak tek bir yönetim altında birleştirmek ve kıtanın lideri olmak istemiştir. Fakat yenilgiye uğradığı için bu hedefine ulaşamamıştır (Alganer & Çetin, 2007: 297) (Alganer & Yılmaz, 2016: 102). Modern zamanlarda Avrupa'nın birlik ve bütünlüğü amacıyla yapılmış ilk ve en büyük hamlenin Napolyon'un gerçekleştirmeye çalıştığı bu hayali olduğu bilinmektedir (McCormick, 2014: 68).

Viyana kongresinde Avusturyalı diplomat Metternich'in "Avrupa Uyumu (Concert of Europe)" fikrinin günümüzdeki Avrupa Birliği oluşumuna en yakın ve ilk kez ortaya atılan bir fikir olduğunu söylemek elzemdir. "Avrupa Uyumu" (Concert of Europe) düşüncesi çerçevesinde amaçlanan, Avrupa'da siyasi ve ekonomik açıdan istikrarlı, barışçıl ve güvenilir bir ortam oluşturulmasıdır. Bu ortamın oluşabilmesi için gerekli olan şey; Avrupa'nın güçlü devletlerinin uyum içerisinde, kendi aralarındaki ilişkilerini yürütebilmeleridir. Kıta devletleri arasında oluşacak olumsuzlukların diplomatik yollarla giderilmesi amaçlanmıştır. İngiliz Dış İşleri Bakanı Castlereagh ve Avusturya Başkanı Metternich'in öncülük ettiği bu kongreye bazı devletler hükümdarlar düzeyinde katılım sağlamışlardır. Uluslararası olmaktan ziyade hükümdarlar arası olan bu kongrede asıl hedeflenen şey, Avrupa'nın güçlü devletleri arasında oluşacak, kararlı, istikrarlı, güçlü ve ortak siyasi bir bütünlük sağlandığı zaman, Avrupa'nın

tekrar Napolyon öncesi, eski mevcut monarşi yapısına dönebileceği ve daha güvenli bir kıta haline getirilmesidir (Verda, 2008: 68-69). 1704-1714 yılları arası Fransa'da imparatorluk yapan Napolyon, Avusturya, Rusya ve Birleşik Krallık koalisyonuna karşı üstünlük sağlayarak, günümüz Almanya'sında egemenlik kurmuştur. Kıtada yaşanan büyük savaşların yarattığı güvensiz ortamın yanı sıra, 1789 Büyük Fransız Devriminin, kıta devletlerinin otoriteleri üzerindeki olumsuz etkileri de artmaya başlayınca, Avrupa'nın güçlü ülkeleri güç kaybetmeye başlamıştır. Kıtada güvensiz bir ortam oluşmuştur. Yaşanan gelişmeler sonucunda oluşan bu olumsuz ortam, Avrupa'nın güçlü devletleri, Avusturya ve Birleşik Krallığı harekete geçirerek Viyana Kongresinin yapılmasının zeminini hazırlamıştır. Dönemin Birleşik Krallık ve Avusturya'sının bu denli yaklaşmasına neden olan bu kongrenin öncelikli amacı, Avrupa'nın eski gücüne tekrar kavuşması için kıtada barış ve düzenin tesis edilmesi aynı zamanda Napolyon'un Avrupa dan tamamen devre dışı bırakılmasıdır. Benzer bir durum İkinci Dünya savaşı sonrası farklı aktörler ve farklı ülkelerin öncülüğünde Schuman Planı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Metternich'in bu Avrupa Uyumu görüşlerinin kabul gördüğü Viyana Kongresinin bir diğer önemli noktası da diplomasinin sorun çözmede ne kadar etkili olduğudur. Eğer ki bu "Avrupa Uyumu" idealinin gerçekleşmesi isteniyorsa barışçıl bir şekilde yürürlükte kalmak zorundadır. Yani aslında bu; savaşınsız bir şekilde, dönemin Avrupası'nda yaşanan bu uluslararası krizin, masa üzerinde diplomatik bir yolla aşılmaya çalışılmasıdır. Uluslararası ilişkileri yürüten ve yöneten diplomatların tarihte belki de ilk defa çok önemli bir mesleğin mensupları oldukları bu kongreyle öngörölmüş ve yasal statüleri belirlenmiştir. Viyana Kongresiyle birlikte ilk kez Avrupa Devletleri ortak bir diplomasi ile hareket etmişlerdir. Böylelikle zamanla siyaset ve diplomasiye, uluslararası alanda kabul görebilecek bir bakış açısı kazandıran "Uluslararası Hukuk" fikrinin de temellerini atılmıştır.

Avrupa'da XVIII. yüzyılda başlayan birleşme hareketleri ve bu süreç 1950 lere kadar uzanır. 1951 yılında kurulan ve yalnızca ekonomik ve ticari bir özellik taşıyan Avrupa Kömür ve Çelik topluluğu, siyasi, ekonomik, hukuki ve sosyal özelliklerini 6 yıl sonra daha fazla geliştirerek Avrupa Ekonomi Topluluğuna dönüşmüştür (Kıraç & İlhan, 2010: 191). Günümüzde Avrupa, yarım asırdan fazla bir zamandır devam eden bu birlik sayesinde güven, barış ve huzur ortamının tesis edilmesine olanak sağlamıştır. Avrupa'daki tüm gelişmelere ön ayak olmuş ve kıta üzerinde çok ciddi ve etkin bir güç elde etmiştir. Hatta çoğu otoritelerce bu

topluluk yarım asırdan fazla bir zamandır yalnız Avrupa’da değil tüm dünyada etkin ve belirleyici bir güç olmuştur (Alganer & Yılmaz, 2016: 110).

1.3. Endüstri Devrimi

Endüstri devrimlerini tarihsel süreç içerisinde değerlendirecek olursak; bu devrimlerin 19. yüzyıldan günümüze kadar 4 önemli aşamadan geçtiği görülecektir. Birinci Endüstri Devriminde, su ve buhar gücü ile çalışan makinelerin üretim sisteminde yapmış olduğu köklü değişikliklerin etkisi görülürken, ikinci endüstri devrimi için elektrik enerjisinin kullanılması süreç önemli olmuştur. 1971 ve 1976 yıllarında icat edilen bilgisayar ve bilişim teknolojileri ve ilk programlanabilir yönetim sistemi olan SPS üçüncü endüstri devrimi sürecini başlatan önemli bir gelişme olmuştur. Son olarak dördüncü Endüstri Devriminde ise internetin üretimde kullanılması ve iş geliştirmeden mühendisliğe kadar birçok yeniliği de beraberinde getirerek, dünyamızda çok hızlı ve köklü değişiklikler yaşanmasına neden olduğu görülmüştür (Gül, 2017).

1780-1840 yılları arasında yaşanan Sanayi Devriminin en önemli nedeninin; İnsan ve hayvan gücüne dayalı üretim sisteminin, makine gücünün hâkim olduğu bir sisteme dönüşmesi olduğunu söylemek mümkündür. Bu sistemin üç önemli unsuru vardır. Bunlar; üretim, bilim ve tekniktir. Feodal, siyasal ve ekonomik düzenin gelişime kapalı yapısından kurtulan Avrupa’nın yaşadığı en önemli değişim “Sanayi Devrimi” olmuştur. Bu devrimin sonucu olarak Avrupa’da birçok alanda teknik buluşlar ve üretim artışı, dolayısıyla da artan refah gibi görünürde olumlu gelişmeler yaşansa da üretim tarzının değişmesiyle birlikte ortaya çıkan makineleşme süreci, yeni bir işçi sınıfının oluşumuna da yol açmıştır. Oluşan bu yeni işçi sınıfı, bu sınıfın ağır çalışma koşulları, makineleşme ve üretimde yaşanan arz fazlası, sanayi devriminin ana sebepleridir (Küçükkalay, 1997: 54-55).

Fransız mucit Denis Papin’in 1690 da Birleşik Krallık’ta yayınladığı çalışma ile Yüzbaşı Savery’nin yine Birleşik Krallık’ta bir dizi deney sonrası geliştirdiği çalışmanın katkılarıyla buhar pompası icat edilmiştir (Wikipedia, t.y.). Kömür ve bakır madenlerinde ve aynı zamanda uzun seneler boyunca şehir suyu temin etmek amacıyla insan hayatına giren bu gelişmeler insanların günlük ve iş yaşamlarında önemli değişikliklere neden olmuştur (Türkcan, 1981: 45-46).

Savery'nin tasarladığı ve geliştirdiği bu buhar pompasının, o günün ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamadığı ve geliştirilmesi gerektiğini düşünen ve bu alanda çalışmalar yapan İngiliz mucit Thomas Newcomen (Wikipedia, t.y.-b) 1712 yılında Fabrikalaşmadaki en önemli etkenlerden biri olan buhar makinesini geliştirerek Sanayi Çağının en önemli icadını da bulmuştur. (Kingsford, 1964: 33-34)

İngiliz mucit Thomas Newcomen'in geliştirdiği makine üzerindeki en önemli iyileştirme, bu makinelerden birini çalıştıran çocuk işçi Humphrey Potter tarafından farkında olmadan gerçekleştirilmiştir (Türkcan, 1981: 47-48). İlk buhar makinelerinde, pistonun hareketlerine göre, kazanla silindir arasında olması gereken irtibatı sağlamak için düzenli olarak bir çocuk işçi bulundurulmuştur. Fakat çalışmak yerine oyun oynamayı tercih eden bu çocuklardan birisi, valfleri makinenin oynayan diğer parçalarından birine bağladığında, kendiliğinden açılıp kapandığını ve bu sayede oyun için kendisine daha fazla zaman ayırabileceğini fark etmiştir. Bu aslında, bir çocuk işçinin çalışmak yerine oyun oynamak için düşündüğü bir icat olup aynı zamanda buhar makinesinin icadından beri yapılmış olan en büyük yenilik olmuştur (A. Smith, 1997: 23). Vanaların kaldıraç koluna bağlanmasıyla, vanalar kendiliğinden açılır-kapanır hale gelmiş ve böylece emekten tasarruf sağlayarak makinenin verimliliğini artıran, yani işgücü maliyetlerini azaltan bir iyileştirme ortaya çıkmıştır. Bundan sonra teknik ilerlemenin gelişmesi hep bu yönde olacaktır; işçilerin yerini makinelere bırakması yönünde. 18. yüzyıl boyunca Newcomen'in ve Savery'nin buhar makineleri üzerinde birçok iyileştirme yapılacaktır. Asıl önemli yeniliği ise James Watt yapacaktır (Başer, 2011: 135).

James Watt'ın geliştirmiş olduğu buhar makinesi, daha geniş bir alanda kullanılmıştır. Su pompalama ve çekme makineleri kullanılarak çok daha derinden ve ucuza kömür çıkartılması sağlanmıştır. Odun kömürünün yerine de kok kömürü kullanılarak daha yüksek ısı elde edilmiş olup bu sayede daha fazla hava basıncı sağlanmıştır. Bu yenilik sanayi tipi makinelere uygulanmış olup, iplik ve dokuma fabrikalarına, bira imalathanelerine, un değirmenlerine, kâğıt fabrikalarına ve üretim yapılan birçok yerde ihtiyaç duyulan enerjinin elde edilmesini sağlamıştır. Bu sayede çeşitli sanayi alanlarında büyük ölçekli işletmeler kurulmuştur. James Watt'ın makinesi için almış olduğu patent, makinenin kullanımını ve daha hızlı bir şekilde yaygınlaşmasını yavaşlatmıştır. Buna rağmen kullanımı devam eden, yaygınlaşması engellenemeyen bu makine, I. Sanayi Devriminin sonlarına doğru lokomotiflerde ve gemilerde kullanılmış olup Birleşik Krallık'ta köklü değişikliklere neden

olmuştur. Sonunda İngiltere’de yaşanan bu değişiklikler kıta geneline büyük bir hızla yayılmaya başlayacaktır (Deane, 1988: 121).

Sıcak hava makinesi ve içten yanmalı motor, buhar makinesinden türeyen en önemli enerji üretim araçları olmuştur. Sıcak hava makinesi ilk olarak 1807 yılında yapılmıştır. 1900 yılında, buhar makinesinin farklı bir türü, sıcak hava makinesinin yerine kullanılmaya başlanacaktır. Bu makine, buharın dıştan yakılması yerine, yakıtın silindirin içinde yakılması teknolojisini geliştirmiştir. 1791’de Birleşik Krallık’ta buharlaşmış terebentin ile çalışan bir içten yanmalı pompalama makinesinin patenti alınmıştır. Ancak üretilen ilk içten yanmalı motoru 1860 yılında Belçikalı bir mucit olan Jean Joseph Etienne Lenoir yapmıştır. Bu motorda yakıt yerine havagazı kullanılmış ve çift etkili bir buhar makinesi düşünülerek icat edilmiştir (Basalla, 2000: 53).

1771-1858 yılları arasında yaşayan ve kendisi de bir dokuma işçisi olan Robert Owen, üretim süreci ve Sanayi toplumundaki değişikliği şu şekilde anlatmıştır. “İmalatın bir ülkede genel olarak yayılması, o ülkede yaşayan insanlarda yeni bir kişiliğin ortaya çıkmasına yol açmaktadır ve bu kişilik, bireysel ya da genel mutluluğa hiç de uygun olmayan bir ilkeye dayalı olarak biçimlendiğinden, bu eğilimin önüne yasal müdahale ve önlemlerle geçilmediği zaman, en üzücü ve kalıcı kötülüklerin doğmasına neden olabilecektir. Üretim sisteminin etkileri, Britanya İmparatorluğuna insan kitlelerinin genel karakterinde önemli bir değişiklik yapacak ölçüde yayılmıştır” (Owen, 1817).

Her dönemde yaşanan Sanayi Devrimlerin en önemli ortak noktası, yaşanan teknolojik gelişmelerin toplumun yaşam biçimine doğrudan, kalıcı ve değiştirici bir etkisinin olmasıdır. 19. Yüzyılda yaşanan sanayi devriminin toplumsal değişimde etkisinin olduğu en önemli alanlar; pamuklu dokuma, demir ve ulaşım sektörleri olmuştur. Özellikle 19. Yüzyılda Sanayi devriminin gerçekleşmesine buhar gücünün ve buhar makinesinin keşfedilmesinin neden olduğu tekrar belirtilmelidir. Teknolojik olarak sürekli geliştirilen ve yenilenen makineler sayesinde, pamuk ve dokumacılık sektöründe yaşanan üretim ve verimlilik, hızlı ve düzenli bir artış sağlamıştır. Bütün sanayi sektörlerinde hammadde olarak kullanılan demir geliştirilerek, yeni teknikler ve makineler üretilmiş ve bu sayede kalitesi ve dayanıklılığı artırılmıştır. En son olarak da; su, kara ve demiryolu ulaşım sistemlerinin geliştirilmiş olması, bu alanda yapılan sürekli yenilikler sayesinde gerçekleşmiştir (Başer, 2011: 156).

1.4. I. Dünya Savaşı

Savaşa giden süreçteki başlıca gelişmeleri şu şekilde sıralamak mümkündür; 1789 yılında Fransa’da yaşanan ihtilal ve bunun sonucunda oluşan milliyetçilik akımları ve bu milliyetçilik düşüncesinin kıta genelinde etkili olması, Fransız İhtilalinde aydınların önderliğinde Monarşik sisteme karşı yapılan başkaldırı, önce Avrupa’da kısa zaman sonra ise tüm dünyaya yayılarak siyasi, hukuki ve toplumsal açıdan köklü değişikliklere yol açmıştır. Devrim sonrası yayınlanan İnsan ve Yurttaş Hakları bildirisi; insanların özgür oldukları, yasalar önünde eşitlik, herkese memur olabilme hakkı, söz ve basın özgürlüğü, özel mülkiyetin dokunulmazlığı ve vergilerin toplumda dengeli bir biçimde dağıtılması gibi temel hak ve hürriyetler konusunda halkın yanında yer alan bir içeriğe sahiptir (Sander, 2015: 164). Kurucu meclis “Ulusal Egemenlik İlkesine” dayanan bir Anayasa hazırlayarak Kral’ın yetkilerini sınırlandırılıp, siyasal iktidarı halkın seçeceği bir parlamento ile Kral arasında paylaşmıştır. İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ile İhtilal boyunca yaşanan diğer tüm gelişmeler, Avrupa’da ve dünyada Monarşi’nin kısa zaman sonra yıkılacağına işaret eden göstergeler olarak değerlendirilmiştir (Sander, 2015: 164).

Savaşın çıkmasının önemli nedenlerinden bir tanesi de Avrupa’nın güçlü devletlerinin yapmış oldukları ittifaklarda son derece katı kurallar uygulamaları ve bunun sonucu olarak da güçler dengesinin düzgün çalışmamasına başlamasıdır. Balkanlarda yaşanan ve belki de diplomatik yollarla çok daha kolay şekilde çözülebilecek bu kriz, dünya savaşına neden olmuştur. Avrupa 1900’den sonra giderek derinleşen, iki kutuplu bir yapıya dönüşmeye başlamıştır. Almanya ve Avusturya-Macaristan, Rusya’nın herhangi bir saldırısına karşı birbirlerini, İmparatorluklarının tüm güçleriyle destekleyeceklerini, 1879 da kendi aralarında ikili ittifak yaparak göstermişlerdir. Bu ittifaka 1882’de İtalya’nın katılmasıyla üçlü ittifak kurulmuştur. Fransa ve Rusya ise 1891-1894 yıllarında kendi aralarında, Almanya ve Avusturya-Macaristan ittifakına karşı yakınlaşarak Avrupa’da dengeyi sağlamaya çalışmışlardır. Britanya ise 1904 yılında Rusya ve Fransa’ya yakınlaşarak İmparatorluklar arasında yaşanan sorunları çözme rolünü üstlenmiştir (Best, Hanhimaki, Maiolo, ve Schulze, 2012: 19).

Birinci Dünya Savaşının bir kaza sonucu ya da savaş öncesi yıllarda yaşanan olayların ya da diplomatik gerilimlerin birikimlerinin bir kıvılcımla ateş alması sonucu başladığını söylemek mümkündür. Hiçbir Avrupa hükümeti genel bir savaş istemiyor olsa da İtalya’nın

dışındaki tüm büyük Avrupa devletleri, rakiplerinin saldırganca olan diplomatik tavırları karşısında geri çekilmektense savaşa girmeyi tercih etmişlerdir.

Avusturya Arşidükü Ferdinand'ın başına gelen, filozofların “kaçınılmaz kaza” diye tanımladıkları olaydır. Bir gurup Sırp terörist, Fransız Arşidükü Ferdinand'ı, Güney Slavların en önemli merkezi olan Saray Bosna'yı ziyareti sırasında öldürmeyi planlamışlardır. İlk denemelerinde amaçlarına ulaşamayan teröristlerden biri sakinleşip bir kahveye sığınmıştır. Arşidük ise saldırıdan kurtularak Bosna Genel Valisi Potiorek'in yanına gitmiş ve ardından saldırıda yaralanan subaylardan birinin ziyaretine gitmek için valinin yanından ayrılmıştır. Yaralı askeri ziyarete giderken, arabayı kullanan şoför, Saraybosna ırmağı üzerindeki köprüyü geçince yanlış yola sapmış ve doğru yolu aramaya başlamıştır. Fakat bu olaylar, sabah Arşidüke saldırı yapanlardan biri olan Gavrilo Princip'in çok yakınlarında gerçekleşmektedir. Gavrilo Princip o esnada bulunduğu kahveden çıkınca Avusturya Velihtın'ın arabayla kendisine doğru geldiğini görmüş, araba Princip'in önünde durmuştur. Princip 17 yaşındadır, milliyetçilik okulunda yetişmiş ve 1850'lerin Rus Nihilistlerinin uzantısı olan bir timin üyesidir. O yıllarda Avusturya'da reşit olmayanlara idam cezası verilmemektedir. Kaldığı hapisanenin psikoloğu kendisine; milyonlarca kişinin ölümüne neden olan bir suikast gerçekleştirdiğini ve herhangi bir pişmanlık duyup duymadığını sorduğunda “bunu ben yapmasaydım Almanlar yapacaktı” cevabını vermiştir. Princip, 1918 yılı Mayısında kaldığı hapisanede ölmüştür (Stone, 2010: 33).

Sırbistan'da yaşanan suikast ile ilgili soruşturma tamamlanınca Avusturya Sırbistan'a 11 adet talep içeren, 48 saat süreli ağır bir ultimatoma vermiştir. Sırp'lar bu taleplerin bir kısmını kabul etseler dahi Avusturya'yı yatıştırıramamışlar ve Avusturya müttefiki Almanya'nın da koşulsuz desteğini arkasına alarak 28 Temmuz 1914 tarihinde Sırbistan'a savaş ilan ederek Belgrad'ı bombalamaya başlamıştır (Akşin, 2017: 58). Rusya'nın ise müttefiki Sırbistan'ın yanında yer alması için seferberlik ilan etmesi gerekmiştir. Fakat Almanya daha önce Rusya'nın ilan edeceği bir seferberliğin savaş nedeni olarak görüleceğini açıklamış ve Rusya'dan bu seferberlik ilanını durdurmasını istemiştir. Olumsuz yanıt alınca da 1 Ağustos'ta Rusya'ya, 3 Ağustos'ta Fransa'ya savaş ilan etmiştir (Sander, 2015: 355).

Almanya'nın, Fransa'ya saldırmak için, ordularının geçişi konusunda Belçika'dan istediği izni alamaması üzerine Belçika'yı işgal etmesi, Birleşik Krallığı harekete geçirmiştir. Belçika'nın işgali, Britanya kamuoyunu, bunun kabul edilemez bir işgal olduğu konusunda birleştirmiştir. Birleşik Krallık Donanma Politikası 16. Yüzyıldan beridir katı bir şekilde

uygulamaya çalıştığı bir politikanın bu şekilde çiğnenmesine izin vermemek için Almanya'dan Belçika'nın bağımsızlığına karşı saygı gösterilmesinin talep edildiği bir ultiatom yayınlamıştır. Fakat Almanya, Birleşik Krallık'ın yayınladığı bu ultiatoma yanıt vermemiştir. Birleşik Krallık da 4 Ağustos'ta Almanya'ya karşı savaş ilan ettiğini duyurmuştur. İngiliz liberallerinin, küçük ülkelerin bağımsızlığı konusundaki hassasiyetleri ve muhafazakarların Avrupa uyumu konusundaki kaygıları birleşince Birleşik Krallık'ta oy birliğiyle Parlamento desteği sağlanmış, Tüm Britanya İmparatorluğunda Savaş hali ilan edilmiştir. Böylece Birinci Dünya Savaşı başlamıştır (Howard, 2014: 49).

1915 yılında, batı cephesinde taraflara hiçbir kazanç getirmeyen, uzun ve son derece kanlı çatışmalar yaşanmıştır. Bu yılın sonbaharına gelindiğinde, Birleşik Krallık 60.000, Almanya 210.000, Fransa ise 190.000 asker kaybetmiştir. Buna karşılık batı cephesinde hiçbir devlet bir diğerine üstünlük sağlayamamıştır (Sander, 2015: 363).

Bu savaşta ilk kez Zeplin kullanılmış ve Almanya Birleşik Krallığı havadan bombalamıştır. Birleşik Krallık'ta tüm savaş boyunca toplam 11.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu kayıplar Birinci Dünya Savaşı için az gibi görülmüş olsa da Birleşik Krallık'ta etkisi çok büyük olmuştur. Almanların bu savaş tarzı; İngilizlerin bu saldırılara hazırlıksız yakalanmaları, savaş bitene kadar uygulanan karartmalardan dolayı gündelik yaşamın tamamen bozulması, bu tarihe kadar ülkelerinde hiç savaş görmemiş olmaları ve benzer nedenlerden ötürü, Birleşik Krallık'ta büyük bir karışıklık aynı zamanda Almanya'ya karşı da büyük bir nefret yaratmıştır. (Sander, 2015: 363).

Doğu cephesinde ise Alman ve Avusturya birlikleri Rusya toprakları içerisinde 120 km ilerleyerek başarılı olmuşlardır. Bu durum üzerine Ruslar müttefiklerinden başka cephe açılması konusunda yardım istemişlerdir. Açılmak istenen bu yeni cephe, Osmanlı topraklarındaki çok önemli ulaşım yollarının bulunduğu, stratejik öneme sahip boğazlar olmuştur. Bu açılacak yeni cephe başarılı olursa Rusya ile yeni bir ulaşım yolu kurulabilecek ve yardım götürülebilecektir. (Sander, 2015: 364-365).

Almanlar Osmanlının bir an önce savaşa girmesi için baskı yaparak kendi üzerlerindeki baskıyı bölüp azaltmaya çalışmışlardır. Bu amaçla “Goeben” ve “Breslau” isimli iki savaş gemisi Çanakkale'ye gönderilmiştir. Enver Paşa'nın izni ile Amiral Souchon komutasındaki gemiler Kabinedeki diğer nazırların itirazlarına rağmen Boğaz'dan içeri alınmışlardır. Fakat İtilaf Devletleri nazarında tarafsızlık görüntüsünün sürdürülebilmesi için gemilerin satın

alındığını açıklanmış ve bu gemilerin isimleri “Yavuz” ve “Midilli” olarak değiştirilerek gemilerin Alman mürettebatına fes giydirilmiştir. Almanlar ısrarla geminin Karadeniz’de eğitim yapmasını isteyerek Osmanlı yöneticilerini zorlamaya başlamışlardır. Ve sonunda Enver Paşa’nın 25 Ekim tarihinde vermiş olduğu izinle, bu gemiler Alman Amiral Souchon komutasında Karadeniz’e açılmışlar. 28-29 Ekim tarihlerinde Sivastopol ve Odesa’yı bombalayarak Osmanlı İmparatorluğunun Birinci Dünya Savaşına girmesi için gerekli olan eylemi gerçekleştirmişlerdir. Bunun üzerine 2 Kasım 1914 tarihinde önce Rusya, daha sonra diğer İtilaf devletleri Osmanlı İmparatorluğu’na savaş ilan ettiklerini açıklamışlardır (Akşin, 2017: 62-63).

Amerika 6 Nisan 1917 tarihinde savaşa katılmıştır. Rusya’nın Ekim devrimi sonrası savaştan çekilmesi ve Amerika’nın savaşa dahil olması aynı yıla denk gelmektedir. Almanya, denizaltılarının desteğine güvenerek Büyük Britanya’ya karşı bir abluka başlatmış fakat Amerika, yansız devletlerin denizlerdeki haklarının gözetilmesi konusunda bu ablukayı tanımadığını belirterek Birleşik Krallığa savaş ve başka malzemeler taşıyan gemilerini göndermeye devam etmiştir. Almanlar bu gemilerden bazılarını batırınca Amerika, Birleşik Devletler Kongresi kararıyla, 6 Nisan 1917 tarihinde savaşa dahil olduğunu açıklamıştır (McNeill, 2008: 696-697).

1917 yılına gelindiğinde, savaşın yeteri kadar yıpratıcı ve ülkelerdeki koşulların katlanılamayacak hale gelmesi nedeniyle, Rusya ve Avusturya neredeyse barışa hazır hale gelmişlerdir. Savaşın ülkelerde ki askeri sektörün de ihtiyaçları eklenince her yerde gıda, yakıt, sanayi hammaddesi azlığı yaşanmıştır. Enflasyon aşırı artmış ve halkın temel ihtiyaçlarını gidermesi için üretilen ürünler karaborsada satılmaya başlanmıştır (Howard, 2014: 103) Toplum, -köylüler gibi stoklarını biriktirip takas ekonomisini geliştirerek- bu krizi kendi çabalarıyla aşmaya çalışmanın yollarını arayan kesimler olsa da, gerginlikler had safhaya yükselmiştir. Çünkü kentli orta ve alt sınıf emekçi kesim, temel ihtiyaçlarını karşılamaları için en düşük kalitede üretilmiş olan ürünleri bile alabilmek için kuyruklarda saatlerce beklemek zorunda kalmışlardır. (Howard, 2014: 103) Yurtiçinde yaşanan bu zorluklar ve ordularının aldığı ağır kayıplar özellikle Avusturya ve Rusya’da vatanseverlik duygusunun önüne geçerek dağılmanın eşğine gelen bu İmparatorluklarda savaşın bir an önce bitmesi isteğini uyandırmıştır. Bu süreçte Avusturya İmparatoru Karl, Fransa’yla barış görüşmeleri yapmak için gizli kanallar oluşturmuştur. (Howard, 2014: 104)

Almanların Birleşik Krallık ve Fransa'ya karşı denizaltı savaşını başlatması ve uluslararası sularda gördükleri gemileri, yolcu, savaş veya ticaret gemisi ayırt etmeksizin batırmaya başlamaları, Amerika'nın uluslararası ticaretine sekte vurmuştur. Ayrıca Alman Dışişleri Bakanı Arthur Zimmermann'ın, 19 Ocak 1917 tarihinde Meksika büyükelçisine gönderdiği şifreli telgraf, İngilizlerin eline geçmiş ve deşifre edilmiştir. Bu telgrafta Zimmermann, Meksika büyükelçisine, Amerika karşısında savaşa girmelerini teklif etmiş ve savaş sonunda galip gelmeleri durumunda, Meksika'nın Amerika topraklarından, Texas, New Mexico, ve Arizona eyaletlerini alacaklarını teklif etmiştir. Aynı dönemde Almanya, Japonya'ya da Pasifikte Amerika'ya karşı saldırmaya ikna etmeye çalışmıştır. İngiliz istihbaratçıların deşifre ettikleri bu telgraf ve Alman girişimleri ortaya çıkartılmış ve 1 Mart tarihinde Amerika basınında yayınlanmıştır. Amerika kamuoyunda büyük bir yankı uyandıran bu haberler, denizaltı savaşlarındaki haberlerle de birleşince, ülkede Almanlara karşı büyük bir kızgınlık ve tepki yaşanmıştır. Bunun sonucu olarak da Amerika, 6 Nisan 1917 tarihinde Almanya'ya karşı savaşa girdiğini açıklamıştır (Sander, 2015: 385).

Rusya'da ise Birinci Dünya Savaşı başladığında ülke genelinde karışıklık hakimdir. Savaşta alınan yenilgiler ve ekonomik kriz, ülkedeki gerilimi daha da tırmandırmıştır. 8 Mart 1917 de Petersburg'da başlayan gösteriler ihtilale dönüşmüş, 17 Mart 1917 tarihinde Çar istifa etmek zorunda kalmış ve ülkede geçici bir hükümet kurulmuştur. Fakat bu gelişmeler ve yeni hükümet ülkedeki karışıklığı giderememiştir. Bu oluşan boşluktan faydalanan Bolşevikler Troçki'nin önderliğinde "Askeri İhtilal Komitesi" kurarak 7 Kasım 1917 de yeniden ayaklanıp iktidarı ele geçirmişler, böylece Rusya'da Bolşevik iktidarı dönemi başlamıştır (Uçarol, 2006: 642). Lenin'in başkanlığındaki hükümet için en önemli şey iç barışı sağlamak olmuştur. Bu yönetim, Birinci Dünya Savaşı'nda Çar'la yapılan gizli anlaşmaları açıklayarak Rusya'nın savaştan çekilmesine karar vermiştir. İmzalanan Brest-Litovsk Anlaşması sonucunda Rusya, Polonya, Litvanya, Finlandiya, Beyaz Rusya, Baltık Devletleri ve Ukrayna topraklarının bir kısmını kaybetmeyi kabul edip, ağır bir bedel ödeyerek Birinci Dünya Savaşından ayrılmıştır (Sander, 2015: 391).

İlkçağlardan sonra, insanlık tarihinin en önemli iki olayından biri 1789 Fransız Devrimi diğeri ise 1917'de Sovyetler Birliğinde yaşanan Ekim devrimidir (Akşin, 2017: 96). Fransız Devriminin fikirlerinin günümüzde de anlaşılır olması ve Bolşevik devrimden daha dayanıklı gibi görünüyorsa da 1917 devrimi sonrası yaşanan pratik sonuçlar, Fransız ihtilalinden çok daha büyük ve kalıcı değişiklikler meydana getirmiştir. Ekim devrimi modern

tarihte görülen en örgütlü hareket ve aynı zamanda küresel yayılış açısından inanılmaz hızlı bir örgütlenme olmuştur. (Hobsbawm, 2008: 72)

I. Dünya Savaşına katılan toplam asker sayısının 65 milyonun üzerinde olduğu, 8.550,000'e yakın insanın öldüğü ve 8 milyondan fazla insanın da kayıp ya da esir oldukları kayıtlara geçmiştir. Toplum içerisinde yaş gurupları ve cinsiyetler arasında denge bozukluğu olmuş, seferberliklerle birlikte bütün bir kıtada aile yaşamı yerle bir olmuştur. Milyonlarca genç insan ölünce, doğum oranında yaşanan düşüş beraberinde bir sonraki neslin yok olması sonucunu doğurmuştur. Bu savaş sonunda devletler aralarındaki neredeyse hiçbir sorunu çözememiş ve savaş sonrası yapılan antlaşmalar ve ağır yaptırımlar sonucu yükselen milliyetçilik, nasyonal sosyalizm ve faşizm gibi ideolojiler ikinci dünya savaşının zeminini hazırlamıştır. ("Wikipedia", y.y.-b)

Bu savaş, tüm dünyada uzun yıllar boyunca etkisini kaybetmeyen sonuçlar doğurmuştur. Savaş, Avrupa devletleri başta olmak üzere, tüm dünyayı ekonomik refah yönünden geriletmiştir. Savaş yılları boyunca Avrupa'da yaşanan üretim süreci; insanların tüketimine yönelik mallarının üretiminden, savaş malzemeleri üretimine dönmüştür. Savaşın yol açtığı maddi değerler kaybı o kadar büyüktü ki, yıkılan evler, fabrikalar, okullar, boşa harcanan maddi kaynaklar ve enflasyonun aşırı yükselmesi, ödenmesi olanaksız borçların varlığı, kitlesel işsizliklerin ortaya çıkışı gibi birçok nedenle birlikte Avrupa ekonomisi çökme noktasına gelmiştir. Bu savaşın kıtaya maliyeti 350 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. Avrupa kıtasında yaşanan bu ekonomik çöküş, Dünya'da sanayi alanında büyük bir boşluk doğurmuştur. Bu fırsatı fark ederek değerlendiren Japonya ve Amerika, bu alanda büyük gelişme göstermişlerdir ve çok güçlü endüstrilere sahip ülkeler olmuşlardır. Geride kalanlar için ise en zor iş, bu savaşta ölen insanların ve yok olan manevi değerlerin ölçümünü yapmak olmuştur. 10 milyon Avrupa vatandaşı ölmüş, 20 milyon insan sakat kalmıştır (Sander, 2015: 393)

Avrupa toplumu bu savaştan sonra temel bir dönüşüm geçirmek zorunda kalmıştır, Öncelikle ekonomik alana müdahale etmeye başlayan hükümetler, gümrük tarifeleri ve vergiler konusunda düzenleme yapmış, ulusal endüstrilerini ve işçi sınıfının çıkarlarını koruyan yasalar çıkararak, pazar ve hammadde arayışı içine girmişlerdir. Planlı Ekonomi düşüncesi uygulanmış olup, devlet toplumun tüm kaynaklarını ve zenginliğini tek bir amaç doğrultusunda devlet tekelinde yönetmeye başlamıştır. Özel şirketleri kısıtlayan kotalar ve vergiler konulmuş, dış ticaret devletlerin tekelinde yapılmaya başlanmıştır. Almanya ise

denizlere çıkış izni olmadığı için daha ağır tedbirler almak zorunda kalmıştır (Sander, 2015: 394-395).

1815 yılında Viyana kongresi sonrası yaşanan istikrar ve sağlanan Avrupa dengesi dağılmış bulunmaktaydı. I. Dünya Savaşı sonunda toplanan Paris Barış Konferansından sonra da Avrupa’da yine bir istikrar sağlanamayacaktır. Amerika’nın savaşa girmesi bu savaşta önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu süper güç ve dünya üzerinde başka kıtalarda yükselen güçler, savaş sonrası Avrupa ülkelerinin ilerisine geçmişlerdir. Artık Avrupa kendi sorunlarını çözebilecek durumda değildir ve kendi kendine yeterli bir Avrupa kurulması imkânsız hale gelmiştir. (Sander, 2015: 398)

Birinci Dünya Savaşı’nın sonunda Paris’te yapılan antlaşmalara, üç büyük devlet adamı damga vurmuştur. Bu isimler ABD Başkanı Wilson, Fransız Başbakanı Georges Clemenceau ve Birleşik Krallık Başbakanı Lloyd George’dur. Bu liderler içerisinde ismi en çok duyulan ABD Başkanı Woodrow Wilson olmuştur. Bunun nedeni, idealist bir lider olan Wilson’un siyasi fikirleri ve girişimleri olmuştur. Bu fikirlerin en önemlisi, “self determination” yani Ulusların kendi kaderlerini kendilerinin belirleme hakkına sahip olmaları gerektiği düşüncesidir ve tüm dünyada çok büyük ilgi uyandırmıştır. Diğer bir girişimi ise savaşı bir dünya geleceği fikri için uluslararası bir örgüt ve dünya çapında yaptırımı olması gerektiğini düşündüğü “Milletler Cemiyeti”nin kurulması için harcadığı çabadır. Ancak ABD Başkanı Wilson, bu düşünceleri dışında Avrupa’nın geleceği için yapılan barış antlaşmaları ve kıtadaki karmaşık sorunlarla ilgilenmeden ülkesine dönmüştür. Fransız Başbakanı Clemenceau, imzalanacak olan antlaşmada Almanya’nın baskı altında tutularak, Fransa’nın sınır güvenliğinin kontrol altına alınmasını istemiştir. İngiliz Lloyd George ise Wilson ve Clemenceau arasında arabuluculuk yaparak aynı zamanda Birleşik Krallık’ın çıkarları için mücadele vermiştir. Ancak asıl amacı Clemenceau ile Avrupa’nın geleceği konusunda plan yapmak olmuştur. Böylelikle, Paris Barış Konferansında, Birleşik Krallık ve Fransa Başbakanlarının istedikleri kararlar alınmıştır (Sander, 2015: 400-401).

Bu konferansta dikkat çeken en önemli ayrıntılardan biri; Avrupa’da büyük bir güce sahip bulunan Almanya, Avusturya-Macaristan, Rusya ve Osmanlı İmparatorluğunun yıkılması ile birlikte oluşan boşluk olmuştur. Bu devletlerin yerine kurulan devletlerin birikimleri ve potansiyelleri bu boşluğu dolduracak güçte olmamıştır. ABD yalnız ve bağımsız hareket etmeye başlamış, Rusya ise devrimden sonra kendi iç meselelerine çekilmiştir.

Avrupa’da oluşturulmaya çalışılacak bir güç dengesi imkânsız hale gelmiştir (Sander, 2015: 401).

1.5. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı Arası Dönem

1918 ve 1945 yılları arasında Avrupa Devletleri arasında öncelikli olarak 1919 ve 1925 yılları arasında yaşanan, Paris Barış Antlaşmalarındaki şartların korunması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu sürecin sonunda 1925 yılında yapılan Lokarno Antlaşmaları, 1928 yılında Briand-Kellog Paktı ve Young Planı ile Avrupa’da artan bir istikrar sağlanmıştır. Fakat bu süreç, 1929 yılında başlayan Dünya Ekonomik Bunalımı sonrası ortaya çıkan yeni bir uluslararası gerginliğe neden olmuştur. Daha sonrasında ise Almanya’da Nazilerin ikinci kez iktidara gelme denemeleri gerçekleşmiştir. Ancak bu denemeleri de başarısızlıkla sonuçlanmış sonuç olarak Almanya parçalanmış ve Doğu-Batı gerginliğinin merkezindeki ülke haline gelmiştir (Yılmaz, 2007: 19). Bu yaşananlar aslında Avrupa’da ki uluslararası güç dengesini değiştirmeye yönelik çabalar ve bu dengenin korunmasına yönelik verilen mücadeleler olarak görülmektedir.

Almanların 28 Haziran 1919 yılında İtilaf devletleri ile imzaladığı 440 maddelik Versailles barış antlaşması, 1920 yılında yürürlüğe girmiştir. Fransa’nın 1871 yenilgisinin unutmuyarak bu konuda intikam alır tarzda siyaset yürütmesi, Almanlardan korkusu ve bunu Fransa dış güvenliğinin en önemli sorunu yapması, Avrupa’yı istikrarsızlığa sürükleyecek bu antlaşmayı, kendi çıkarları doğrultusunda Almanlara karşı acımasızca doldurmasına neden olmuştur (Üste, 2018: 72). Anlaşma Alman İmparatorluğu’nun savaş sonrası yıkılmasıyla birlikte Avrupa’nın bozulan denge sistemini düzelterek kapasiteden yoksun bir antlaşmadır. Almanların, Avrupa’da resmen yok sayıldıkları bu antlaşmayı kabullenmeleri ve alışmaları imkânsız olmuştur. Henry Kissinger bu antlaşmayla ilgili olarak; “Dünya üzerinde, hedefini Versailles kadar şaşırılmış olan çok az diplomatik belge vardır” demiştir. Bu şekilde bozuk bir güç dengesinin Avrupa’da sürdürülebilmesi için sürekli bir şekilde kontrol ve hazırlık ortamı oluşturulmuştur. Almanya’da büyük bir öfkeye neden olan bu antlaşma, Almanya’nın revizyonist politikalarında en fazla eleştirilen mesele olmuştur (Soutou, 2014: 220).

Almanya’da 19 Ocak 1919’da Kurucu Meclis toplanmıştır. Yapılan seçimler sonunda, Sosyalistler, Merkez Parti ve Demokratlar en çok oy alarak kurucu mecliste yer almışlardır. 11 Ağustos 1919’da yayınlanan anayasalarında, oldukça fazla demokratik maddeler de bulunmaktadır. Ancak Versailles antlaşmasının ağır koşulları Almanlarda sağ, sol ayırt etmeksizin büyük bir tepkiye neden olmuştur. Hem ülkede yaşanan iç karışıklıklar ve siyasi

kutuplaşmalar hem de Almanya’da dış dünyaya karşı oluşan nefret duygusu, ülkedeki ulusalcı yapılanmaların ırkçılığa dönüşmesini tetiklemiştir (Armaoğlu, 1988: 155-156).

Alman Fransız kutuplaşmasının geçmişi; 1871’de Alman birliğinin oluşturulması sonrası, Avrupa’nın ortasında kurulan İmparatorluğun Avrupa güç dengesinde yarattığı köklü bir değişiklik sonucu oluşmuştur. Alman Ulusal birliğinin kurucularından Otto van Bismark, Avrupa’da ki statükonun korunması ve bu denge politikasının, uzun yıllar boyunca devam ettirilmesi için çaba harcamıştır. 1871 Frankfurt Antlaşmasıyla Alsace-Lorraine bölgesini Fransızlardan alan Almanlar, bu ülkeyle uzun yıllar sürecek olan kin ve düşmanlığın ortaya çıkmasına sebep olmuşlardır (ŞahİN ve Müezzinoğlu, 2016: 642).

Avrupa’da Birinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan ağır bilançonun sorumlusu olarak Almanya görülmüştür ve Fransız Başbakanı Clemenceau; Almanya’nın bir daha toparlanamayacak duruma getirilmesi için ağır yaptırımlara maruz bırakılacak şekilde kalıcı bir antlaşma oluşturulması için çaba harcamıştır. Fransa güvenlik endişelerini gerekçe göstererek Amerika ve Birleşik Krallık ile de bu durumu pekiştirecek ittifak anlaşmaları yapmak istemiştir. Fransa’nın bu tutumu sonucu Almanya, Avrupa’da siyasi ve ekonomik konularda iyice yalnızlaştırılmıştır. İngilizler bu gelişmeleri; Savaş sonrası kıtada geçici bir üstünlük elde eden Fransa’nın, bu üstün konumunu kalıcı hale getirme çabaları olarak değerlendirmiştir. Ancak savaş sonrası çöken Liberal Ekonomik Sistemden en çok zararı gören Birleşik Krallık bu durumdan rahatsız olduğunu açıkça belirtmiş ve Almanya gibi güçlü ekonomiye sahip bir ülkenin bu şekilde saf dışı bırakılması eleştirilmiştir. Paris Barış Antlaşmalarında İngiliz delegelerinden biri olan J.M. Keynes, 1919 yılında Barışın Ekonomik Sonuçları adlı bir kitap yayınlamıştır. Bu kitapta, Almanya’ya dayatılan tamirat borçlarının ekonomiye verdiği zararları ele almış ve Almanya’nın ekonomisinin düzeltilmesi durumunda Birleşik Krallık ve Amerika’nın da ekonomilerinde iyileşme meydana geleceğini belirtmiştir. Bu nedenlerden dolayı Birleşik Krallık, Avrupa’da kapsayıcı bir barışın olması gerektiğini düşünerek adımlar atmıştır. (Şahin ve Müezzinoğlu, 2016: 646).

Almanya, 1922 yılında Cenova’da yapılan Dünya Ekonomik Konferansı’nda, Versailles antlaşmasında yer alan maddelerden bazılarını kendi lehine çevirmeye çalışmıştır. Aynı konferansta bulunan Sovyetler Birliği de Batılı devletlerin talebi olan Çarlık dönemi borçlarının geri iadesi konusunda olumsuz tutum takınmıştır. Almanya ve Sovyetler Birliği’nin Cenova’daki bu Versailles karşıtı tutumu, 1922 yılında Rapallo Antlaşması ile somutlaştırılmıştır. Almanya için ekonomik açıdan kazançlı olmayan bu antlaşmada önemli

olan konu iki devletin karşılıklı taleplerinden vazgeçmiş olmaları ve diplomatik ilişki kurmalarındır (Üste, 2018: 73). 1924'te ki Dawes Planıyla birlikte Fransa ve Almanya tamirat borçları konusunda anlaşmaya varmışlar ve Almanya'nın istediği şekilde Fransa, Birleşik Krallık ve Belçika devletleri kendi aralarında savaşa başvurmama taahhüdü vermişlerdir. Fransa bu şekilde Almanya'yı silahsızlandırabileceğini düşünmüştür. Fransa, Almanya'nın 1922'de Rapallo Antlaşmasında, Sovyetlerle yakınlaşmasından rahatsız olmuştur. Yalnızlaştırılan Almanya'nın Sovyetlere yaklaşarak daha tehlikeli olabileceğini fark etmiş ve bu şekilde kontrol altında tutabileceğini düşünmüştür (Roberts, 2010: 613-614).

16 Ekim 1925 tarihinde, Birleşik Krallık, Fransa, İtalya ve Almanya'nın katılımıyla, İsviçre'nin Locarno şehrinde yapılan antlaşmada, bu devletler birbirleriyle savaşa girmeyecekleri konusunda güvence verdiklerini açıklamışlardır. Almanya bu antlaşmayla, Fransa'nın sürekli hedefinde olan Ren bölgesini ve Ruhr madenlerini koruyabilecektir ancak aynı Almanya, doğu sınırında bulunan Polonya ve Çekoslovakya için aynı şartları sunmamıştır ve gelecekte bu devletler, Almanya'nın saldırısına karşı açık hedef haline gelmişlerdir. Fransa, bu savaşta kazanımlarını, her şeyden, özellikle Avrupa sistemindeki dengeden üstün tuttuğunu, müttefikleri Polonya ve Çekoslovakya'yı kollamayı göstermiştir. Bu antlaşmayla Almanya, Fransa'yla ilişkilerini bir nebze olsun normalleştirmiştir. Yine bu antlaşmanın tarafları, Almanya'yla bu antlaşmayı imzalayarak, bu ülkeyi Avrupa'nın büyük devleti olarak gördüklerini göstermişlerdir (Kissinger, 2016: 98).

Ancak Fransa'nın ses çıkarmadığı bu Alman tehdidine karşı, Birleşik Krallık'ın da kayıtsız kalması, aslında bu devletlerin, Sovyetler Birliği'ni ideolojik tehdit olarak, Almanya'dan çok daha önemli görmelerinden kaynaklanmıştır. Çünkü Almanya'nın Locarno Paktında açıktan olmasa da tehdit ettiği ülkeler, Çekoslovakya ve Polonya, aynı zamanda Sovyetler Birliği içinde çok önemli konumda yer alan devletlerdir. Almanya diplomatik alanda geliştirdiği stratejilerini, Locarno sürecinde masaya koyarak Birleşik Krallık ve Fransa'ya karşı bir kazanım elde etmiştir. Fakat bu antlaşmaya, İtilaf devletlerinin bakış açısıyla yorumlayacak olursak; Almanya'nın, Rapallo Antlaşmasıyla Sovyetler Birliği'ne yakınlaşması gelecekte çok daha büyük bir tehlike yaratacaktır ve bu durum İtilaf devletlerini rahatsız etmiştir. İtilaf Devletleri tarafından geliştirilen strateji ile, bu süreçte alınan kararlarla iki devlet arasında oluşan bu yakınlaşmayı bozmak amaçlanmıştır (Üste, 2018: 74).

Locarno Antlaşmalarının ardından Fransa Dışişleri Bakanı Aristide Briand'ın da diplomatik girişimleriyle Amerikayla birliktelik sağlanmaya çalışılmıştır. Fransa, Amerikalı

savaş karşıtlarının da isteği üzerine Amerika'ya karşı dış politikada savaş seçeneğinin uygulanmayacağını belirtmiştir. ABD Dışişleri Bakanı Aristide Briand, Birinci Dünya Savaşının başlamasının onuncu yıldönümünde Associated Press üzerinden halka seslenerek, Amerika'nın Fransa'yla ilişkilerinde karşılıklı taahhütlerle, savaş durumunun ortadan kaldırıldığını duyurmuştur. Fransa, bu şekilde Amerika'yla yakın ilişkiler kurarak Avrupa'da ayrıcalık kazanacağını düşünmüştür. Amerika ise bu antlaşmada, Fransa'ya karşı herhangi bir saldırıda bulunmayacağına dair güvence verdiği halde, gelecekte yaşanacak olası bir savaşta Fransa'ya karşı yer alan bir ittifakta da bulunmama güvencesi vermiştir. Vermiş oldukları bu güvence nedeniyle, hukuki olarak kendilerini bağladığını düşündükleri için Amerika'da hoşnutsuzluk yaşanmıştır. Fransa tarafında ise bu antlaşmanın basın yoluyla, diplomatik olmayan bir yöntemle halka duyurulması hoşnutsuzluk yaratmıştır. Bunun üzerine Fransa Dışişleri Bakanlığı, Amerika'nın Paris Büyükelçiliğine resmi notayla, iki ülke arasında savaşı kanun dışı bırakan bir dostluk anlaşması gönderilmiştir. Savaş karşıtı olan Amerikan kamuoyunun da baskısıyla, Fransa tarafından sıkıştırıldığını düşünen Amerika karşı bir teklifte bulunarak, bu savaşı kanun dışı bırakan dostluk antlaşmasında başka birçok devletin daha olması gerektiğini belirtmiştir. Böylelikle Amerika, Milletler Cemiyetine katılmamış olmasının dünya üzerinde yarattığı olumsuz etkiyi kaldırmış ve tekrardan uzlaştırıcı bir devlet olma özelliğine sahip olmuştur (Dilek, 2013: 147-148).

ABD'nin bu çok taraflı teklifi Fransızların çekincelerini gün yüzüne çıkarmıştır ve tekliflerini yineleyerek; öncelikle 25 Ocak 1928 tarihinde bu dostluk antlaşmasının iki ülke arasında yapılmasının gerekliliğini belirten, yeni bir teklif sunmuşlardır. Fakat ABD Dışişleri Bakanlığı bu teklife cevaben; diğer büyük kurucu devletlerin de bu konuda fikirlerinin alınmasının gerekliliğini belirtmiştir (Gerould, 1929: 19-21).

Fransa, Amerika'nın yapmış olduğu bu öneride yer alan ülkeler olan İtalya, Almanya, Birleşik Krallık ve Japonya'ya karşı çekincelerini belirtmiş olmasına rağmen bu ülkelerle de müzakerelerin başlatılabileceğini bildirmiştir. ABD'nin Fransa'yla, savaşı kanun dışı bırakan dostluk anlaşmasının dört büyük devleti de kapsayacak hale getirilmesi konusunda uzlaşmaya varması sonucu, diğer devletlerle de diplomatik süreç başlatılmıştır (Dilek, 2013: 148). Fransa ve Birleşik Krallık oluşturulan kapsamlı taslakta yer alan maddelerden duydukları çekinceleri belirtmiş olsalar da ABD Dışişleri Bakanlığının son teklifi dünya kamuoyunda büyük destek sağladığı için imzalamak zorunda kalmışlardır. Paris'te imzalanan bu pakt'a ABD, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Polonya, Belçika, Çekoslovakya, Birleşik Krallık ve Dominyonları

Hindistan, Bağımsız İrlanda Cumhuriyeti, Yeni Zelanda, Avustralya, Kanada ve Güney Afrika Birliğiyle birlikte toplam 15 devlet katılmıştır. Bu dostluk antlaşmasında, devletler arası uyumsuzlukların silahsız ve savaşız bir şekilde, diplomatik yollarla ve barışçıl girişimlerle çözülmesi kararlaştırılmıştır (Dilek, 2013: 150).

2. Dünya Savaşının en önemli nedenlerinden bir tanesi de, Dünya genelinde 1929 yılında yaşanan ekonomik bunalım olduğu bilinmektedir (Akşin, 2017: 146). İlk olarak Amerika'da New York borsasında başlayan bu kriz, hisse senetlerinde yaşanan düşüş nedeniyle, hisse sahiplerinin, bu senetleri ellerinden çıkarmaya çalışmalarıyla tetiklenmiştir. Borsada yaşanan bu bunalımın büyümesi, mali alana ve endüstriye sıçraması kaçınılmaz olmuştur. Amerika Avrupa'ya verdiği krediyi ve buradaki yatırımlarını durdurunca kriz dünyaya yayılmaya başlamıştır. Almanya, ABD'nin verdiği krediyle, Fransa ve Birleşik Krallığa savaş tamiratı borcunu ödeyemez hale gelmiş, Birleşik Krallık ve Fransa da Amerika'dan savaşta aldıkları borçlarını ödeyemeyecek duruma gelmiştir. Avrupa'da 1925-1929 arası, ABD'nin vermiş olduğu kredilerle kısa bir süre de olsa canlanan ekonomi, bu kredinin kesilmesiyle büyük zarar görmüştür. Satın alma gücü azalmış, işsizlik oranı hızla artmaya başlamıştır. Avrupa'yı çok çabuk etkileyen bu kriz özellikle yeni toparlanmaya başlayan Almanya'da çok daha ağır sonuçlar yaratmış, gelecekte Hitler gibi bir diktatörün iktidarı ele geçirmesini kolaylaştırmıştır. Dünya genelinde yaşanan bu bunalım, ulusların ekonomik milliyetçiliğe sürüklenmesine neden olmuş ve uluslararası ticaret aşırı azalmıştır (Sander, 2013: 42).

1.6. II. Dünya Savaşı

İkinci Dünya Savaşı'nı, Birinciden ayıran en önemli fark, Birinci Dünya Savaşı'nın aslında tüm dünyayı etkileyen bir Avrupa savaşı olmasıdır. İkinci Dünya Savaşı ise dünyanın en güçlü ülkelerinin bulunduğu her yerde gerçekleşmiştir. Kapitalist dünyaya tehdit olarak çıkan bir Sovyetler Birliği devleti ve oluşan Bolşevizm karşıtlığı, Alman Nasyonal Sosyalist Partisi'nin gösterdiği değişim ve Nazilerin barbarlığı, Demokrasi ve Faşizmin çatışması Avrupa'da ve dünyada çok büyük gerginlikler yaratmıştır. Almanya ve Japonya; Birleşik Krallık, Fransa, ABD veya Rusya gibi kendi kendine yeten ülkeler değillerdir. Yaşamsal hammadde kaynakları için başka ülkelere mahkumdular ve uluslararası ticarete konan engellerden ötürü bu ihtiyaçlarını karşılayamamaktadırlar. Bu ülkelerin İkinci Dünya Savaşı öncesi saldırganca bir tutum sergilemelerinin bir diğer nedeni de bu olmuştur. Japonya'nın Mançurya ve Çin kıyılarını işgal etmesini temelinde de bu yatmaktadır (Sander, 2013). Aynı

zamanda bu savaş Avrupa'nın en büyük deniz gücü ve sömürgeci devleti Birleşik Krallık ile Avrupa'nın en önemli kara gücüne sahip Almanya'nın dünya siyaseti noktasında ortak bir görüşe varamamalarından, anlaşamamalarından kaynaklanmıştır (Uçarol, 2006: 779).

Almanya 1 Eylül 1939 günü Polonya'ya saldırarak İkinci Dünya Savaşını başlamıştır. Bu olaydan iki gün sonra 3 Eylül tarihinde hem Fransa hem de Birleşik Krallık Almanya'ya savaş ilan ettiklerini açıklamışlardır. Ancak Almanlar 28 Eylül'de Varşova'yı işgal edecek kadar ilerlemelerine rağmen Polonya bu devletlerden herhangi bir yardım görememiştir. Polonya'da yaşanan bu gelişme üzerine Sovyetler Birliği harekete geçerek, daha önce imzaladıkları Alman-Sovyet antlaşmasına göre Polonya'da kendine ait olan bölgeyi işgal etmiştir. Almanya ve Sovyetler Birliği Moskova'da ek bir anlaşma imzalamışlar ve bu antlaşmaya göre, Polonya'nın doğusu Sovyetlerde kalacak, Varşova ve Batı Polonya Almanlarda kalacak şekilde ortak bir mutabakata varıp anlaşmışlardır (Uçarol, 2006: 779-780).

İmzalanan bu antlaşmayla birlikte Sovyetler Birliği, Birinci Dünya Savaşında kaybettiği Baltık devletleri ile yeniden sınır komşusu olmuş ve bu devletler üzerinde yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu ülkelere tehditkâr bir tavırla yaklaşan Sovyetler Birliği, sırasıyla Estonya, Letonya ve Litvanya ile karşılıklı yardım anlaşmaları imzalayarak bu ülkelere üsler kurmuştur. Baltık devletlerine uyguladığı politikanın aynısını Finlandiya üzerinde de uygulamaya çalışan Sovyetler Birliği, bu ülkeden aynı karşılığı bulamayınca Finlandiya'ya saldırmıştır. Bu olay dünyada büyük tepki toplayarak, Sovyetler Birliğinin Milletler Cemiyetinden çıkartılmasına neden olmuştur. Sovyetlere önemli ölçüde toprak ve üs veren Finlandiya buna karşılık bağımsızlığını güvence altına alan bir anlaşma imzalamıştır. Aynı zamanda Sovyetler Birliği de Baltık denizine iyice yerleşmiştir (Moos, 1952).

Almanya doğuda Sovyetler Birliği ile Saldırmazlık Paktını imzalayıp, Polonya meselesini çözdükten sonra batıya, Fransa üzerine yönelmiştir. Ancak öncelikli olarak kuzey topraklarını güvence altına almak için Danimarka ve Norveç'i işgal etmiştir. Ancak batı topraklarında kesin bir başarı elde edebilmek için sırasıyla önce Hollanda sonra Belçika ve Lüksemburg' işgal etmiştir. 10 Haziran 1940 tarihinde İtalya'nın Birleşik Krallık ve Fransa'ya savaş açmasının hemen ardından Almanlar 14 Haziran 1940 tarihinde Paris'e girmişlerdir. Fransızlar, Almanlarla 22 Haziran 1940 tarihinde yenilgiyi kabul ettiklerine dair, 5 maddelik Compeigne Mütarekesini imzalamışlardır. Fransa, 24 Haziran'da aynı antlaşmayı İtalyanlarla da imzalamak zorunda kalmıştır. (Uçarol, 2006: 781).

Fransa'yı saf dışı bırakan Hitler, kısa süre sonra Birleşik Krallığa yönelmiştir. Fakat bir ada devleti olan Birleşik Krallık'ın işgali ancak deniz ya da hava yoluyla mümkün olacaktır. Üstelik Birleşik Krallık denizlerde güçlü olan bir ülke olduğundan, Almanların bu cephede işi oldukça zorlaşmıştır. Almanlar, İngilizlerin denizdeki üstünlükleriyle baş edemeyince, İngilizlere karşı 13 Ağustos 1940 ve 13 Ekim 1940 arası, 2 ay süren bir hava bombardımanı başlatmışlardır. Büyük kayıplar vermelerine rağmen İngilizler güçlü bir direniş sergilemişler ve Almanların isteklerine ulaşmalarını engellemişlerdir (Uçarol, 2006: 782).

Bu arada Almanya, Berlin-Roma etrafında çevrelenen bir Avrupa devleti kurmak isteği içerisindeydi. Afrika kıtasından hammadde sağlamak ve ayrıca Uzak doğuda Japonya önderliğinde olmak üzere bir blok kurmak istemiştir. Almanya, İtalya ve Japonya arasında 27 Eylül tarihinde "üçlü pakt" imzalanmıştır. Biraz da Birleşik Krallık'ın dünya üzerindeki isteklerine ve Amerika'nın yayılcılığına karşıt bir güç olma düşüncesiyle oluşturulan bu pakta göre; Japonya, Avrupa'da kurulacak yeni düzende Almanya ve İtalya'nın liderliğini; Almanya ve İtalya'da Asya'da kurulacak yeni düzende Japonya'nın liderliğini tanıyacaktır. On yıl geçerli olan bu pakta göre devletlerden herhangi birinin Avrupa savaşıyla veya Japon-Çin savaşıyla ilgili olarak başka bir devletin taarruzu altında kalırsa, birbirlerine her türlü desteği sunma koşulu sağlanacak ve ayrıca bu antlaşmayla bu devletler Sovyetler Birliği ile aralarındaki politik statü değiştirilmeyecektir (Uçarol, 2006: 782-783).

Almanlar İngilizleri yenemeyeceklerini anlayınca doğuya yönelmişlerdir. Üçlü Pakti gerçekleştirdikten sonra, başta Sovyetler Birliği olmak üzere, Romanya, Yugoslavya, İspanya ve Bulgaristan'la da ittifak yapmak istemişlerdir. Fakat bu arada, Balkanlar üzerindeki çıkar çatışmalarından dolayı Almanya ve Sovyetler Birliği'nin arası iyice açılmış durumdadır. Almanya vakit kaybetmeden Balkanlar üzerindeki planlarını gerçekleştirmeye koyulmuştur. Macaristan, Bulgaristan, Slovakya ve Romanya'yı ittifaklarına katılmaya zorlayarak da olsa ikna etmişlerdir. Buna karşılık Yugoslavyada, Sovyetler Birliği ile dostluk antlaşması imzalamıştır. Bunun üzerine Almanlar, bu antlaşmanın imzalandığı aynı gün Yugoslavya'yı işgal etmiş ve bu ülkeyi, Bulgaristan, İtalya ve Macaristan arasında paylaşmıştır. Daha sonra Bulgaristan üzerinde, Yunanistan'a giren Almanlar, Atina ve Girit'i işgal etmişlerdir (Uçarol, 2006: 784-785).

Bu arada Irak'ta 5 Nisan 1941 tarihinde Alman taraftarlarının önderliğinde bir darbe yapılmıştır. Almanya yapılan bu darbeye destek vermek amacıyla, Girit ve Rodos'tan kalkan uçaklarla, Fransız hava sahasında bulunan Suriye üzerinden, Irak'a yardım götürmeye

başlamıştır. Bu durum karşısında İngilizler, Suriye ve Lübnan'ı işgal etmişler Almanlar ise, Irak petrol bölgelerini ele geçirebilmek amacıyla Türkiye topraklarını kullanmak istemiş ve Ankara hükümetini baskı altına almaya çalışmışlardır (Gönlübol, Esmer, Sar, Kürkçüoğlu, vd., 2014). Bu gelişmeler sonucunda Almanya 1941 yılında, Ege Denizi, Balkanlar ve Doğu Akdeniz'e egemen olmuştur (Uçarol, 2006: 786).

Almanya, “Yıldırım Harbi” ile Kuzey Afrika ve Avrupa’da yeteri kadar ilerlediğini düşünerek, 22 Haziran 1941 tarihinde Sovyetler Birliğine karşı savaş açmıştır. Kırım’a kadar ilerlemiş ve Kiev’i almışlardır ancak Rusların güçlü direnişi karşısında Moskova’yı alamamışlardır. 1941 yılının yazında Sovyetler Birliği ve Birleşik Krallık bir anlaşma imzalayarak Almanya’ya karşı birbirlerini destekleme kararı almışlardır. Yine aynı tarihlerde Birleşik Krallık ve Amerika, Almanlara karşı savaşan Rus ordusunu güçlendirmek amacıyla çok sayıda silah ve teçhizatı göndermiştir (Armaoğlu, 1988).

Rus ordusuna yapılacak bu yardımın İran üzerinden gerçekleştirilmesinin siyasi yollardan sağlanamayacağı anlaşılınca, Birleşik Krallık ve Rus ordusu İran’ı işgal etmiştir. Savaşta taraflar belirli bir süreye kadar çıkarlarına ve güçlerine göre kaygan zeminde hareket etmiş ve taraf değiştirmiş olsalar da Sovyetler Birliğinin Birleşik Krallık ve ABD ile yaptığı ittifaklarla cephe tam olarak netleşmiştir. Almanya, İtalya ve Japonya’dan oluşan üçlü Pakta karşı, Birleşik Krallık, ABD ve Sovyetler Birliği’nden oluşan müttefikler cephesi kesin ve kararlı bir şekilde ortaya çıktıktan sonra, savaş çok daha şiddetlenmeye başlamıştır. Almanlar doğu cephesinde Stalingrad’ı kuşatmış olmalarına rağmen Rus direnişini kıramamışlar ve Rusların saldırıya geçmeleriyle bu cephede üstünlüklerini kaybetmişlerdir (Uçarol, 2006: 788-789-790).

1944 yılına gelindiğinde ise Almanlar yeni bir cephe daha açarak, Normandiya kıyılarına çıkartma yapmışlardır. Alman kuvvetleriyle şiddetli çatışmaların yaşandığı bu cephede de başarılı olan Müttefikler, Fransa’nın içlerine ilerlemeye başlamışlar ve 9 Ağustos günü Paris’i Almanlardan geri almışlardır. De Gaulle kendi hükümetini kurarak, Petain hükümetinin almış olduğu kararların geçersiz olduğunu ilan etmiş ve Sovyetler Birliği ile 20 yıllık bir ittifak antlaşması imzalamıştır. Bu arada müttefik orduları, Brüksel ve Amsterdam’ı almış ve Alman topraklarına girmiştir. Doğuda ise Ruslar, genel bir taarruza geçerek balkanlarda önce Romanya ve Bulgaristan’ı işgal etmişler daha sonra da Yugoslavya ve Macaristana girmişlerdir. Rusların balkanlardaki bu girişimleri üzerine İngilizler, Yunanistan’a asker göndererek Atina’yı Almanlardan geri almışlardır. Bulgaristanda işgal

ettiği Yunan topraklarını geri iade etmiştir. Ruslar Ocak 1945'te tekrar bir taarruz başlatarak Viyana ve Doğu Prusya'yı alarak Berlin'e doğru ilerlemeye başlamışlardır. Doğudan Rusya, Batıdan diğer müttefik devletler Almanya'yı işgal ederek Berlin'e doğru ilerlemeye başlamışlardır. 7 Mayıs 1945 tarihinde Alman temsilcileri, tüm Almanya'nın kayıtsız şartsız teslim olduğuna dair belgeyi imzalamışlardır (Uçarol, 2006: 794-796).

1945 yılında bir başka cephede de Çin, Japonlara karşı büyük bir saldırı başlatmıştır. Yine aynı yıl İngilizler Japonların elinde bulunan Bengal Körfezi'ni ele geçirmişlerdir. Bunun haricinde müttefik devletler Japonya'yı denizden ve havadan ağır bir bombardımana tutmuşlardır. Amerika tüm ısrarlara rağmen teslim olmamakta direnen Japonya'yı teslim olmaya zorlamak için 6 ve 9 Ağustos 1945 tarihlerinde atom bombasıyla saldırmıştır. Aynı tarihlerde Sovyetler Birliği de Japonya'ya karşı savaş ilan ederek Mançurya'yı işgal etmiş ve Kore ile Sakhalin adasına asker çıkartmıştır. Tüm bu gelişmeler üzerine daha fazla direnemeyen Japonya 10 Ağustos 1945 tarihinde teslim olduğunu Amerika'ya bildirmiştir (Uçarol, 2006: 797).

İkinci Dünya Savaşı, dünya üzerinde en derin yaralar bırakan olaylardan biri olmuştur. On beş milyon asker, kırk beş milyon sivil olmak üzere toplamda 60 milyonun üzerinde insanın ölümüne neden olmuştur. Toplamda elli milyon insan hayatını kaybetmiştir ("İkinci Dünya Savaşı", 2016). Rusya ve Çin otuz milyon kayıp vermiştir. Sivil kayıpların sayısının yüksek oluşu, savaşta kullanılan şiddetin acımasızlığının yanında, dönemin ideolojilerinin insanlar üzerinde yarattığı etkinin ne kadar büyük olduğunun da bir göstergesi olmuştur. Nazi Almanya'sında sistemli bir şekilde öldürülen altı milyon Yahudi ve Japonya'ya atılan atom bombaları bu savaşın ve insanlık tarihinin, en dramatik ve acımasız olayları arasında yer almıştır (Best vd., 2012: 238).

Dönemin süper gücü olan Amerika'nın, Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki sorumsuzca tavrının bu savaşa giden yolun önünü açtığı ve bu savaşta, bu ülkenin sorumluluk payının da çok büyük olduğu düşünülmektedir. İflas etmiş Avrupa devletlerine karşı uyguladığı mali yaptırımlar ve sonrasındaki tutumu ile yaşanan ekonomik kriz ve Milletler Cemiyeti tasarısını ortaya atarak kenara çekilmesi, bu oluşumun işlevsizleşmesine neden olarak ve Hitlerin güçlenmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca Amerika'nın, Birinci Dünya Savaşında tarafsız yer almış olması İtilaf ve İttifak devletleri arasında bir uzlaşma barışı oluşmasına engel olmuş ve İkinci Dünya Savaşı'na zemin hazırlamıştır (Akşin, 2017: 276).

1.7. Avrupa'da Birleşme Hareketleri

Birinci Dünya Savaşının vahametini atlatamadan yeni bir savaşa giren Avrupa, bu savaş sonrası çok daha ağır bir tabloyla karşı karşıya kalmıştır. Avrupa, özellikle de Almanya tam bir harabeye dönmüştür. Avrupa, Birleşik Krallık, Fransa, ABD ve Sovyetler Birliği gibi güçlü devletlerin kontrolüne geçmiştir (Alganer & Yılmaz, 2016: 105). İkinci Dünya Savaşından sonra Avrupa'da, savaşız, güvenli bir ortam ve güçlü bir Avrupa yaratılması için bir birlik oluşturulması düşüncesi, kıta genelinde egemen olmuştur.

Avrupa'da ekonomik olarak bilinen ilk birleşme hareketi, 1932 yılında Quichy antlaşmasıyla oluşturulan Belçika, Hollanda ve Lüksemburg ülkelerinin birleşmesidir. Benelux olarak isimlendirilen bu birleşme asıl hedefine 1944 yılında Gümrük Birliği'nin kurulmasıyla ulaşmıştır (Karlık, 1996). Benelux ülkelerindeki bu birleşme hareketi, İngiltere Devlet Başkanı Winston Churchill için, Avrupa'nın diğer büyük devletlerinde de farklı şekillerde uygulanması konusunda esin kaynağı olmuştur. Churchill; Almanya ve Fransa'nın ayrı bir birlik oluşturmalarını, Birleşik Krallık ve İngiliz Uluslar Topluluğunun da ayrı bir birleşme girişiminde bulunmalarını önermiştir. Böylelikle Avrupa Birleşik Devletleri adı altında yeni bir konfederasyon oluşturulacaktır. Daha sonraları bu birliğin yönetim ve yetki dağılımı konularında birçok farklı görüş ortaya çıkmış ve birden fazla örgüt ortaya çıkmıştır. 1947 yılında bu örgütler bir komite etrafında birleşmişlerdir fakat yeniden baş gösteren fikir ayrılıkları bu komitenin sonlanmasına neden olmuştur (Bozkurt, 1993).

Sonraki yıllarda Avrupa ülkelerinde, başta Doğu Avrupa'da olmak üzere güçlenen Sosyalist hareketlenmeler, özellikle Amerika'nın çıkarlarını tehdit etmeye başlayınca, Amerika sürece müdahil olmuştur. Bu devletlere ekonomik program hazırlamaları ve ticaret engellerinin indirilmesi konularında belirli şartların uygulanması koşuluyla ABD savaş yorgunu Avrupa devletlerine belirli bir miktar yardım sunmayı teklif etmiştir. Bu teklifi kabul eden Avrupa ülkelerine, Marshall Planı uygulanarak yardımlar sunulmaya başlanmıştır. Bu yardımların ulaştırılması amacıyla, 1948 yılında Lahey'de toplanan Avrupa Birleşik Devletleri kongresi kararıyla Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (Organisation for European Economic Co-operation-OEEC) örgütü kurulmuştur (Kıraç & İlhan, 2010). Son derece olumlu ilerleyen süreç kıtanın hızlı bir şekilde kalkınmasına vesile olmuş ve bu istikrarlı yapıyı sürdürmek ve geliştirmek amacıyla üye ülkeler aralarına Amerika, Kanada ve Japonya'yı da alarak oluşumlarını daha da genişletmişler ve 1961 yılında adı Ekonomik Gelişme ve İşbirliği Örgütü

(Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD) olarak değiştirilmiştir (Bilici, 2005: 35).

1-22 Temmuz 1944 yılında Amerikanın Bretton Woods kentinde 44 ülkenin temsilcilerinin katılımıyla Birleşmiş Milletler Para ve Finans isimli bir konferans düzenlenmiştir (The Bretton Woods Commite, t.y.). Bu konferansta katılımcılar para ve finans konularını içeren ve John M. Keynes'in hazırladığı Keynes Planı ile Amerikan Hazine Bakan Yardımcısı Harry Dexter White tarafından hazırlanmış olan White Planı olarak adlandırılan konuları görüşmüşlerdir. Bu görüşmeler sonucunda White tarafından oluşturulan plan kabul edilmiştir ve Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund) (IMF), Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (International Bank for Reconstruciton and Development) (IBRD) ve Uluslararası Ticaret Örgütü (International Trade Organization) (ITO) organizasyonlarının kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak dönemin koşullarında ITO kurulamamıştır ve yerine GATT'de [General Agreement on Traiffs and Trade (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması)] alınan kararların uygulamasına geçilmiştir (Arat ve Erten, 2008: 357).

IMF ve IBRD, bu kongrede alınan kararlar sonucunda 28 ülkenin imzasıyla 1945 tarihinde kurulmuştur. IMF'in kuruluş amacı; ülkeler arası parasal konularda iş birliğinin artırılmasını ve uluslararası ticaretin daha dengeli bir biçimde yapılmasını sağlamaktır. Bir diğer amaç da ödeme konusunda sıkıntı yaşayan üye ülkelere gerekli geri dönüş ödemelerinin garantisini alarak ihtiyacı olan parasal desteği sağlamak ve bu konuda, üye devletlerle yaşanacak sorunları asgari seviyeye indirmektir (Alganer ve Yılmaz, 2016: 105). IBRD kurulduktan sonra IBRD'yi de kapsayan ve hatta içerisinde başka birkaç organizasyon kurulan (International Development Association-Uluslararası Kalkınma Örgütü gibi) Dünya Bankası'nın (World Bank-WB) kuruluşundaki asıl amaç ise dünya genelinde fakir ülkelerdeki yaşam standartlarını yükselterek gelişmiş ülkelerdeki maddi olanakları geliştirmekte olan ülkelere proje, program vb. konularda yönlendirerek kredi sağlamaktır (Alganer ve Yılmaz, 2016: 106).

İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da bir birlikteliğin kurulmasını en çok isteyen devletlerden biri de Amerika'dır. Amerika'nın bu girişimlerindeki asıl amaçları, savaş sonrası kaos ortamı ve yaşanan ekonomik, siyasal koşullar sonucu, Sovyetler Birliğinin yükselişe geçmesiyle birlikte Avrupa'da genişleme tehdidinin bertaraf edilmesidir. Oldukça kötü durumda olan Avrupa pazarının yeniden canlandırılması ve Sovyetler Birliği tehdidine karşı Avrupa bütünleşmesinin desteği sağlanarak, Almanya, Fransa ve Birleşik Krallık'ın siyasal ve

ekonomik iş birliğine girmeleri gerektiği ortaya çıkmıştır. Savaş sonrası, ortaya çıkan bu durumun üstesinden gelinmesi için kurulan IMF ve bu kurum aracılığıyla uygulanması düşünülen programların, Dünya Bankasınca finanse edilmesi planlanmıştır. Ancak yaşanan kötü gidişin durdurulamaması aynı zamanda kıtanın yeniden inşasından en çok faydası bulunan ülke olan ABD'yi, acil başka bir çıkar yol aramaya itmiştir (Oran, 2002: 538). Bu çerçevede Amerika, Avrupa'yı ekonomik olarak güçlendirmek amacıyla Marshall Planını devreye sokmuştur. Avrupa'yı tek tek ülkeler bazında ele almayıp, bir bütün olarak yaklaşan bu plana göre, kıtayı ekonomik alanda güçlendirmek amacıyla bir birlik oluşturulması gerekmektedir. 5 Haziran 1947 yılında dönemin ABD Başkanı George Marshall, Harvard Üniversitesinde yaptığı açıklamada; Avrupa'nın savaş sonrası kendini toparlayabilmesi için, kıtadaki tüm ülkeleri kapsayacak şekilde, askeri olmayan, yalnızca ekonomik bir yardım planının oluşturulacağı ve bu plana engel olacak girişimlerin ABD'nin tehdidiyle karşılaşılabileceğini belirtmiştir (Ertem, 2009: 391)

27 Haziran 1947 tarihinde, Avrupa ülkeleri, bu konuyu görüşmek üzere Paris'te bir toplantı düzenlemişlerdir. Bu ülkeler arasında yer alan Sovyetler Birliği, 2 Temmuz tarihinde bu toplantıyı terk etmiştir (Armaoğlu, 1988). Amerika, bu plan kapsamında Avrupa ülkelerine yaklaşık 19 milyar dolar yardım sağlamıştır. Bu yardım sonucu ekonomileri canlanan Avrupa ülkelerinde ki, yükselen Komünist hareketlerin de etkileri azalmaya başlamıştır. Bu yardımların asıl önemli sonucu ise, sonraki yıllarda oluşacak olan Avrupa bütünleşmesinin ilk adımının bu şekilde gerçekleşmiş olmasıdır (Arslan, 2017: 8).

Fransa Dışişler Bakanı Robert Schuman'ın, iş adamı Jean Monnet ile birlikte hazırladığı bu bildirmede, Avrupa'daki barışın ancak iki tarihi düşman olan Almanya ve Fransa'nın yakınlaşmasıyla gerçekleşeceği düşüncesini savunmuştur. Bu bağlamda Fransa, Almanya ve Avrupa'nın başka birçok ülkesinin sanayisinin temeli olan çelik ve kömür üretiminin ve hammaddelerin uluslar üstü (supranasyonal) bir iş birliği tarafından yönetilmesini önermiştir. Avrupa Birliği'nin başlangıç noktası olarak görülen bu bildirme için; o dönem Fransızların artık Almanlarla barış içinde yaşamak istedikleri için bu öneriyi sunmuş oldukları düşünülmüştür. Oysa ki bildirgenin derinliğinde yatan şeyin, Fransızların işbirliğinden ziyade, Almanları denetim altında tutmak amacı olduğu anlaşılmaktadır (Erhan, 1996: 12).

Bu bildirgenin bir diğer fikir babası olan Jean Monnet'nin bu konuyla ilgili düşüncesi, bunun bir devletler koalisyonu değil de insanları birleştirme projesi olduğudur (Arslan, 2017:

11). Bildirgede, dünya barışını tehdit eden tehlikelere karşı, orantılı güçlerle karşı konulmadığı takdirde, ilerde oluşturulacak olan bu birliğin korunamayacak olduğu belirtilmiştir (Arslan, 2017: 8). Yine 19 Eylül 1946 tarihinde Winston Churchill, Zürih Üniversitesi'nde yapmış olduğu ünlü konuşmasında, Avrupa'da Sovyetler Birliği tehdidine karşı Fransa ve Almanya ile birlikte Avrupa Birleşik Devletleri gibi bir projenin geliştirilebileceği düşüncesini ortaya atmıştır (Arslan, 2017: 8). Schuman Bildirgesi 9 Mayıs 1950 tarihinde açıklanmıştır ve bu tarih, Avrupa Birliğinin temellerinin atıldığı tarih olarak kabul görmüş olup 9 Mayıs günü Avrupa günü olarak kutlanmaktadır (Arslan, 2017: 11).

1.8. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve Roma Antlaşmaları

Avrupa'nın Marshall yardımlarıyla güçlenmesinin karşısında, Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya, Balkan Ülkeleri ve Doğu Almanya'yı kendi tarafına çekmesi, Avrupa ülkeleri için bir tehdit oluşturmuştur. Bu sebeplerden dolayı, Avrupa'nın bütünleşme çabaları hız kazanmıştır. Savaş sanainin en önemli kaynakları olan kömür ve çeliğin kontrolü konusu ve özellikle Fransa ve Almanya'nın karşılıklı ilişkilerinin düzenlenmesi sonucunda, 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kurulmasına karar verilmiştir (Kıraç ve İlhan, 2010: 193).

Schuman Bildirisi sonrası, 18 Nisan 1951'de imzalanan ve 23 Temmuz 1952 tarihinde yürürlüğe giren Paris Antlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kurulma süreci hız kazanmıştır. Avrupa devletlerinin gerçekleştirdiği ilk uluslar üstü anlaşma olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğundaki ülkeler, belirli bir alanda dahi olsa egemenliklerini üst bir otoriteye devretmişlerdir. Düzenlemeler yalnızca Gümrük Birliği konularını değil aynı zamanda, kömür ve çeliğin üretim miktarı ve satış fiyatını da kapsamaktadır (Arslan, 2017: 11-12).

Topluluğun amaçları, Almanya ve Fransa öncelikli olmak üzere, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya da dahil, toplam altı üye ülkenin ulusal ticaret sınırlarının kaldırılması ve ekonomik açıdan bir birliktelik oluşturulmak istenmesidir (Ayanoglu, 1995: 49; Bilici, 2005: 37-38). Bunun dışında, bu topluluk tarafından belirlenmiş olan yatırım ve projelerin hızlı bir şekilde hayata geçirilmesinin sağlanması, demir-çelik sektöründe istihdamın artırılarak işçilerin ekonomik refah düzeylerinin artırılması, demir-çelik üretiminin ve bu alandaki yatırımların artırılması ve desteklenmesi, kömür-çelik üzerinden alınan vergilerle ve üye ülkelerden alınan kredi ve borçlanmalardan birliğin finans kaynağının oluşturulmasının sağlanması gibi bir çok amaçları olan bir topluluktur (Tekin, 1990: 178).

1.9. Roma Antlaşması ve Avrupa Ekonomik Topluluğu

1955 yılının Haziran ayında İtalya'nın Messina Şehrinde yapılan Konferansta, altı ülkenin Dışişleri Bakanları bir araya gelerek gümrük birliği kurulması ve ortak pazar için gerekli olan düzenlemelerin nasıl yapılacağı konusunda görüşmüşlerdir. Konferansta Belçika Dışişleri Bakanı Paul Henri Spaak'ın başkanlık yapacağı bir Komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Spaak'ın Komisyonu, 1956 yılı Nisan ayında üye devletler arasında ortak bir pazar oluşturulması ve aynı zamanda bir atom enerjisi topluluğunun kurulması yönünde iki ayrı öneri hazırlamışlardır (MESS, y.y.).

Komisyonun yapmış olduğu çalışmalar sonunda 25 Mart 1957 tarihinde Roma'da, Almanya, İtalya, Fransa Hollanda, Belçika ve Lüksemburg arasında Roma Antlaşmaları imzalanmıştır. Bu Antlaşmalar sonucunda Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) kurulmuştur (AB Başkanlığı, 2019).

Bu antlaşmada, gümrük birliği, ortak ticaret politikası, ulaştırma, rekabet, para politikasındaki sınırlı iş birliği ve makro ekonomik politikaların koordinasyonu konuları bulunmaktadır. Antlaşmada ayrıca, bölgesel kalkınma planları ve başka projeler için ucuz krediler kullandırabilecek olan bir Avrupa Yatırım Bankası kurulması kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte insanlar, yapılan hizmetler ve sermayenin serbest dolaşımı konusunda gerekli düzenlemeler yapılarak, ortak pazar kurulması konularında gerekli olan kararlar verilecekti (Pak, 2019).

1965 yılında imzalanıp 1967'de yürürlüğe giren Füzyon Antlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun (AAET) asli organları (Konsey ve Komisyon) birleştirilmiştir. Bu gelişme ile bu üç topluluğa, Avrupa Toplulukları adı verilmiştir. Avrupa Topluluklarından AET, 1992 yılında imzalanarak 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile "Avrupa Topluluğu" adını almıştır. Maastricht Antlaşması konusunda önemli bir başka nokta ise, Avrupa bütünleşme sürecinde, ekonomik ve siyasi boyutun bir arada gündeme gelmesi ve sonuç olarak topluluğun artık "Avrupa Birliği" olarak adlandırılmaya başlanmasıdır (Arslan, 2017: 13).

1 Ocak 1958 yılında yürürlüğe giren Roma Antlaşmaları kapsamında; Avrupa Ekonomik Topluluğu, üyeleri arasında Gümrük Birliği ve Ortak Pazar oluşturulması ve kapsamlı bir ekonomik bütünleşme sağlanmasına önem vermiştir. Avrupa Atom Enerjisi

Topluluğu ise enerji ve nükleer teknolojinin barışçıl amaçlarla kullanılması için gerekli düzenlemelerin ve iş birliklerinin yapılmasını amaçlamaktadır. Böylece, altı ülkeden oluşan bu bütünleşme süreci sonunda, üç ana konu enerji, tarım ve ulaştırma alanlarında ortak pazar kurma girişimi başlatılmış olmuştur. Bu çerçevede AET’de tarım, ulaştırma, rekabet, dış ticaret, istihdam ve fiyat uyumu gibi konularda ortak politikalar geliştirilecek olup bir uyum süreci başlatılmıştır. Ortaklık uyumunu desteklemek üzere Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Sosyal Fonu kurulmuş, üretim faktörlerinin tümünün serbest dolaşımı esas alınmıştır (Arslan, 2017: 13-14).

1.10. Maastricht Antlaşması ve Avrupa Birliği

6 önemli Avrupa ülkesinin 1950’lerde başlayan bütünleşme çabaları en somut şekliyle 30 Haziran 1968 yılında oluşturulan Avrupa Ekonomik Topluluğunda vücut bulmuş ve aynı zamanda bugünkü Avrupa Birliği’nin de temelleri o zamandan oluşturulmuştur (Gökdere, 1989). Üye ülkeler ortak bir dış politika belirlemeye çalışmışlar ve bu topluluğun kurulmasıyla birlikte; antlaşmanın 237. Maddesinde de açıkça belirtildiği şekilde, “*herhangi bir Avrupa ülkesi, Birliğin üyesi olmayı talep edebilir*” denilerek, yeni üyeler bulma ve genişleme konularına sıcak bakıldığını açıkça belli etmişlerdir. Böylelikle, politik açıdan çoğulcu demokrasi ile yönetilmek ve belirli bir seviyenin üzerinde ekonomik ve sosyal refaha sahip olmak koşulları karşılığında her Avrupa ülkesi bu topluluğa başvurma hakkına sahip olmuştur. Topluluk üyesi olmayan Danimarka, Birleşik Krallık ve İrlanda’nın, 1977 yılında birlik içindeki ticaret engellerinin kaldırılması, sonrasında Yunanistan’ın 1981 yılında tam üye olarak gümrük birliğine alınması ve ardından 1986 yılında Portekiz ve İspanya’nın birliğe katılmaları, bu genişlemenin gerçekleştirildiğinin örnekleridir (Tekgül, 2001: 347).

Avrupa bütünleşmesinin temel hedefi her zaman, üye ülkeler arasındaki mal, işgücü, hizmetler ve paranın serbest dolaşımına yönelik bir pazar kurulması olmuştur. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak 1968 yılında gümrük birliği oluşturulmuştur. 1970 ve 1980 yıllarında karar alma sürecinde yaşanan sorunlar ve uluslararası ekonomik durgunluk, üye devletlerin korumacı bir politika izlemelerine neden olmuştur. Uygulanan bu politika sonucu, hedeflenen ortak pazarın gelişmesinin engellendiği fark edilmiş ve buna karşılık çözüm arayışına girilmiştir (TC Avrupa Birliği Bakanlığı, t.y.).

1980’lerin başlarında dünyada ekonomik açıdan genel bir durgunluk dönemi yaşanmıştır. Avrupada bu durgunluk döneminden etkilenmiş ve kıtada olumsuz bir hava oluşmuştur. 1984’ten sonra bu olumsuz ortamı düzeltmek amacıyla, 1 Ocak 1993’e kadar

ortak tek bir pazar oluşturulması amaçlanmış ve 17 Şubat 1986 tarihinde Avrupa Tek Senedi imzalanmıştır. 1987’de Avrupa Tek Senedi yürürlüğe girdiğinde Avrupalı Toplulukları kuran tüm anlaşmalar detaylı bir biçimde değiştirilmiştir (Emsen, 2018: 21).

Çözüm arayışları sonucunda, 1 Temmuz 1987 tarihinde Avrupa Tek Senedi antlaşmasıyla, Avrupa Ekonomik Topluluğunun kurucu anlaşmalarında önemli değişiklikler yapan bu senedin en önemli konularından biri; topluluk üyesi ülkelerin oluşturdukları Ortak Pazar’ın önündeki engelleri kaldıran düzenlemeler yapılması olmuştur. Bu antlaşmayla, karar alma mekanizması üzerinde, konseyde “nitelikli çoğunluk” tarafından karar alma koşulu getirilmiş ve Avrupa Parlamentosu’nun karar süreçlerinin daha doğru ve sağlıklı olması için çeşitli önlemler alınmıştır. Devlet ve hükümet başkanlarının ve komisyon başkanının toplandığı liderler zirvesinin yılda iki defa toplanacağı belirtilmiştir. Aynı zamanda Adalet Divanı üzerindeki iş yükünü hafifletmek amacıyla “İlk Derece Mahkemesi” kurulmuştur (TC Avrupa Birliği Bakanlığı, t.y.). Bu düzenlemeler Topluluğun kurumsal işleyişine büyük bir hız vermiştir (Bozkurt, 1993). Avrupa Tek Senedi 1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

10 Aralık 1991 tarihinde on iki üye ülkenin oy birliği ile kabul edilen, 7 Şubat 1992 yılında imzalanan ve 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşmasıyla, Avrupa ülkeleri, daha önce kurmuş oldukları ortak pazara, parasal ve siyasi boyutlar eklemiş ve yeni bir birlik oluşturarak, bu bütünleşmeyi daha farklı bir konuma taşımışlardır (Tekgül, 2001: 348). Ekonomik, Parasal, Sosyal ve Siyasal konularda yenilenmeye çalışan Avrupa Ekonomik Topluluğu üye ülkeleri; bu birlikte ortak bir paranın kullanıma geçilmesi ve ortak bir Avrupa vatandaşlığı konuları başta olmak üzere birçok alanda önemli kararlar hayata geçirmiştir. Ortak bir para birimi kullanımda olursa, paranın topluluğa maliyetinin azaltılacağı, topluluğun ekonomi politikalarında koordinasyonu kolaylaştıracağı aynı zamanda Merkez Bankası para politikalarının uyumlu ve sorunsuz bir şekilde çözüleceği düşünülmüştür (Tunç, 1993: 24).

Maastricht Antlaşmasına göre bu birliğe katılabilmek ve Economic and Monetary Union’a girebilmek için ülkelerin ekonomik yapılarının birbirleriyle uyumlu olması istenmektedir. Bunun için de önemli görülen beş koşul belirlenmiştir. Bunlar; enflasyon, faiz oranları, bütçe açığı, kamu borçları ve ülke parasının istikrarı konuları, bu antlaşmada belirlenen sınırları aşmama koşulu taşımaktadır. Enflasyon ile ilgili olarak, Avrupa Birliği ülkelerinin kullandığı, “Uyumlaştırılmış Tüketici Fiyatları Endeksi (HICP)” ne göre en iyi performans gösteren üç üye ülkenin ortalaması alınarak tanımlanmıştır ve bu oran % 1.5’ünü geçmeme koşulu taşımaktadır. Faiz oranlarında da yine en iyi üç üye ülkenin uzun dönem faiz

oranları ortalaması %2 den fazla ve 7 puanın üzerinde olmamalıdır. Bütçe açığı ülkedeki Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'nın % 3'ünü geçmemeli ve ülke parasının istikrarı, Avrupa döviz kuru mekanizması içindeki oranı aşmadan en az iki yıl değerini korumalıdır (Winkler, 1995: 2).

Avrupa Birliğinin resmi olarak kurulduğunu belgeleyen Maastricht Antlaşmasının, Birlik Vatandaşlığı başlığını taşıyan ikinci bölümünde de çok önemli kararlar verilmiştir. Bu başlıkta yer alan sekizinci maddede, bir üye devletin uyuşunda olan herkesin bu birliğin de vatandaşı sayılacağı ve Birlik vatandaşlarının antlaşmada öngörülen haklarının tamamından yararlanabilecekleri açıkça ifade edilmiştir (Batır, 2017: 137). Birlik vatandaşları bu antlaşmayla birlikte; serbestçe dolaşım hakkı, ikamet ettiği üye devletin vatandaşları ile aynı koşullarda yerel ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy kullanma hakkı, üye olmayan herhangi bir üçüncü ülkede, bütün üye devletlerin diplomatik ve konsolosluk korumasından yararlanabilme hakkı gibi birçok önemli hakka sahip olmuşlardır (Batır, 2017: 137).

Daha önce de belirtildiği üzere Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulduğu sırada, üye ülkeler genişleme ve yeni üyeler konularına sıcak baktıklarını açıkça ifade etmişlerdir. Zaman içerisinde bu topluluk, bütünleşme sürecinde yaşanan ekonomik ve siyasi gelişmeler, yapılan yeni anlaşmalar ve uygulanan politikalar sonucu yaşanan değişikliklerle günümüzde 27 üyeli bir birlik olmuştur. Genişleme politikası Avrupa Birliğinin hemen her döneminde, en fazla üzerinde durduğu, en önemli dış politika aracı olmuştur.

Avrupa bütünleşmesiyle beraber ilerletilen bu politika, özellikle doğu Avrupa ülkelerinin birliğe katıldığı son genişleme sürecinde, yürütülen genişleme politikası ve buna bağlı olarak uygulanması zorunlu ekonomik gelişmeler, “koşulluluk” ilkesinin kurumsallaşmasını sağlamıştır. 1993 yılında yapılan Kopenhag Zirvesi'nde belirlenen kriterlerde üyelik koşulları çok daha fazla netlik kazanmıştır. Aday ülkelerin üyelik şartlarını karşılamak amacıyla yerine getirmekle yükümlü oldukları koşullar hem detaylı bir şekilde açıklanmış hem de düzenli olarak izlenmiştir. Avrupa Birliği bu girişimlerle, yaklaşık elli yıllık süreç boyunca gerek birliğin birikimini korumayı gerekse de güçlendirmeyi başarmıştır (TC Avrupa Birliği Bakanlığı, t.y.).

Avrupa Birliği tarihinde beş defa yaşanan genişleme süreci, 1973 yılında Birleşik Krallık, İrlanda ve Danimarka'nın topluluğa katılmasıyla başlamıştır. İkinci genişleme ise 1959 yılında müzakerelere başlayan Yunanistan'ın 1981 yılında topluluğa alınmasıyla

gerçekleşmiştir. 1986 yılında ise İspanya ve Portekiz'in katılımıyla Akdeniz genişlemesi olarak adlandırılan üçüncü genişleme yaşanmıştır. 1987 yılında bu birliğe üye olmak için başvuruda bulunan Fas ise ilk defa Avrupa Birliği'nin coğrafi sınırları konusunda tartışma yaratmıştır. Bu devletin başvurusu kıta içerisinde olmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir (Canveren ve Öztürk, 2018: 48).

Avrupa Birliği'nin dördüncü genişlemesine konu olan ülkeler ve soğuk savaş döneminde tarafsız davranan, Avusturya, Norveç, İsveç ve Finlandiya'dır. Bu ülkeler Berlin duvarının yıkılmasıyla üyelik başvurusunda bulunmuşlar ve AB'nin istediği siyasi, ekonomik ve sosyal koşulları sağladıkları için kısa süre sonra Avrupa Birliğine katılmışlardır. Bu ülkelerden Norveç 1994 yılında yapmış olduğu referandum sonrası üyelik aşamasındayken müzakerelerden çekilmiştir.

Berlin duvarını yıkılması sonrası Avrupa'nın tek partili yönetimleri dağılmış ve bu ülkelerde hızlı bir şekilde demokratik reformlar uygulamaya başlanmıştır (Carothers, 1999: 8). Avrupa'da soğuk savaş sonrası oluşan bu ortamda, Avrupa Birliği bölge ülkelerinin demokratikleşme yönünde yapacakları gelişmelerde önemli rol oynamıştır (Schimmelfennig & F. Scholtz, 2008). Kopenhag Kriterlerinde yer alan ekonomik ve siyasi koşulları başarılı bir şekilde gerçekleştiren bu aday ülkeler, Avrupa Birliğine üyelikle ödüllendirilmişlerdir. 1998 ve 2000 yıllarında, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Estonya, Macaristan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Polonya, Litvanya, Bulgaristan, Letonya, Romanya, Malta ve Slovakya için müzakerelere onay verilerek Avrupa Birliği'nin en büyük ve kapsamlı genişleme süreci de başlatılmıştır. Bu ülkelerden Romanya ve Bulgaristan özellikle yolsuzluk konularında gerekli ilerlemeyi kaydedemedikleri için 3 yıl gecikmeyle 2007 yılında birliğe katılmışlardır. Diğer 10 devlet 2004 yılında Avrupa Birliğine dahil olmuştur. Hırvatistan'ın da 2013 yılında dahil olmasıyla Avrupa Birliği 28 ülkeye ulaşarak, tarihindeki en geniş sınırlara ve en büyük genişlemeye sahip olmuştur (Canveren & Öztürk, 2018: 49).

Avrupa Birliği'nin bu şekilde genişlemesinden dolayı AB antlaşmasının revize edilmesi gerekliliği doğmuş ve 2007 yılında Lizbon antlaşması yapılarak yeni bir süreç başlatılmıştır. Diğer AB antlaşmalarıyla arasındaki en belirgin fark, üye devletlere Birlikten tek taraflı çekilme hakkı tanımış olmasıdır. Bu antlaşmayla tanınan hakka dayanarak günümüzde Birleşik Krallık hala gündemde olan ve müzakereleri devam eden Birlikten ayrılma başvurusu yapmıştır.

1.11. Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı

Resmî web sayfasında; “Avrupa Birliği, barış ve refah için birlikte çalışmaya kararlı demokratik Avrupa ülkelerinden oluşan bir ailedir” şeklinde bir ifade bulunan Avrupa Birliği, Avrupa’da ilk iş birliği yapıldığı tarih olan 1951’de Almanya, Fransa, Lüksemburg, Belçika, İtalya ve Hollanda’yı içermektedir. Günümüzde ise 28’e ulaşan sayısı ile bu birliği oluşturan ülkeler, Avrupa düzleminde kendi çıkarları doğrultusunda demokratik bir şekilde karar alabilmek amacıyla egemenliklerinin bir kısmını Avrupa Birliğine devretmişlerdir. Avrupa Birliği kendisine; modern dünyanın sorunlarını çözmek amacıyla bu konularda politikalar üretmek ve bu politikaların uygulanması gibi bir görev edinmiştir. Bu politikalar AB’de üç kurum tarafından alınan kararlar sonucu oluşturulmaktadır.

- Avrupa Birliği Konseyi (üye devletleri temsil eder);
- Avrupa Birliği Parlamentosu (vatandaşları temsil eder); ve
- Avrupa Komisyonu (ortak Avrupa menfaatini gözeten, siyasi olarak bağımsız organ) (Dış İşleri Bakanlığı, 2019).

a-) Üye devletleri temsil eden Avrupa Birliği Konseyi:

AB Konseyi üye devletlerin liderleri, bakanları (Bakanlar Konseyi) ve bu devletlerin daimî temsilcilerinden (COREPER) oluşmaktadır. Liderler tarafından 2,5 yıl süreyle seçilen bir daimî başkanı ve aynı zamanda her 6 ayda bir değişen dönem başkanlığı bulunmaktadır. Dönem başkanlıklarını alan ülkeler kendilerinden bir önceki ve bir sonraki dönem başkanı ülkeleriyle birlikte “trilateral” de denilen üçlü şekilde hareket etmekte olup bu sayede kurumun işleyişinde devamlılığın aksamaması ile kurumun gündeminde ve hedeflerinde olan konulara ilişkin geçişlerin yumuşatılmasını sağlamaktadırlar.

Normal koşullarda senede dört defa gerçekleşen Avrupa Konseyi zirvelerinde liderler AB’nin orta ve uzun vadeli siyasi gündemi ve hedefleri üzerinde uzlaşmaya çalışmakta ancak gündelik veya kısa vadeli düzenlemeler ve süreçlere karışmamaktadırlar. Bu konularla Komisyon ve Parlamento ilgilenmektedir.

Konsey’de alınan kararların çoğunluğu oybirliği ile alınmak zorundadır ancak bazı alanlarda Nitelikli Oy Çoğunluğu (QMV) yeterli olmaktadır. QMV için üye ülke sayısının yüzde 55 ve AB nüfusunun yüzde 65’i temsil ediliyor olmalıdır (Avrupa Birliği, 2019).

b-) Vatandaşları temsil eden Avrupa Birliği Parlamentosu

AB Parlamentosu ise dünyadaki uluslararası en büyük parlamento olma özelliği taşımaktadır. Her beş yılda bir seçim yapılmaktadır ve toplam 751 sandalyeli parlamentoda 1 başkan ve 14 başkan yardımcısı bulunmaktadır. Sandalyeler üye ülkelerin nüfusuna orantılı şekilde dağılmaktadır. Milletvekilleri kendi ülkelerinde kendi vatandaşları tarafından seçilir fakat bu milletvekilleri Parlamento içinde ülkelere göre değil siyasi düşüncelerine göre farklı gruplara ayrılmaktadırlar. Bu milletvekillerinden parlamentoda; ülkeleri için çalışmalarından ziyade buldukları ideolojik partilerin amaçları için çalışmaları ve buna göre oy kullanmaları beklenmektedir.

Avrupa Parlamentosu üç ayrı AB ülkesinde işlerini yürütmektedir. AB'nin bütün idari işleri Lüksemburg'da görülürken, yapılacak olan toplantılar ve komiteler ise her ayın 3 haftası Belçika'nın başkenti Brüksel'de ve bir haftası da Fransa'nın Strazburg şehrinde yapılmaktadır. Parla mentonun görevi ise Komisyon tarafından hazırlanan yasa taslaklarını inceleyip onların kabul veya reddedilip edilmeyeceğini belirlemektir. Uygulama alanlarının çoğunluğu için bu şekilde olsa da birkaç alanda, Parlamento'nun onayına ihtiyaç duyulmamaktadır. (Örneğin; rekabet yasaları, dış gümrük vergileri ve diğer bazı alanlar) AB bütçesi de Parla mentonun onayından geçmek zorundadır. Aynı zamanda her yıl bir önceki senenin yapılan harcamalarının detaylı bir şekilde incelenmesi de Parlamento tarafından sağlanmakta. Avrupa Parlamentosu isterse Komisyon hakkında güven oylaması yapabilmekte ve milletvekillerinin üçte ikisi Komisyon başkanı ve tüm komiserlerin görevine son verebilmektedir (Avrupa Birliği, 2019).

c-) Ortak Avrupa menfaatini gözeten, siyasi olarak bağımsız bir organ olan Avrupa Komisyonu

AB'nin motoru olarak bilinen bu komisyon politikacıların belirlediği hedefler doğrultusunda gerekli olan teknik çalışmayı yapar ve yapılması gerekli düzenlemelere ilişkin taslakları hazırlamaktadır. Bu taslaklar üzerinde, isterse Parlamento ve Konsey daha sonra değişiklikler yapabilmektedir. Parla mentonun seçtiği kişinin başkanlık yaptığı bu büyük kurumda, tüm Avrupa ülkelerinden 23 bin kişinin çalıştığı bilinmektedir. Bu komisyonda bir başkan 7 başkan yardımcısı ve 20 komiser görev yapmaktadır. Toplamda bu 27 kişinin her biri bir üye ülkeden gelmekte olup ve tümü parlamentodan onay alarak göreve başlamaktadır.

Başkanla birlikte 28 kişilik bu ekip her hafta toplantı yaparak belirledikleri gündemleri görüşmektedir. Bu grupta kararlar uzlaşma ile alınmakta ancak bir oylama gerekirse basit çoğunluk aranmaktadır. Komisyon yasa taslağı önerebilecek tek kurum olup bu yasalar kabul edildiğinde üye ülkelerin bu yasalara uyup uymadığını kontrol etmekte ve gerekirse onları uymaya zorlamaktadır. Komisyon bunu Avrupa Adalet Divanı (ECJ) aracılığı ile yapmaktadır. ECJ'nin aldığı kararlar tüm üye ülkeler için bağlayıcılık içermektedir (Avrupa Birliği, 2019).

AB'nin diğer 2 temel kurumda; Avrupa Adalet Divanı ve Avrupa Birliği Sayıştayı'dır. Bu kurumların görevleri de sırasıyla

a-) Avrupa Adalet Divanı

Avrupa Toplulukları Adalet Divanı 1952'de AKÇT antlaşması ile kurulmuştur. Lüksemburg'da bulunan Adalet Divanı'nın asıl amacı, AB mevzuatının her üye ülkede aynı şekilde yorumlanması ve uygulanmasını gerçekleştirmektir. Böylelikle her ülke ve vatandaş için adalet sağlanmış olacaktır.

Adalet Divanı, aynı zamanda AB üye devlet ve kurumlarının yasalara uymalarını denetleyen ve sağlayan bir kurumdur. AB üye ülkeleri, kurumları, şirketler ve bireyler arasındaki yasal sorunları çözme yetkisi de Divan'a aittir. Divan her üye ülke başına bir hâkimden oluşmaktadır. Böylece AB'nin 28 ulusal yasal sistemi de temsil edilmiş olmaktadır. Adalet Divanı, çoğu zaman yalnız 13 hâkimden oluşan 'Büyük Heyet' (Grand Chamber) olarak ya da beş ya da üç hâkimden oluşan bir heyet olarak toplanmaktadır ve davalarda gerekçeli fikirleri temsil etmekle görevli olan sekiz 'kanun sözcüsü' tarafından desteklenmektedir. Kanun sözcüleri bu görevlerini kamuya açık ve tarafsız olarak yerine getirmek zorundadır. Binlerce dosya ile Adalet Divanı'nın başa çıkmasına yardım etmek ve vatandaşlara daha iyi bir yasal koruma sunmak için 1989'da Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesi kurulmuştur. Bu mahkeme, (Adalet Divanı'na bağlı) özellikle gerçek kişiler, şirketler ve bazı kurumlar tarafından getirilen ve rekabet hukuku ile ilgili belli tip davalarda karar verme sorumluluğuna sahiptir. Adalet Divanı ve Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesi'nin meslektaş hakimleri tarafından yenilenebilir üç yıllık dönem için seçilmiş birer başkanları vardır (Avrupa Birliği, 2019).

Divan, kendisine gelen davalarda hukuki kararlar vermektedir. Beş tane yaygın dava türü vardır, bunlar sırasıyla:

- Ön hukuki karar için başvuru
- Bir zorunluluğu yerine getirmemekle ilgili eylemsizlik davaları
- Fesih davaları
- Eylemsizlik davaları
- Tazminat davalarıdır

b-) Avrupa Birliği Sayıştayı

Lüksemburg'da bulunan AB Sayıştayı 1975'te kurulmuştur. Sayıştay, vergi mükelleflerinden gelen AB fonlarının doğru toplandığını ve hedeflenen amaç için kanunlara uygun ve ekonomik olarak harcandığını kontrol etme ve aynı zamanda AB fonlarını idare eden herhangi bir kişi ya da kuruluğu denetleme haklarına sahiptir. Sayıştay'ın AB içindeki en önemli işlevi AB bütçesinin doğru uygulanıp uygulanmadığını kontrol etmek, yani, finansal idarenin doğru bir şekilde gerçekteşmesini sağlamaktır. Bu sayede Sayıştay'ın çalışmaları, AB sistemindeki verimli ve şeffaf işleyişe yardımcı olmaktadır. Görevlerini yerine getirmek için Sayıştay, AB gelir veya giderleri ile ilgili çalışan herhangi bir organizasyonun ya da kişinin çalışmalarını soruşturabilmektedir. Çoğu zaman yerinde kontroller de yapmaktadır. Sayıştay'ın bulguları, raporlar haline getirilir ve böylece herhangi bir problem Komisyon'un ve AB üye hükümetlerinin dikkatine sunulmuş olur. Sayıştay'ın ana fonksiyonlarından birisi de önceki yılın denetleme raporlarını her yıl düzenli olarak Avrupa Parlamentosu'na ve Konseyi'ne sunmaktır. Parlamento, Komisyon'un bütçe uygulamasını onaylamaya Sayıştay'ın raporunu inceledikten sonra karar vermektedir. Sayıştay uygulamayı tatmin edici bulursa Konsey'e ve Parlamento'ya Avrupa vergi mükelleflerinin paralarının gereğince kullanıldığını bildiren bir rapor göndermektedir. Son olarak Sayıştay, AB finansal mevzuatı ve AB'nin yolsuzlukla mücadele eylemleri konularındaki teklifler hakkında da görüş sunmaktadır (Avrupa Birliği, 2019).

Denetmenler, 'denetleme gruplarına' ayrılmaktadır ve bu gruplar Sayıştay'ın haklarında kararlar aldığı teklif raporlarını hazırlamaktadır. Denetmenler, AB kurumlarına, üye devletlere ve AB'den yardım alan ülkelere sık sık teftiş ziyaretleri düzenlemektedir. Her ne kadar Sayıştay'ın işi Komisyon'un sorumlu olduğu parayla ilgili olsa da pratikte bu gelir ve giderlerin %90'ı ulusal merciler tarafından idare edilmektedir. Sayıştay'ın kendi başına yasal gücü yoktur. Eğer denetmenler bir yolsuzluk veya düzensizlik tespit ederlerse Avrupa Sahterkarlıkla Mücadele Bürosu OLAF'ı haberdar etmektedirler (Avrupa Birliği, 2019).

2. BİRLEŞİK KRALLIK VE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİSİ

Birleşik Krallık'ta, Avrupa Birliği'nden ayrılıp ayrılmama konusunda 23 Haziran 2016 tarihinde bir referandum yapılmıştır. Bu referandum süreci tüm dünyada özellikle Avrupa'da büyük ilgiyle takip edilmiştir. Bunun sebebi, 50 yıldan fazla bir geçmişe sahip Avrupa Birliği'nin, en önemli aktörlerinden olan Birleşik Krallık'ın, bu birlikten ayrılması sonrası kıtada ekonomik, siyasi veya askeri sorunların yaşanabilecek olması ve güç dengesinin bozulması konularındaki çekincelerdir. Geçmişinde çok büyük savaşlar ve acılar yaşamış olan Avrupa kıtasının bu acıları tekrar yaşamamak için büyük uğraşlar sonucu oluşturduğu ve tarihindeki ekonomik ve siyasi alandaki en istikrarlı bütünleşmeyi ve uyumu sağladığı bu birliğin en önemli unsurlarından olan Birleşik Krallık'ta alınacak olan olumsuz bir karar sonrası, Avrupa'da yeniden bir güç dengesi sorunu yaşanması ve geçmişteki acı tecrübelere dönülmesi korkusu başlamıştır.

Bu bölümde, Brexit politikasında, Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliğine katılmasından, 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan referandum seçimleri arasındaki süreçte, Avrupa'da yaşanan siyasi, ekonomik gelişmeler ele alınacaktır. Yine bir önceki bölümde de değinilen genişleme politikaları ve yapılan antlaşmaların etkileri ve bu 43 yıllık Avrupa Birliği üyeliği ilişkileri incelenecektir.

2.1. II. Dünya Savaşı Sonrası Süreçte Birleşik Krallık

Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'ne katılım sürecindeki olgulardan bir tanesi, kendi öncülüğünde oluşturulmuş, dünyadaki her kıtadan devletin bulunduğu bir örgüt olan İngiliz Milletler Topluluğu'dur. Tarihte Britanya İmparatorluğu'nun parçası olan devletler ve onlara sonradan katılan devletler İngiliz Milletler Topluluğu'nu (Commonwealth) oluşturmuştur. 1648 yılında yaşanan İngiliz devrimi sonrası Kral I. Charles'ın idam edilmesi ve kraliyet rejimine son verilmesiyle başlayan Cumhuriyet dönemiyle 1660 tarihinde II. Charles'ın imparatorluğa gelip Cumhuriyete son vermesi arasındaki dönem, Commonwealth olarak adlandırılmıştır. Daha sonra 1926 yılında yayınlanan Balfour Deklarasyonu ile Britanya ve dominyonlarının, eşit statüde ve Kraliçenin önderliğinde olduğu İngiliz Milletler Topluluğu kurulmuştur (Karagöz, 2013: 1).

İçerisinde birçok eski İngiliz sömürge ülkesinin olmasının yanında, sonradan birliğe katılan birçok ülkenin de bulunduğu bu topluluğa üyelik gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Bu ülkelerin bazıları Birleşik Krallık hükümdarını sembolik olarak en üst düzey yöneticileri olarak görmektedirler. Farklı yönetim biçimlerini benimseyebilirler ve bu topluluğun üyesi konumundaki devletlerin halkları, eğer Birleşik Krallık'ta ikamet ediyorsa her türlü yerel ve ulusal seçime katılma hakkına sahiptir (Karagöz, 2013: 1).

İnsanlık tarihinin gördüğü en büyük savaş olan 2. Dünya Savaşı sona erdikten sonra, bu savaşın tarafları olan devletler, ekonomik, siyasi ve sosyal birçok problemle karşı karşıya kalmışlardır (Ok, 2018). Galip ülkelerden BK, bu savaşta, birkaç tarafsız ülkeyle birlikte işgal edilmeyen tek ülkedir (Ok, 2018: 54). Birleşik Krallık bu savaş sonrası özellikle uluslararası düzenin yeniden nasıl tesis edileceği ve savaştan kaynaklanan maddi, manevi zararların nasıl karşılanacağı konularında çalışmalar yapmıştır.

Savaş sonrası Avrupa'da yaşanan sorunlar genel olarak, savaş suçluları ve savaş esirleri, savaş mağduriyetleri yaşayan insanlar ve ekonomik olarak eksiklikler gibi konularda ortaya çıkmıştır (Crowson, 2011: 55).

Savaş sonrası BK ise sömürgelerini koruyabilmiş olmasına rağmen, savaşa ayırdığı bütçeden dolayı, altın, dolar rezervlerini ve sanayisini koruyamamış, ekonomik olarak çok kötü bir konuma gelmiştir. 1945 yılında yapmış olduğu ihracat, 1938 yılında yapılanın üçte birine yakındır. Ticaret gemi filosunun ve tüm varlıklarının neredeyse dörtte birini kaybetmiştir. Savaş öncesi dünyanın en çok borç veren ülkesiyken, savaş sonrası dünyadaki en borçlu ülke olmuştur (Ok, 2018: 56). Bunun yanında Birleşik Krallık'ta 60 binden fazla sivil hayatını kaybetmiş 700 bine yakın çocuk göç etmiştir (Black, 2017: 190-191).

Birleşik Krallık, savaş sonrası yaşanan tüm bu olumsuz gelişmelere rağmen, Avrupa'da oluşturulmaya çalışılan bütünleşme hareketlerine mesafeye yaklaşmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, "Commonwealth" ülkeleriyle ilişkilerini güçlendirerek ekonomisini canlandırmaya çalışmaktır. Birleşik Krallık'ın bu süreçte Avrupa Birliği yerine Commonwealth'i seçmesinin üç ana nedeni vardır. Bunların ilki, Birleşik Krallık savaş sonrası toparlanabilmek için, kendi kolonilerinin kaynaklarını, Avrupa kıtasındaki kaynaklara oranla daha rahat kullanabilecektir (Gowland, 2010: 20). İkinci neden ise Birleşik Krallık bu savaştan galip çıkmıştır ve kendini diğer Avrupa devletlerine denk görmemektedir. Fakat bu durum, bitik ekonomiye sahip ve güçsüz durumdaki Birleşik Krallık'ın, her ne kadar savaş sonrası diğer Avrupa ülkelerine nazaran daha iyi durumda olsa da güçlü olduğu yanılgısına kapılmasına neden olmuştur. Üçüncü sebep ise "Commonwealth" ülkelerinin Avrupa

ülkelerine oranla daha baskın gelmesidir. Britanya vatandaşları herhangi bir Commonwealth ülke vatandaşını Avrupa ülkelerinden daha yakın bulmakta olduklarından ulusal olarak yaşanan bu ayrımı ekonomiye de yansıtmışlardır (Ok, 2018: 56). Birleşik Krallık o dönem ticaretinin % 50'sini Commonwealth ülkeleri ile % 20'sini ise Avrupa ülkeleriyle yapmıştır. Üstelik o sırada Avrupa ülkeleri ithal ettikleri ürünlerin %40'ını Britanya'ya göndermektedirler. (Gowland, 2010: 24). Diğer yandan Avrupa ülkeleriyle imzalanacak Gümrük Birliği antlaşmasının bu ticarete zarar vereceği ve bu Birliğin bu zararı karşılayamayacağı da düşünülmüştür. (Ok, 2018: 56).

Bu gelişmelerden ayrı olarak, Amerika Birleşik Devletleri de Birleşik Krallık politikasında değişiklik yapmıştır. ABD öncülüğünde kurulan Kuzey Atlantik İttifakında (NATO), Birleşik Krallık'ın ayrı bir yeri olacağını ve bölgesel bir güç olmaktan ziyade Amerika'yla birlikte bir Kuzey Atlantik gücü olabileceğini göstermiştir (Gowland, 2010: 27)

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde Birleşik Krallık, Avrupa'yı kendisi için çok önemli bir ortak olarak görmemiştir. Hatta bu durum 1949 yılında Whitehall yetkilileri tarafından hazırlanan raporda da açıkça belirtilmiştir. Bu raporda, Birleşik Krallık'ın Avrupa'nın savaş sonrası güçlenmesi için mümkün olduğunca yardım yapıldığından ancak bu yardımların "sınırlı sorumluluk" çerçevesinde yapıldığından bahsedilmiştir. Bu yardımlar Birleşik Krallık'ı hiçbir koşulda Amerika'ya muhtaç edecek kadar güçsüzleştirmemelidir. Yine bu raporda, egemenlik konusunda sorun oluşturacak veya ülkeyi güçsüzleştirecek hiçbir riskli iş birliğine girmemesi gerektiği belirtilmiştir (Gowland, 2010: 18-19).

Avrupa'nın intiharı olarak nitelendirilen bu savaş sonrası, ülkelerde yaşanan ekonomik ve siyasal sıkıntılar Avrupa geneline yansımıştır. Güç dengesi tamamen bozulmuş ve ülkeler arasında kurulabilecek ilişkilerde önemli bir siyasi otorite boşluğu ortaya çıkmıştır. Fransa ve İtalya savaştan galip ayrılmalarına rağmen hem dünya da hem de Avrupa'da var olan siyasal güçlerini yitirmişlerdir. Almanya ise savaşı kaybeden taraf olduğu için hiçbir ciddi güce ve söz hakkına sahip değildir. Commonwealth sayesinde, savaş sonrası dahi güçlü olduğunu düşünen Büyük Britanya ise güvendiği kolonilerini kaybetme sürecine girmiştir. Bu savaşın sonunda, ekonomik ve siyasal olarak ortaya çıkan, asıl kazanan ülkelerin ABD ve SSCB olmasıdır. Birçok Avrupa ülkesi savaşı kazanmış olsa dahi geline durum kıtayı çöküşe sürüklemeye başlamıştır. ABD ve Sovyetler Birliği'nin kutuplaştırdığı dünyada, Komünizm ve Kapitalizm gündeme gelmiş ve bölünmüş bir Avrupa yaratılmıştır (Erhan, 1996: 260)

ABD ve Sovyetler savaş sonrası ilk kez 1945 yılında Prusya'nın başkenti Postdam'da bir kongrede bir araya gelmişlerdir. Hitlere karşı yapılan iş birliği ile savaş dönemi yakın ilişkiler sergileyen bu iki ülke, savaş sonrası Avrupa'nın yeniden inşası konusunda da aynı düşünceleri paylaşmaktadırlar. Ancak bu ülkelerin savundukları ideolojilerin taban tabana zıt olması nedeniyle ortak payda bulamamaları, sonraki süreçte iki ülke arasında iş birliği yerine çatışmaya dönüşmüştür. Geçmişte aralarında iş birliği yapılmış olsa dahi bu kongrede bu ülkeler birbirlerine karşı bundan sonra mesafeli yaklaşacaklarını hissettirmişlerdir. 1990'lara kadar süren soğuk savaş dönemi bu şekilde başlamıştır (Emsen, 2018: 17).

Birleşik Krallık, Amerika'nın 1941 yılında çıkardığı "Ödünç Verme ve Kiralama" yasasından faydalanarak, bu ülkeden 30 milyar doların üzerinde borç almıştır. II. Dünya Savaşında Japonya'nın teslim olmasının hemen ardından ABD Başkanı Truman o zaman kadar yaklaşık 50 milyar dolar tutarında ödeme yapılan bu yasayı yürürlükten kaldırarak, Amerika'nın ekonomisi üzerindeki bu yükü de ortadan kaldırmıştır. Amerika'dan gelen bu yardımların kesilmesi, savaştan büyük yaralar olarak çıkan, ekonomisi ve sanayisi tükenmiş olan Birleşik Krallık'ı oldukça olumsuz etkilemiştir. Truman'ın bu yardımları kesmesi sonucu zor durumda kalan İngilizler, ABD ile yeni ekonomik girişimlerde bulunmuşlar ve 6 Aralık 1945'te yeni bir kredi anlaşması imzalamışlardır. Amerikan Kongresinin zor ikna olduğu bu kredi anlaşmasına karşılık olarak, İngilizler için kolonilerini Amerika'nın ticaretine açma koşulu getirilmiştir (Tüysüzoğlu, 2011: 11).

Birleşik Krallık bu anlaşma ile aslında çok daha fazla şey kaybetmiştir. Commonwealth devletlerinde uyguladığı, kendi para birimini (Sterling) kullanan bloğun kırılmasına neden olmuştur. Hindistan gibi büyük bir sömürgesini kaybetmiştir. Birleşik Krallık'ın şanslı olduğu konu ise; ülke içerisinde, dönemin siyasi akımı olan güçlü bir komünist muhalefetin olmayışdır. Churchill, savaş sırasında kabinesinde, daha sonra Birleşik Krallık Başbakanı olacak olan muhalefet partisinin lideri Clement Atlee'ye de yer vermiştir. Churchill iktidarı kaybetmiş olsa bile bu gelişmeler sayesinde ülkede siyasi otoritenin istikrarı sağlanmıştır. İşçi Partisinin iktidara gelmesi, Amerikayla olan ilişkileri olumsuz yönde etkilememiş ve değiştirmemiştir. Böylelikle Amerika, Avrupa üzerinde, uzun yıllar sürdüreceği ekonomik planlarını, Birleşik Krallık üzerinden gerçekleştirme fırsatı yakalamıştır (Tüysüzoğlu, 2011: 11).

2.2. AET'nin Kuruluş Sürecinde Birleşik Krallık'ın Politikaları

Önceki bölümlerde belirtildiği gibi 1950'lerde başlayan Avrupa Uyumu ve bütünleşmesi sonucu Schuman deklarasyonu ve sonrasında kurulan AKÇT, AET toplulukları ve BK'nin bu bütünleşme hareketlerine katılmayarak farklı politikalar izlediği bilinmektedir.

Bu gelişmeler ışığında Dış İşleri Bakanları'nın temsiliyle, 1 Haziran 1955 tarihinde İtalya'nın Messina şehrinde, Roma Antlaşmasına da ön ayak olan bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferansta Roma Antlaşmasında yürürlüğe girecek olan, Avrupa Ekonomi Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu Anlaşmalarının hazırlanmasına karar verilmiştir (Valansi, 2008).

Birleşik Krallık Avrupa'da yaşanan ilk bütünleşme sürecinde ki Schuman Planı ve AKÇT toplantılarına katılmamıştır. Bunun ana nedeni, bu bütünleşme girişimlerinin uluslar üstü bir topluluk kurmayı amaçlamasıdır. Robert Schuman 1950'lerin başında Birleşik Krallık'ta ki İktidar Partisinin Başkanı Clement Atlee'yi görüşmelere davet etmiştir. Ancak bu davette imzalanacak olan plana ait gerekli detaylar belirtilmemiş ve bu toplantıya katılacak devletlerden bir ön taahhüt vermeleri istenmiştir. Birleşik Krallık, özellikle "uluslar üstü" konusundaki ayrıntıları bilmeden bu şartları kabul etmeyerek, görüşmelere katılmamıştır. Bunun yanı sıra Fransa Schuman Planı'na Birleşik Krallık'ın katılması konusunda çok da istekli değildir. Birleşik Krallık'ın toplantılara katılmasına karşı olmadığını belirtmesine rağmen diğer ülkeler için gösterdiği özeni Birleşik Krallık'a göstermemiştir (Ok, 2018: 58).

Schuman'ın hazırladığı bu plan taslak halindeyken, Birleşik Krallığı topluluğa almayacak şekilde hazırlanmıştır. Aynı zamanda Schuman Planı resmi olarak duyurulmadan önce planla ilgili Birleşik Krallık Dış İşleri Bakanı hariç başka İngiliz devlet adamlarıyla görüşülerek bilgi alışverişinde bulunulmuştur. Fransa'nın bu tutumu, Birleşik Krallığı Avrupa'da oluşturulacak bir birlikten uzak tutmaya yönelik olarak değerlendirilmiş ve eleştiri konusu olmuştur (Ok, 2018: 59).

Bir diğer sebep ise, Schuman Planında da önerildiği şekilde, kömür ve çelik kaynaklarının yönetiminin devredilmesi konusudur. Fransa bu maddeyle Alman kömür ve çelik kaynaklarının kontrolünü sağlayabiliyor olsa da Birleşik Krallık bu kaynaklar üzerinde ulusal kontrolünü sağlama almak istemiştir. Bu plan önerildiği dönemde iktidardaki İşçi Partisi, kömür sanayisiyle ilgili yeni girişimler yapmış ve benzer hamleleri çelik endüstrisinde

de yapma planları vardır. Üstelik Birleşik Krallık bu endüstrisini Commonwealth ülkelerine %60 oranında ihraç edebiliyorken, Avrupa pazarında bu oran yalnızca %5'tir (Ok, 2018: 58).

2.3. Birleşik Krallık'ın AET Üyelik Başvuruları ve Topluluğa Alınması

Birleşik Krallık 1961 ve 1967 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğuna girebilmek için iki defa başvuruda bulunmuştur. Ancak bu başvurular Charles de Gaulle'nin başbakanlığını yaptığı Fransa tarafından, Britanya'nın içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar ve Amerika'ya bağımlılığı gerekçe gösterilerek vetoyla karşılanmıştır (NTV, 2016d). II. Dünya Savaşı sonrası Birleşik Krallık ve Amerika'nın ekonomik ve siyasi ilişkilerinin derinleşmesi Fransa tarafından, çok istenilen bir durum olmamıştır. Birleşik Krallık'ın bu ilişkide ısrarcı olması Fransa tarafından kabul edilebilecek bir durum olmadığı için Birleşik Krallık'a karşı bu konuda çok katı bir yaklaşım sergilenmiştir (Soytürk, 2017: 76).

1957 yılında kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu, o dönemde Birleşik Krallık'ın desteklediği bir oluşumdur. İngiliz devletine göre, ekonomik yönden bitik durumda olan bu Avrupa ülkelerinin hiçbir konuda ilerleme sağlayamayacakları görüşü hâkimdir. Ancak bu beklentilerin aksine, topluluk üyesi ülkelerin göstermiş olduğu ilerleme, özellikle AET ülkelerinin dünya üzerinde yaptıkları ticaretin, Birleşik Krallık'ın Commonwealth ülkeleriyle yapmış olduğu ticareti aşması gibi konular göz önünde bulundurulduğunda, Birleşik Krallık'ın AET üyeliğiyle ilgili fikrinin değişmesine, aynı zamanda da bu topluluğa başvurmasında en büyük etken olmuştur (Soytürk, 2017: 76).

Birleşik Krallık'ı AET'ye yönlendiren sebeplerden bir tanesinde, Commonwealth ülkeleri ile olan siyasi ilişkilerinin bozulmaya başlamasıdır. İngilizlerin Commonwealth ülkeleri üzerindeki etkisi, özellikle 1956 yılında yaşanan Kanada ve Hindistan'ın karşı çıktığı Süveyş Krizidir. (May, 2001: 86). Bu gelişmelerle birlikte, Birleşik Krallık'ta 1970'lerin başlarında Avrupa Topluluğuna üyelik fikri ekonomik bir gereklilik olarak görülmektedir, çünkü Commonwealth ülkeleri, Birleşik Krallık'ın küresel rekabet gücünü yavaşlatmaktadır. Birleşik Krallık'ın, Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi'ne (European Free Trade Association-EFTA) karşı rekabet gücü çok azalmış ve bu topluluğa üyeliği son derece gerekli hale gelmiştir. Birleşik Krallık Başbakanı Heath'e göre bu topluluğa üye olmak, yalnız Birleşik Krallığı Avrupa'da değil, dünyanın her yerinde yeni pazarlara ulaştıracak ve rekabet gücü daha yüksek bir ülke yapacaktır (Sokullu, 2017: 15)

AET üyesi altı ülke ile Birleşik Krallık arasındaki ilk görüşme 10 Kasım 1961’de gerçekleşmiş ve Birleşik Krallık bu toplantıda Roma anlaşmasının tüm maddelerini kabul edeceğini belirtmiş ancak Commonwealth ülkelerinin Avrupa pazarına girişi için de bir ayrıcalık istemiştir. Bu konuda aşırı ısrarcı davranması görüşmelerde tıkanıklığa neden olmuştur (Ok, 2018: 63). De Gaulle liderliğindeki Fransa, Birleşik Krallık’ın tam anlamıyla bağımsızlaşmadığını düşündüğünden ve Amerika’nın, Avrupa’da gerçekleştirmek istediği politikalarını Birleşik Krallık üzerinden gerçekleştirileceği kanısıyla, bu ülkenin 1961 yılında yapmış olduğu başvuruyu geri çevirmiştir. Fransa’nın asıl hedefi Amerika’dan bağımsız bir askeri oluşum gerçekleştirmek, nükleer enerji ve nükleer silah projelerini geliştirebilmektir. Birleşik Krallık ise II. Dünya Savaşının vermiş olduğu tedirginlik nedeniyle, dünya üzerindeki en önemli ekonomik ve askeri güç olarak gördüğü Amerika’yla müttefik olursa, geleceğini garanti altına alacağını düşünmüştür (Roberts, 2010: 710). Fransa’nın 1961 yılındaki bu vetosunun ardından Winston Churchill “eğer ki Birleşik Krallık bu Birlikten dışlanacak olursa, Avrupa’nın geleceği çok karanlık olacaktır” şeklinde bir açıklama yapmıştır (Soytürk, 2017: 76).

Birleşik Krallık’ın topluluğa üyeliği stratejik açıdan Fransa’nın çıkarlarına ters düşmektedir. De Gaulle’nün, ekonomi ve güvenlik konularındaki Pan-Avrupacı yaklaşımıyla da Amerikan çıkarları ters düşmektedir. Bu nedenle Birleşik Krallık’ın bu toplulukta yer almaması gerektiğine inanılmıştır (Sokullu, 2017: 14). Birleşik Krallıkta ekonominin kötü gidişatının devam etmesi, AET’nin istikrarlı bir biçimde gelişmeye devam etmesi, Commonwealth ülkeleriyle de ilişkilerin umut verici düzeyde olmaması gibi sebeplere ek olarak Fransa dışındaki beşlinin de üyelik konusundaki desteğini alan Birleşik Krallık, yapmış olduğu ikinci başvuruda da Fransa vetosuyla karşılaşınca, 1967 yılında da Topluluğa girememiştir (Young, 1993: 87-93). Ancak dolaylı da olsa, 1968’de yaşanan toplumsal hareketlerin etkisinin sonucunda, Fransa, Birleşik Krallık’ın üyeliği konusundaki katı tutumunu değiştirecektir. 1968 olayları sonucunda Birleşik Krallık’ın Topluluğa alınmasının önündeki en önemli engel olan De Gaulle hükümeti istifa etmek zorunda kalmıştır. De Gaulle’den sonra başbakanlığa gelen Georges Pompidou, Birleşik Krallık’ın üyeliği konusunda daha ılımlı davranarak bu ülkenin 1973 yılında AET’ye alınmasının önünü açmıştır (Soytürk, 2017: 76).

Fransa’nın yeni Başbakanı Georges Pompidou’nun Birleşik Krallık’a karşı bu tutumunun arka planında aslında, Topluluk içerisinde diğer ülkelere oranla çok daha gelişmiş

durumda olan Batı Almanya'nın, gelecekte bir tehdit oluşturacağı korkusu vardır. Birleşik Krallık Topluluğa katılırsa Almanya'ya karşı bir denge oluşturulacağı düşüncesi ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda Birleşik Krallık'ın katılımıyla birlikte, İrlanda ve Danimarka'nın da üye olmaları söz konusu olduğundan, Topluluğun güçlenerek dünya siyasetinde çok daha önemli bir konuma geleceği düşünülmüştür.

Birleşik Krallık'ta 1970 yılında göreve gelen, aynı zamanda 1961 ve 1967 yıllarındaki AET üyelik başvuru sürecinde yapılan görüşmelerde görevli olarak bulunan Muhafazakâr Başbakan Edward Heat, seçim zaferinin hemen ardından, AET üyeliği için gerekli işlemleri tekrar başlatmıştır. Bu arada geçmiş on yıldaki durumundan hem ekonomik hem de siyasi anlamda çok daha iyi bir konuma gelen Birleşik Krallık, üçüncü görüşmeler sürecinde, AET'den herhangi bir karşı değişim talebinde de bulunmamıştır. Ancak en önemli sebep, açıkça Birleşik Krallık'ın üyeliğine karşı duran Başbakan De Gaulle'nin istifa etmesidir (Ok, 2018: 68).

Birleşik Krallık Parlamentosunda, 1971 yılında, Avrupa Ekonomik Topluluğuna yeniden üyelik başvurusu için oylama yapılmıştır. Avam kamarasındaki bu oylama 356 ya karşın 244 ret oyu ile sonuçlanmış ve böylece Büyük Britanya, üyelik için kendi Parlamentosundan onay almıştır. Bu oylamada Birleşik Krallık Parlamentosunda üç güçlü grup bulunmuştur. Bu gruptan, Muhafazakârlar ve Liberaller kabul oyu kullanırken İşçi Partisi temsilcisi olan grup red oyu vermiştir (Soytürk, 2017: 77).

Her ne kadar Birleşik Krallık'ta yapılan oylamada Topluluktan yana bir sonuç çıkmış olsa da İngilizlerin üyelikle ilgili bazı tereddütleri ve tedirginlikleri de vardır. Topluluk bütçesine ödenen katkı payının yüksek olduğunu belirtmişler ve bunun düşürülmesi konusunda talepte bulunmuşlardır. AET bütçesini üye ülkelerin ödedikleri katkı payları oluşturmaktadır. Birleşik Krallık ise kendi payının diğer üye devletlere nazaran daha yüksek olduğunu belirtmiş ve bunun düşürülmesi yönünde sonraki yıllarda da devam eden itirazlarda bulunmuştur. Bu konuda yapmış olduğu itirazlarında başarılı da olmuştur. Bu konu Margaret Thatcher iktidarında da gündemde tutulmuş ve 1984 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu, Birleşik Krallık'a daha önce ödemiş olduğu katkı payının bir kısmını iade etme kararı almıştır. Bu yıllarda da İngilizlerin asıl amaçları Commonwealth ülkelerinin pazarlarının genişlemesi ve korunması olmuştur. Bu durum Margaret Thatcher dönemi ve sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Thatcher hükümetinin elde ettiği bu başarı, Birleşik Krallık'ta, Topluluk içerisinde bütünleşme çabalarını arttırmış, AET'ye üyelik konusunda 1980 sonrası yoğun bir

muhallif tavır sergileyen İşçi Partisi bile, elde edilen bu kazanımlar sonrası, siyasi duruşunu değiştirmiştir (Soytürk, 2017: 77)

Birleşik Krallık, Başbakan Edward Heath döneminde, 1973 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğuna girmiştir. Heath, üyeliğin referanduma götürülerek halkın oyuna sunulması çağrısına, Avam Kamarası halkın iradesini temsil eden bir yapıdır diyerek karşı gelmiştir. Üyelikte belirlenen koşullar ve referanduma gidilmemesi eleştirilere yol açmış ve bu sorunun sonraki yıllarda tekrar gündeme gelmesine neden olmuştur (Ok, 2018: 69).

1974 yılında iktidara gelecek olan Harold Wilson, İşçi Partisinin Yoğun muhalefeti karşısında, iktidara geldiği takdirde, üyelik koşullarının tekrar görüşüleceğini ve bu konunun halk oylamasına sunulacağını belirtmiştir. 1974 yılındaki seçimlerde Muhafazakârlar güç kaybetmişler ve İşçi Partisi hükümeti kurulmuştur. Dönemin Dışişleri Bakanı James Callaghan, AET'ye yeniden görüşülmesini istedikleri konuları resmi olarak bildirmiştir. Bu konular, Ortak Tarım Politikasında değişiklik, Topluluk bütçesine ödemenin daha yeni bir sistemle daha adil bir şekilde yapılması ve çalışma politikalarını koruyacak sermayenin dolaşımı konularında anlaşma sağlanmasıdır (Ok, 2018: 69).

Birleşik Krallık'ın görüşülmesini istediği talepler karşısında Fransa'nın tutumu yine katı olmuştur. Ancak dönemin Alman Şansölyesi Helmut Schmidt'in bu konularla ilgili olarak hem Fransız hem de İngiliz devlet adamlarıyla görüşmesinin etkisi sürecin olumlu sonuçlanmasını sağlamıştır. Schmidt, Birleşik Krallık Başbakanı Wilson'la yaptığı görüşmede, Birleşik Krallık, bu toplulukta kalma konusunda kararlı olacağı sözünü verirse, Fransızları ikna edebileceğini belirtmiştir. Wilson ise şartlarda anlaşılırsa, referandumda İngiliz halkından Toplulukta kalma konusunda oy kullanmalarını isteyeceğini belirtmiştir (Gowland, 2010: 82). Bu sayede yeniden başlayan görüşmelerde, Ortak Tarım Politikası konusu hariç diğer tüm konularda Birleşik Krallık açısından olumlu kararlar alınmış ve Ortak Tarım Politikası konusunun da bir sonraki yıl tekrar gözden geçirileceği sözü verilmiştir. Bunun üzerine İngiliz Başbakanı Wilson, referandum kampanyasında Topluluktan yana bir kampanya yürütmüştür.

Birleşik Krallık, bu gelişmeler üzerine, 9 Nisan 1975 tarihinde Parlamentoda yapılan AET oylamasını 396 ya karşın 170 oyla kabul ederek, halk oylamasına da sunulması için referandum tasarısı hazırlamıştır. Parlamentoda yapılan bu oylamada Muhafazakârların neredeyse tamamı üyeliğe devam oyu kullanırken, İşçi Partisinin temsilcileri arasında fikir

ayrılıkları olmuştur. Referandum kampanyası sürecinde ise hayır kampanyasını Muhafazakâr milletvekili yönetirken, evet kampanyasını İşçi Partisi lideri Wilson yönetmiştir (Ok, 2018: 70). Evet cephesi, ICI ve Shell gibi büyük firmaların desteğini sağlamış ve 1 Milyon Sterlin'den fazla bağış toplamıştır. Hayır cephesi ise sadece 9 bin sterlin bağış toplayabilmiştir. Basının da evet cephesine açık destek sunması; The Daily Mail, The Sun, The Telegraph gibi büyük basın kuruluşlarının evet cephesinin propagandasını yapmaları, hayır cephesini ise sadece The Morning Star kuruluşunun desteklemesi, aradaki farkın daha da fazla açılmasına neden olmuştur. Aynı zamanda, Birleşik Krallık'ın üç büyük partisinin liderleri, İşçi Partisi'nden Harold Wilson, Muhafazakâr Parti'den Margaret Thatcher ve Liberal Parti'den Jeremy Thorpe'da evet cephesi için çalışmışlardır (Ok, 2018: 71).

5 Haziran 1975 tarihinde Birleşik Krallık'ta yapılan Avrupa Ekonomik Topluluğu üyeliğiyle ilgili bu ilk referandumun sonucuna göre, büyük bir farkla kazanan evet kampanyasını yürütenler olmuştur. %67.2 ye karşın %32.8 farklı bir sonuçla; Toplulukta kalma konusunda halkın desteği beklenenden daha fazla olmuştur (Ok, 2018: 71).

2.4. Margaret Thatcher Dönemi

Birleşik Krallık'ta 1979-1990 arası dönemde başbakanlık yapan İngiliz Muhafazakâr Parti üyesi Margaret Thatcher uygulamış olduğu politikalarla hem Avrupa'da hem de dünyada tanınmış siyasetçilerden biri olmuştur. Ülke içinde sol muhalefete karşı izlediği politikalar, Soğuk savaş döneminde doğu bloku ülkelerine karşı yürüttüğü mücadeleler ve radikal sağcı politikalarını tavizsiz uygulamasından ötürü, Dünya'da "Demir Leydi" lakabıyla tanınmaya başlamıştır (Wikipedia, t.y.-a). Birleşik Krallıkta en uzun süre başbakanlık yapan ve aynı zamanda ülkenin ilk kadın başbakanı olan kişidir. Thatcher iktidarına kısaca değinilecek olursa; seçildikten sonra liberal bir siyaset izlediği, ülkedeki işsizlik seviyesinin artmasına rağmen, vergilerde artışa gitmesinin ülkede çok eleştirilen bir konu olduğu belirtilebilir. 1978 ve 1983 arası dönemde ülkedeki sanayi %30 gerilemiş, işsizlik oranı %5 artmıştır. Kamuoyundan aldığı ağır eleştiriler karşısında politikalarından taviz vermeyeceğini açıklayarak hiçbir zaman geri adım atmamıştır. Ülkedeki ekonomik kötü gidişat ve işsizlik konuları Thatcher'nin koltuğunu sallamaya başladığı dönemlerde, Arjantin'le yaşanan Falkland Adaları krizi kamuoyunun dikkatini bu konuya yöneltmiştir (Yeniakit, t.y.).

Margaret Thatcher döneminde Birleşik Krallık, Avrupa'ya şüpheci bir tutumla (Eurocepticism) yaklaşmıştır. Yine bu dönemde Birleşik Krallık'ın ekonomi politikalarının, bu topluluğun ekonomi politikalarından farklı olması gerektiği görüşü ortaya çıkmıştır.

Birleşik Krallık'ın Avrupa ile olan ilişkilerini asıl etkileyen konu, Thatcher döneminde ortaya çıkan kuşkucu tutum olmuştur. 1980'lerde ortaya çıkan "Avrupa Şüpheciliği" kavramı ilk olarak Paul Taggart tarafından ortaya atılmıştır. Taggart bu ifadeyi en genel anlamda; Avrupa'da gerçekleştirilmek istenen olası bir bütünleşmeye karşı olmak ve böylesi bir oluşuma şüpheyle yaklaşmak gerektiği şeklinde ifade etmiştir. Bu tutumu da sert ve yumuşak şüpheci tutum olarak iki farklı bakış açısıyla ele almıştır. Sert Avrupa şüpheciliği, oluşturulacak bir Avrupa bütünleşmesini, ekonomik ve siyasi yönden tamamen reddeden ve bu tarz bir birlikte bulunulması durumunda da sert bir şekilde muhalif tutum takınması gerektiğini savunan bir düşüncedir. Yumuşak Avrupa Şüpheciliği ise bu bütünleşmeyi reddetmeden Birliğin politikalarının eleştirilebileceği görüşünü savunmaktadır. 1990'lara kadar Birleşik Krallıkta Avrupa bütünleşmesine hep bu bakış açısıyla yaklaşılmıştır. Bunun nedeni Birleşik Krallık'ın bu ülkelerin ekonomilerini, makroekonomik performanslarına göre değerlendirmesidir. Ülkelerde enflasyon ya da işsizlik arttığında, şüpheci tutumun artmasına neden olurken, istikrarlı bir ekonomik büyüme olduğu zaman bu şüpheci yaklaşımın azaldığı ancak hiçbir zaman ortadan kalkmadığı görülmektedir (Saygın ve Ultan, 2016: 80).

Avrupa şüpheciliği konusunda Birleşik Krallık'ta akla gelen ilk isim Margaret Thatcher'dır. 1975 yılında yapılan referandumda Toplulukta kalınmasını savunan Thatcher, göreve başladıktan sonra Topluluğun bütçesindeki sıkıntıları görmüştür. Thatcher dönemi Sanayi Bakanı Nicholas Ridley, Avrupa'yı kontrol altına almak düşüncesiyle, Almanya'nın ortak para birliği oluşturma girişimlerinde bulunduğunu savunarak görevinden istifa etmiştir. Thatcher da aynı görüşü paylaşarak iktidarda kaldığı süre boyunca Avrupa'da para birliğine onay vermemiştir (Saygın & Ultan, 2016: 77).

Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkeleri 1980'lerde ekonomilerinin de gelişmesiyle, Avrupa Para Sistemi ve Avrupa Tek Pazarının oluşturulması konularını gündeme getirmek amacıyla Delors raporunu hazırlatmışlardır. Bu raporda, ülkeler arasında ekonomik ilişkiler geliştirilecek, üye ülkelerin bütçelerine kısıtlama getirilebilecek bağımsız bir Avrupa Merkez Bankası Kurulması ve ortak bir para biriminin oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. 1984 yılında yapılan Avrupa konseyi toplantılarında gündeme getirilen bu konular, Birleşik Krallık'ın geçmişten beri olumsuz yaklaştığı ve topluluk üyeleriyle anlaşamadığı konulardır. Birleşik Krallık; ithalatının büyük kısmını, topluluk üyesi ülkeler dışından yapması, adadaki tarım sektörünün kısıtlı olması gibi dezavantajlarının yanında, Avrupa Topluluğunun bütçesine de büyük katkı sağladığı için ekonomik olarak zorlandığını, bu toplantılarda sık sık

gündeme getirmiştir. Thatcher'a göre Fransa ve Almanya'nın yakın hareket etmeleri, Birleşik Krallık'ın etkinliğini zayıflatmaktadır. 1980 yılında Dublin'de yapılan Avrupa Konseyinde Birleşik Krallık'ın Topluluk bütçesine yaptığı katkı payında indirim yapılması istenmiştir. Dört yıl boyunca ısrarlı bir şekilde bu eleştirilerini dile getiren İngilizler 1984 yılında bu topluluktan istedikleri kazanımları alabilmişlerdir. 1984 yılında Birleşik Krallık'ın itiraz ettiği bütçe ve diğer konularda kalıcı çözümler Birleşik Krallık'ın lehine sonuçlanmıştır. 1984 yılında Fontainebleau'da gerçekleşen Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde Birleşik Krallık'ın kazanımları çok önemli görülmüştür. Çünkü Thatcher 1979 yılından beri Britanya'nın Topluluğa kazandırdıkları, kendilerinin topluluktan elde ettikleri kazanımlardan çok daha fazla olduğunu savunmuştur ve bu meseleyi Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerinin temeline oturtmuştur. Thatcher'ın çabaları sonucu kazanılan bu haklar sayesinde Avrupa Topluluğu Birleşik Krallık'ın yükünü hafifletmeye çalışan adımlar atmıştır. Buna göre o zamana kadar Birleşik Krallık tarafından topluluğa ödenen her 1,5 Pound'un 1 Pound'u geri verilecektir (Saygın & Ultan, 2016: 81).

Genel anlamda Milliyetçi bir tutum sergileyen Thatcher, AET'ye karşı negatif bir politika izlemiştir. Yalnız ekonomi alanında değil ideolojik ve siyasal olarak da çok farklı görüşleri olmuştur. Ona göre egemenlik konusunda çok katı bir tutuma sahip olan Birleşik Krallık'ın bu hakkını ulus üstü bir yapıya devretmesi kesinlikle düşünülemezdir. Böyle bir şey hem krallık ruhuna hem de Birleşik Krallık geleneklerine aykırı bir davranış olacaktır. Birleşik Krallık'ta iki dönem başbakanlık yapan Margaret Thatcher, ilk döneminde, ülkesindeki ekonomik problemler ve iç politika sorunlarından dolayı, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na karşı oldukça katı bir politika izlemiştir. Zararına olacak, özellikle ekonomik konularda en ufak bir taviz bile vermemiştir (Emsen, 2018: 35-36). Fontainebleau zirvesiyle AET ile ilişkiler normale dönmeye başlamış ve ülke ekonomisi canlanmaya başlamıştır. Bu arada Amerika ile olan ilişkilerini sürekli sıcak tutmuştur. Avrupa Topluluğu konusunda şüpheli tutumu ön planda olan Thatcher daha çok Amerika yanlısı bir siyaset izlemeye çalışmıştır. Thatcher'in politikası genel olarak Avrupa Topluluğundan uzak durma eğiliminde olmuştur. Topluluk ülkelerinin yapmaları gereken iş birliklerinden, serbest pazar konusu veya başka ekonomik konular, bu ülkelerin başka alanlardaki bütünleşme çabalarından çok daha fazla ön planda tutulmuştur. Bu topluluk Birleşik Krallık için, "daha çok ekonomik bir birliktelik amacına hizmet eden bir yapı olmalı" düşüncesi ön planda olmuştur. Thatcher Birleşik Krallık'ın çıkarları söz konusu olduğu zaman, bu toplulukla birlikte hareket ederken federalizm konularındaki her türlü girişime itiraz etmiştir. İkinci Başbakanlık döneminde ise

Topluluktan istediklerini almış olmasının da etkisiyle ilişkileri daha da yumuşak olmuştur (Emsen, 2018: 37). Avrupa Tek Senedi İttifakını kabul etmiş olsa da sınırların kaldırılması meselesini, federalizm, terörizm ve uyuşturucu konularını bahane ederek kabul etmemiştir. Avrupa Siyasi İşbirliği'ne sıcak bakmış ancak savunma ve güvenlik konularında bu topluluk yerine Amerika'yla birlikte hareket etmeyi tercih etmiştir (Saygın & Ultan, 2016: 82).

Birleşik Krallık'ın 1950'lerden Brexit'e uzanan süreçte AB karşıtlığı belli nedenlerden kaynaklanmıştır. Bu nedenleri; Birleşik Krallık'ın İngiliz Milletler Topluluğu'ndaki (Commonwealth) çıkarları, uluslararası ilişkilerde Avrupa ülkelerinden ziyade ABD ile ortak hareket etmesi, II. Dünya Savaşı'nın sona ermesindeki rolünden kaynaklanan tarihsel "gururu", ekonomisinin güçlü olması ve AB karşıtı haberleriyle bilinen çok sayıda medya organının varlığı olarak özetlemek mümkündür (Aras, 2015, s. 118-150).

Fontainebleau zirvesi, Birleşik Krallık için Avrupa Ekonomik Topluluğunda önemli bir başarı olmuştur. Bu zirve sonrası söz verdiği gibi, Topluluğa yapıcı katkılar sunmaya çalışılmıştır. Bu amaçla hazırlanan raporda, ülkelerin ulusal veto hakları savunulmuş ve karar alma sürecinde komisyondan ziyade ülkelerin daha çok sorumluluk almaları gerektiği belirtilmiştir. Bu raporda uluslar üstü bir görüşten çok hükümetler arası bir fikrin savunulduğu yorumlanmıştır. Bu rapor üzerine yapılan tartışmalardan sonra Dooge Komitesi, kurumsal reformun gerekliliğini savunan bir rapor hazırlamıştır. Fakat bu raporda Birleşik Krallık'ın önerisinin aksine oybirliği uygulaması değil de nitelikli çoğunluk uygulamasının daha faydalı olacağı düşünülmüştür. (Ok, 2018: 74).

Birleşik Krallık, önemli tek pazar için, nitelikli çoğunluk koşulunu koyan Avrupa Tek Senedi anlaşmasını çok isteyerek imzalamamıştır. Tek Pazar fikri, İngiliz Muhafazakârlarının savunduğu, Thatcherizm ya da yeni sağ olarak ta ortaya çıkan görüşe çok uygundur. Birleşik Krallık istemeyerek te olsa imzaladığı Avrupa Tek Senedi ile ilgili önceliklerini belirtmiştir. Ulusal egemenliği engelleyecek her türlü girişime karşı bir tavrı olan Birleşik Krallık, Komisyon'un daha güçlü bir konuma getirilmesini istememiştir. Aynı zamanda Bakanlar Konseyi'nde bulunan veto yetkisinin sınırlandırılmasını da istememiştir. Böylelikle serbest dolaşım ve işçi hakları gibi konularda veto yetkisi devam etmiştir. Nitelikli çoğunluk konusunu ekonomik konular ya da insanların serbest dolaşımı konularında hariç tutturarak Birleşik Krallık Avrupa Tek Senedi'nden istediği şartları sağlayabilmiştir (Ok, 2018: 74-75).

2.5. Avrupa Birliği'nin Kuruluğu ve Birleşik Krallık

Avrupa Tek Senedinin imzalanmasından sonra Avrupa'da ki serbest ticaretin önündeki tüm engeller kaldırılmış oldu. Thatcher, serbest dolaşım konusunu, Birleşik Krallık'ın Avrupa entegrasyonu konusundaki en önemli sorun olabileceğini düşünmüştür. Başbakanlığı döneminde Toplulukla ilişkilerinde üç farklı tutum sergilemiştir. 1979'dan 1984'te yapılan Fontainebleau zirvesi ve burada izlediği özellikle ekonomik konularda Birleşik Krallık'ın mağduriyetine dayalı eleştirel tutum sergilediği birinci dönem. Bu zirveden Avrupa Tek Senedinin onaylandığı, 1985 Lüksemburg Avrupa Konseyine kadar olan süreçteki ikinci sorunlu dönem ve son olarak ta Avrupa Tek Senedi sonrası yaşanan ve Avrupa siyasi birliğinin gündeme geldiği Delors raporu'nun kabul edildiği üçüncü dönem. Bu dönemler de Thatcher hiçbir zaman şüpheli tutumundan vazgeçmemiştir. Aksine giderek artan bir şekilde şüpheli bir siyasi üslup benimsemiştir (Sokullu, 2017: 16-17).

Margaret Thatcher'dan sonra Birleşik Krallık'ta, yine bir Muhafazakâr Parti milletvekili olan John Major Başbakanlık yapmıştır. Sakin bir dış politika sürdürmeyi tercih eden Major, Avrupa Topluluğuyla ilgili konularda Thatcher'a göre daha yapıcı bir siyaset izlemiştir. Bu dönemde Topluluk içinde daha fazla görev üstlenen Krallık, Muhafazakâr Parti içindeki muhalefete rağmen, Topluluğuun sağlık, tarım ve çevre politikalarına uyum sağlamıştır. Thatcher dönemine nazaran yüzünü daha fazla Avrupa'ya dönen ve Avrupa bütünleşmesi konularına ağrılık veren bir politika yürütmüş olsa da özellikle 1991 yılında yapılan Maastricht Zirvesinde, Avrupa Topluluğuunun ekonomik ve parasal birliğinin sağlanması konularında Thatcher gibi, prensiplerinden taviz vermemiştir (Saygın & Ultan, 2016: 83). John Major Birleşik Krallık'ın Avrupa Topluluğuunun kalbi olmasını istediğini belirtmiş ve bunun gerçekleşmesinin önünde bazı çekincelerinin olduğunu açıklamıştır. Birleşik Krallık'ın Avrupa bütünleşmesini desteklemesinin sonucunda, ülkedeki ulusal kurumların yerini Topluluğa ait kurumların alması durumu Birleşik Krallık için en istenmeyen sonuçlardan biri olacaktır. Bir konuşmasında "Ulus-devlet Avrupa'daki esas siyasi birimdir ve Avrupa Birliği (AB) devletlerin bir araya gelerek oluşturduğu bir kuruluştur ve demokratik meşruiyetinin kaynağı ulusal parlamentolardır" demiştir (Sokullu, 2017: 17).

Avrupa Tek Senedi imzalandıktan sonra, Almanya'nın Hannover şehrinde 1988 yılında yapılan zirvede, Fransa'nın öncülük ettiği üç aşamalı, parasal birlik gerçekleştirilmesi amacıyla bir toplantı gerçekleşmiştir. İlk aşamada devletlerin Avrupa Döviz Kuru Mekanizmasına katılmaları, ikinci aşamada geçiş dönemi ve üçüncü aşamada ise Avrupa

Merkez Bankasının kurulduğu ve döviz kurlarının sabitlendiği bir ortak para biriminin oluşturulması konuları görüşülmüştür (Gowland, 2010: 109).

Birleşik Krallık bu parasal birlik konusunu, insanların refah ve güvenlik gibi çok daha önemli sorunlarının çözümünden sonra görüşülmesini önererek Topluluğun gündemini değiştirmek istemiştir. Fakat gündemi değiştiremeyince Ulusal para birimlerinin dışında ortak bir para birimi belirlenmesi gibi bir plan sunmuştur. Fakat bu da topluluk üyelerince, Birleşik Krallık'ın oyalama taktiği olarak değerlendirilerek dikkate alınmamıştır (Ok, 2018: 75).

Daha önce de değindiğimiz 1991 yılında yapılan Maastricht Zirvesi, Birleşik Krallık için çok önemli bir gelişmedir. Birleşik Krallık'ın de etkin olduğu bu süreçte, Avrupa Topluluğunda köklü değişiklikler yaşanmış ve Avrupa Birliği Anlaşması imzalanmıştır. Avrupa Topluluğunun adı Avrupa Birliği olarak değiştirilmiş ve AB'nin kurucu anlaşması olmuştur. Yapılan anlaşmadan sonra birlik üyesi olan Avrupa devletleri yeni bir önem kazanmıştır. Ortak siyasi ve ekonomik düzenlemelerin yanında, hukuk ve haklar konusunda değişim ve dönüşümler yapılmıştır (Roberts, 2010: 789).

John Major Dönemi Birleşik Krallık politikalarını genel olarak değerlendirilirse; Avrupa Topluluğunun merkezinde olmak istediğini açıkça belirten Major sayesinde, Birleşik Krallık ve Avrupa Topluluğu ilişkileri yeni bir soluk kazanmıştır. Thatcher'ın agresif siyasetine karşın daha ılımlı bir tutum sergileyen Major, Parasal Birliğin üçüncü bölümünden ve anlaşmasının Sosyal Bölümünden çekilerek imtiyazlı şekilde Maastricht Anlaşmasını imzalamıştır (G. Smith, 2016: 40-41). Federal bir yapının oluşturulmasına karşı serbest ve tek bir Avrupa pazarının oluşturulmasının gerekliliği savunulmuştur. Ayrıca Egemenlik konusunda da katı bir şekilde, taviz verilmeyen bir siyaset izlenmiştir. Bu dönemin politikalarını Thatcher döneminden farklı kılan unsurlar ise; BK'nın Amerika'dan ziyade yüzünü Avrupa'ya dönmüş olması ve Toplulukta daha az sorunlu politikalar üreten ılımlı bir başbakanın siyaset yapması olmuştur (Seldon & Sanklecha, 2005: 60-63). Birleşik Krallık hiçbir başbakan döneminde, Avrupa'da ortak bir para birimi oluşturulması konusuna sıcak bakmamıştır. Maastricht Anlaşması sonrası Avrupa'nın bütünleşme olgusunun daha da güçlenmesi neticesinde, "Avrupa Şüpheliği" konusu Birleşik Krallığı tekrar tedirgin etmeye başlamıştır. Bu defa İngilizlerin korkusu, Topluluğa sunmuş oldukları ekonomik ve siyasi katkıların vermiş olduğu ağır yük değil de Birleşik Krallığın ulusal birlik ve bütünlüğüne karşı oluşabilecek muhtemel bir tehdittir. İngilizlerin siyasi ve sosyal yaşamlarında köklü

değişiklikler yaratabilecek bu tarz bir federatif yapının oluşması, ülkede bir çekinceye, korkuya ve şüpheye neden olmuştur (Kamer, 2001: 271-272).

2.6. Yeni Sol ve Üçüncü Yol

19. yüzyılda ortaya çıkan “Üçüncü Yol” kavramı kendisine, Kapitalizm ve karşıtı olan sosyalizm arasında bir çizgide yer bulmuştur. 1990’larda Sovyetlerin dağılması, Berlin duvarının yıkılması ve dünya üzerindeki reel sosyalizmin bitmesi sonucu bu kavramda kendisini yenilemek zorunda kalmıştır. Üçüncü Yol; Liberalizmin hedefine ulaşması için gerekli olan politikaların meşruluğunu sağlamak, desteklemek gerekirse açıkça liberalizmin ideolojik olarak yayılması için bir araç işlevi görmelidir (Demircan, 2010: 202-203). Önceleri daha çok, Avrupa’da sol, Amerika’da ise sağ tandanslı bir yapıya sahip olan bu düşünce biçimi, 20. Yüzyılın sonlarına doğru daha çok sağa yönelmiştir.

Bu kavram 19. Yüzyılın ortalarında, liberalizm ve sosyalizm arasında bir çizgide bulunan ve gerektiği zaman devletin belirli müdahalelerine izin veren bir yaklaşım olarak değerlendirilmiştir. Üçüncü Yol’un ilk aşaması bu şekilde, sosyalizm ve liberalizm arasında farklı ve ortada bir görüşle ortaya çıkmış ve klasik sosyal demokrasinin temellerini oluşturmuştur. Ancak, özellikle 1990’ların başlarında sosyalizmin çöküşünden sonra ortaya çıkan ve bir sonraki aşama olarak değerlendirilen çağdaş Üçüncü Yol’da ise, klasik sosyal demokrasi ile yeni sağ arasında, kapitalist sistemin yararını amaçlayan bir yol belirlenmiştir. Bu durum, sosyalizmin çözülüşü sonrası Avrupa’daki sosyal demokrat partilerin çoğunda oluşan sağa kaymanın nedenini de açıklamaktadır (Demircan, 2010: 202). Ve Üçüncü yol söyleminin popülerliğini sağlayan kişi sanılanın aksine Tony Blair değildir. Bill Clinton 1996 yılında yaptığı ulusal konuşmasında ki Üçüncü yol söylemleriyle bu kavramın popülerliğini artıran kişi olmuştur. Daha sonraki yıllarda Avrupa’da daha etkili olan bu görüş Tony Blair ile daha çok özdeşleşmiştir.

Bu düşüncenin ağababalarından olan Antony Giddens ise, Üçüncü Yol’u Sosyal Demokrasi’nin modernizasyonu ve küresel dünyaya uyum sağlamak için geliştirilen politikalar olarak görmektedir. Giddens Üçüncü Yol’da, Sosyal Demokrasi’nin üzerinde özellikle durmuş ve yeni oluşan Sosyal Demokrasi yöneliminin klasik Sosyal Demokrasi yönelimiyle arasındaki farklılığın özellikle üzerinde durmuştur. Klasik sosyal demokrasiyi, aşırı devlet yanlısı, korumacı, aşırı eşitlikçi bir görüntü sergilemesi ve gelir dağılımı konusunda daha çok yoksulun yanında olması gibi konularda eleştirmektedir. Giddens ve Çağdaş Üçüncü Yol’cu düşünürler; kendilerini neoliberalizm konusunda mesafeli olarak

tanımlamışlar ve devlete ve serbest piyasaya eşit mesafede bulduklarını da sıklıkla belirtmişlerdir (Giddens, 2000: 18).

Tony Blair dönemine damga vuran Üçüncü Yol siyaseti, özellikle batılı demokrat rejimlerin yeni tercihleri olarak görülmeye başlandı. Bill Clinton ve Gerhard Schröder gibi önemli liderlerin de sıcak baktığı bu felsefe tüm dünyada sosyal demokratlar için popüler bir ivme kazanmıştır. (Arapkirli, t.y.).

Avrupa'da Üçüncü Yol siyasetinin ortaya çıkması, küreselleşme sonucu oluşan yeni koşullar ve ihtiyaçlardan kaynaklanmıştır. Sağın kültürel muhafazakârlığı ve ekonomik bireycilik, sosyal devlet politikalarını zorunlu hale getirmiştir. Uluslararası şirketler ve sermayenin, karşısında durabilecek direnç ve rekabet gücüne sahip kesimlerin azalması veya kalmaması, bu kesimlerin belli bir dengede kalabilmeleri veya kısmen koruma altına alınmalarını gerektirmiştir. Bu da ancak sosyal devlet politikaları ile sağlanabilirdi. Sosyal adalet, bu politikanın kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır (Kalin, 2019).

Yine Avrupa'da ki sol kesimin; sermaye, özel sektör, serbest piyasa ve rekabet konuları karşısında sergiledikleri şüpheci tutumun, yeni ekonomik dengeler göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerekiyordu. Tony Blair gibi Üçüncü Yol'u savunan siyasetçiler, devlet ile özel sermaye arasında bulunan zorunlu bir çatışma ilişkisini görememişlerdir. Üçüncü yolun klasik Avrupa soluna kattığı en önemli konu olarak; Devletin, sosyal ve ekonomik sermayeyi adil bir şekilde paylaşmak, sermaye ve sivil toplumun özgür ve rekabetçi bir ortamda üretime katkı vermesini sağlayacak bir politika izlemesini sağlamak gibi bir görev edinmesi olabilir. Sağlık, eğitim, güvenlik gibi konularda genelde devletin yetki alanına giren bu hizmetlerin artık özel ve sivil sektörlerle bırakılması, zamanla bir zorunluluk kadar bir düşünsel dönüşümün de göstergesidir (Kalin, 2019).

Hem piyasayı desteklemenin hem de sosyal adaletin sağlanmasının mümkün olacağı, Çağdaş Üçüncü Yol görüşünü benimseyen düşünürlerin savundukları görüşleri kısaca belirtecek olursak;

- Sosyal devletin sorgulanması; direkt sosyal hizmet sağlayıcısı olmayan ancak piyasayı denetleyen ve besleyen bir devlet olması gerekliliği.
- Fırsat eşitliğini artırmaya yönelik politikalar üretmek.

- Küresel değişikliklere ayak uydurabilmek amacıyla yerel, ulusal ve evrensel politikalar üretebilmek ve küresel kurumların bu değişime ayak uydurabilmelerini sağlamak, aynı zamanda yeni küresel kurumlar yaratabilmek.
- “Sosyal dışlama stratejisini” ön plana çıkararak yoksulluğu önlemek ve adaleti sağlamak.
- Sosyal hizmetlerden faydalanan toplumsal kesimlere, kazandıkları hakları doğrutusunda sorumluluk vermek (Demircan, 2010: 205).
- Gordon Brown Dönemi

2.7. Tony Blair Dönemi Birleşik Krallık-Avrupa Birliği İlişkileri

18 yıl süren Muhafazakâr Parti iktidarından sonra, 2 Mayıs 1997 tarihinden itibaren, 13 yıl sürecek olan İşçi Partisi yönetimi başlamıştır. Bu dönemde yapılması düşünölen yeniliklerden önce, uygulanacak siyasetin dürüstlük ve güvenilirlik temeline oturtulmaya çalışılması ve Blair’in bu konudaki tutumu, çok sevilmesine neden olmuştur. Yapılan kamuoyu yoklamaları sonucunda Tony Blair’in, II. Dünya Savaşı’ndan sonra, Birleşik Krallık’ta en çok sevilen ve güvenilen başbakan olduğu görölmüştür (Sturm, 1999: 275). Blair’in iktidara gelmesinden hemen sonra, Avrupa Birliğine karşı ılımlı bir tutum sergileyeceğinin anlaşılması üzerine, Birleşik Krallık’ın Avrupa Birliği konusunda nasıl bir politika izleyeceği konusu ülke genelinde tartışmalara neden olmuş, ayrıca kendi partisi içinde de anlaşmazlıklara neden olmuştur (Ülger, 2003: 95). Tony Blair, Birleşik Krallık’ın hedefleriyle Avrupa Birliği ülkelerinin hedeflerinin aynı olduğunu açıkça belirtmiş ve bu konuda Avrupa’da öncü bir siyaset izleyeceklerini açıkça ifade etmiştir (Hughes & Smith, 2003: 98).

Yine bu dönemde yaşanan önemli gelişmelerden bir tanesi, Avrupa için oluşturulmuş ve sosyal bir Anayasa niteliği de taşıyan Avrupa Sosyal Şartı’nın Birleşik Krallık tarafından imzalanarak kabul edilmiş olmasıdır. Daha önceki muhafazakâr hükümetler döneminde de gündeme gelen bu girişim ertelenerek sürüncemede bırakılmış ve kabul edilmemiştir. Ancak İşçi Partisi’nin 1997’deki iktidarından hemen sonra imzalanıp yürürlüğe konmuştur. Tony Blair bu şekilde BK’nın Avrupa Birliği’ne yönelik geleneksel uzlaşmacı olmayan siyasetinden uzaklaşabileceğini de göstermiştir (Soytürk, 2017: 78).

Blair, Birleşik Krallık’ın Avrupa’da izleyebileceği yalnızca 3 siyaset olduğunu belirtmiştir. Bunlar, Avrupa Birliğinden ayrılmak, bu birlikte pasif bir şekilde yer almak ya da

bu birlikte öncü olarak aktif bir şekilde yer almaktır. Geçmiş yönetimlerinin aksine bu dönemde Avrupa yanlısı bir söylem geliştirilmiş ve Avrupa Birliği içerisinde aktif ve öncü bir siyaset izleneceği belirtilmiştir. Ancak Blair iktidarının ilerleyen yıllarına bakılacak olursa, Birleşik Krallık'ın bu konudaki söylemleriyle pratikleri arasında ki fark açıkça görülmektedir. Birleşik Krallık'ın Avrupa yanlısı politikalarının yalnızca sözlerde kaldığı ve Avrupa bütünleşmesi konularında geçmiş hükümetlerden çok ta farklı bir politika izlenmediği anlaşılmaktadır (Ok, 2018: 77).

Avrupa Birliğinin, BK'nın yapmasını istediği, Sosyal Politika konusunda İngiliz devleti olumlu adımlar atarken, para birliği ve Euro meselesinde geleneksel tavrını bozmamış, her zamanki olumsuz ve katı tutumundan vaz geçmemiştir. Dönemin Maliye Bakanı Gordon Brown'un bu konuda izlemiş olduğu politika da oldukça etkili olmuştur. Başlangıçta Euro'ya geçiş konusunda olumlu bir tavır sergileyen Gordon Brown'un süreç ilerledikçe bu tavrında değişiklikler yaşanmış ve Euro'nun; işsizlik, yatırımlar ve piyasalar üzerinde olumlu etkisi olmadan Birleşik Krallık'ın para biriminin değiştirilemeyeceği belirtilmiştir. Avrupa Birliğinde etkin bir lider olarak reformlar gerçekleştirmek isteyen Blair, Avrupa Para birliği konusunda her zaman Euro'ya geçişi savunmuştur. Gordon Brown'un sunduğu kriterler kabine tarafından da kabul edilince Blair bu konuda yalnız kalmıştır (Saygın & Ultan, 2016).

Ancak Avrupa bütünleşmesinde önemli bir aşama olan para birliğinin sağlanamaması, Tony Blair'in Avrupa Birliğinde gerçekleştirmek istediği reformları yapamaması ve savunma politikalarında etkili olamamasına neden olacaktır. Oysa ki Avrupa Birliği üyesi olan fakat parasal bütünleşmeye katılmayan bir ülkenin yöneticilerinin, bu birlikte çok da fazla etkin olamayacakları gerçeği de ortadaydı. Bu açıdan düşünüldüğünde; ekonomik bir karar gibi görünse de BK'nın para birimi olarak Euro'yu kabul etmesi, beraberinde birçok politik konuyu da çözüme kavuşturmuş olacaktır (Schweiger, 2004: 47-48) (Saygın & Ultan, 2016: 84).

Blair döneminde Avrupa Birliğinin gündeminde olan güvenlik konuları; Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasıdır (AGSP). Birleşik Krallık, Amsterdam Antlaşması ile başlayan bu sürece; geçmişte de en büyük hassasiyeti olan ve sürekli gündeme getirdiği egemenlik konusundaki çekincesinden dolayı, her zamanki kuşkucu tutumuyla yaklaşmıştır. 3-4 Aralık 1998 yılında gerçekleştirilen Saint Malo zirvesinde Avrupa güvenliği ve savunması konularında çok önemli kararlar alınmıştır. Fransa'nın Avrupacı yaklaşımı ve Birleşik Krallık'ın Atlantikçi tutumu, bu zirvede ortak bir

uzlaşa ile sonuçlanmıştır. Tony Blair ve Jacques Chirac'ın önderliğinde yapılan zirvede Birliğin olası yaşanacak uluslararası kriz durumlarında müdahale kabiliyetine sahip askeri güç ile de desteklenen bir oluşumun gerekliliği konusunda uzlaşmış ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası olarak adlandırılan bütünleşmenin önü açılmıştır (Kaya & Kaya, 2017: 284).

Saint Malo zirvesi, BK'nın Avrupalılaşıma konusunda önemli bir aşama kaydettiğini göstermektedir. Ancak güvenlik konusunda da fikrinin değişmediğini ve Amerika'nın desteği olmadan, Avrupa'da güvenliğin sağlanamayacağı görüşünden vazgeçmediği de anlaşılmaktadır. Bunun nedeni olarak ta, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın uygulanma aşamasında, Fransa ve Almanya'dan farklı düşünen Birleşik Krallık güvenlik alanında Amerika'nın tarafında yer almasından kaynaklanmaktadır. Almanya, güvenlik ve savunma konularında Avrupa Birliği'nin bölgesel olarak etkin olabileceği kanaatindeyken, Birleşik Krallık bu konuların küresel ölçekte ele alınması gerekliliğini savunmaktadır. Ayrıca, Birleşik Krallık, Fransa'nın AGSP'yi, NATO'dan bağımsız ve ayrı bir örgüte dönüştürmek istediğini fark ederek buna karşı çıkmıştır. Böylesi bir durumda, NATO üyesi olup Avrupa Birliği üyesi olmayan ülkelerin bu örgütte yer alamayacaklarını öne sürmektedir. Birleşik Krallık, Fransa'nın, NATO'yu Avrupa güvenliği konusunda saf dışı bırakma düşüncesini fark ederek bunu engellemek istemiştir. Bu durumun, Fransa'nın NATO'yu Avrupa güvenliğinin tamamen dışında tutma planını engellemek için yapılan bir girişim olduğu düşünülmüştür (Saygın & Ultan, 2016: 85).

Bu dönemde AGSP'ye bu kadar önem verilmesinin bir diğer nedeni ise Amerika'da Bush hükümetinin göreve gelmesi ve izlediği sert dış politikadır. Daha önceki muhafazakâr hükümetlere nazaran Avrupa Birliğine daha sıcak bakan Blair, iktidarı döneminde yine Amerika'yla ilişkilerini sıcak tutmuş ve Amerika'nın Avrupa'yla arasında köprü vazifesi görmek istemiştir. Clinton döneminde son derece uyumlu bir süreç yaşanırken Geoge W. Bush'un iktidarı ve barışçıl olmayan bir dış politika izlemesi, Birleşik Krallık'la olan ilişkilerin de uyumsuzluğuna neden olmuştur. 11 Eylül saldırılarından sonra, Afganistan müdahalesi ve daha sonra 2002 Irak savaşında Amerika'nın müdahaleleri, Tony Blair'in dış politikalarıyla bağdaşmayan durumlar yaratmıştır (Saygın & Ultan, 2016: 86).

Tony Blair Başbakan olarak, Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısında bazı değişiklikler yapılması amacıyla 16-17 Haziran 1997 tarihinde üye ülkelerin yöneticileriyle birlikte Amsterdam'da yapılan zirveye katılmıştır. Bu Antlaşmayla, Avrupa Birliği kurumlarına dört

temel özgürlükten biri olan serbest dolaşım hakkı için gerekli göçmenlik, özel hukuk, medeni hukuk vb konularda mevzuat oluşturma yetkisi verilmiştir (Batır, 2017: 138). Daha çok Maastricht Antlaşmasında alınan kararların, reformların entegrasyonu, derinleştirilmesi, karar verme yöntemlerinin daha etkili ve şeffaf olması aynı zamanda da Avrupa Birliği kurumlarının daha demokratik olması ve yeterli düzeyde çalışma prensibi kazanması konuları görüşülmüştür. Birlikte üye sayısı arttığı için karar alma sürecini kolaylaştırmak amacıyla Maastricht anlaşmasının bazı maddelerinde reformlar yapılması gündeme gelmiş, kurumsal sistemin yeniden düzenlenmesi görüşülmüştür (Ok, 2018: 22).

Muhafazakâr partinin Maastricht Antlaşmasında kabul etmediği Sosyal Bölümü, İşçi Partisi Amsterdam Antlaşmasında kabul etmiştir. Birleşik Krallık için bu antlaşmadaki bir diğer önemli husus ise Schengen vizesi meselesidir. Buna göre antlaşmayı imzalayan devletler beş yıl içerisinde kendi aralarındaki sınırları kaldıracaklardır. Fakat Birleşik Krallık bu maddeyi göç konusunda sıkı denetimler uyguladığı gerekçesiyle kabul etmemiştir (Gowland, 2010: 150).

Amsterdam Anlaşması imzalandıktan sonra bazı üye ülkeler, Avrupa Birliğine yeni üye kabul etme konusunda, birliğin kurumsal yapısı ve karar verme sisteminde değişiklikler yapılması görüşünde birleşmişlerdir. Genişlemeye gitmeden önce AB'nin kurumsal reform yapması daha önce hiç bu kadar katılım talebi olmadığı için önemliydi. Altı üye için tasarlanmış olan kurumsal sistem, bu sayı on beşe ulaşınca da bazı zorluklara rağmen çalışabilmiştir. Ancak üye sayısının artması demek kurumsal sistem bir reform yapılmasını zorunlu hale getirecektir. Bu sebeplerden dolayı 26 Şubat 2001 tarihinde Nice'de antlaşma imzalanmıştır.

Nice Antlaşmasına göre üye devletlerin oy sayısı AB'nin artan nüfusu göz önünde bulundurularak değiştirilecek ve komisyon üye sayısı yeni üye alınsa dahi 26'yı geçmeyecektir (Ok, 2018: 23).

Amsterdam ve Nice zirvelerinde gündeme getirilen demokratik işlerlik ve şeffaflık gibi konuların çözüme kavuşturulamadığı düşünülerek, bu konuların çözümü için yeni girişimler yapılmıştır. Belçika Laeken'de toplanan devlet başkanları “Birlik daha demokratik, daha şeffaf ve daha verimli olmalıdır” temalı “Avrupa'nın Geleceği Hakkında Laeken Bildirisi” isimli bir bildiri yayınlamışlardır. Bu bildiride, birliğin vatandaşlarla özellikle de gençlerle daha yakından ilgilenmesini, kurumsal yapısının düzenlenmesini ve çok kutuplu dünyada

üsteneceği rolün belirlenmesini istemiştir. Ancak bu defa hem üye hem de üyelik aşamasındaki devletlerin hükümetleri ve parlamentolarından temsilcilerin AB kurumları temsilcileriyle beraber katıldığı bir Anayasa Kongresinde bunun yapılması planlanmıştır (Bache, Ian ve George, 2006: 204). Bu kongrede, ulusal liderlerden 15 temsilci (her üye devlet için bir tane), ulusal parlamentolardan 30 temsilci (her üye devlet için iki tane), komisyondan iki temsilci ve parlamentodan 16 temsilciden oluşmaktadır. Aday ülkeler, üye devletler gibi temsil edilecek ancak kararlarda üye devletlerin temsilcileri gibi bir rolleri olmayacaktır (Ok, 2018: 24).

Federalist konudaki hassasiyetinin yanında, Birleşik Krallık yeni bir anayasa hazırlanmasını, bu zamana kadar imzalanmış antlaşmaların yerini alacak bir anayasanın, daha önce kazanılmış ayrıcalıkların kaybedilmesi tehlikesini gündeme getirmiştir. Bu görüşmelerdeki Birleşik Krallık temsilcisi Peter Hain, birliğin gücünün genişletilmesi, yazılı bir anayasa olması ya da Avrupa başkanı gibi konularda karşıt görüş bildirmiştir.

Birleşik Krallık'ın muhalif tavrına rağmen imzalanan bu anayasa taslağını İngiliz hükümeti referanduma götürme kararı almıştır. Tarihinde referandum oylamalarına pek rastlanmayan İngiliz devleti ilk olarak yaptığı 1975 referandumundan yaklaşık 30 sene sonra yine bir referandum kararı almıştır (Ok, 2018: 79).

Anayasa Antlaşmasında da daha önceki, Amsterdam ve Nice antlaşmaları gibi istenilen sonuç alınamayınca, Anayasa antlaşmasıyla yapılmak istenilen reformların büyük bir kısmının Lizbon Antlaşmasında yapılması düşünülmüştür (Ok, 2018: 80). 14 Aralık 2007 tarihinde üye ülkeler tarafından imzalanan bu reform antlaşmasının bazı önemli maddeleri şu şekildedir;

- Üye ülkeler tarafından, nitelikli çoğunluk yöntemiyle 2.5 yılda bir kez yapılacak seçimlerde, daimi bir AB başkanı seçilecektir. Bu başkan yılda 4 kez toplanacak AB zirvelerine de başkanlık edecektir. Daha önceden, AB dönem başkanlığı her 6 ayda bir farklı bir üye ülkeye geçiyordu. Bu durum Avrupa Birliğinde üye sayısı artınca sistemin işlerliğinin zorlanmasına neden olmuştur ve bu değişikliğin yapılması zorunlu hale gelmiştir.
- Bu antlaşmada, nitelikli çoğunluk oylama sisteminde de değişiklik yapılması kararlaştırılmıştır. Bu sisteme göre nitelikli çoğunluk, sadece üye ülkelerin sayısı ve bu ülkelerin ağırlıklı oylarına göre belirlenmeyecek olup, bu ülkelerin nüfusları da hesaba katılacaktır. İkili çoğunluk sistemi olarak ta adlandırılan

nitelikli oylama yöntemi, karar alınabilmesi için ülke sayısı dikkate alındığında yüzde 55 ve ülke nüfusları dikkate alındığında yüzde 65 destek bulunmasını gerekli kılıyor

- Bu antlaşmaya göre, Avrupa Parlamentosunda bulunan üye sayısı 751 (750 üye ve Başkan) ile sınırlı kalacaktır. Ülkeleri Avrupa Parlamentosun'da temsil edecek üye sayısı en az 6, en fazla 96 olacaktır. Parlamento üyeleri beş yıl için seçilebilecek ve Avrupa Parlamentosu başkanı kendi üyeleri arasından seçilecektir.
- Bu antlaşmayla; Dış Politika ve Güvenlik Yüksek Temsilcisinin atanması konusu da düzenlenmiştir. Avrupa Birliği Konseyi, nitelikli çoğunlukla, Komisyon Başkanı'nın da onayını alarak, Dış Politika ve Güvenlik Yüksek Temsilcisini atayabilecektir. Bu Temsilci, Birliğin Ortak Dış ve Güvenlik Politikasını yürütmenin yanında, Dış İlişkiler Konseyine başkanlık ve Komisyon Başkan Yardımcılığı görevlerini de yapabilecektir.
- Bu antlaşmada yer alan bir diğer önemli konu; AB komiserlerinin sayısının azaltılmasıdır. Bu Antlaşmanın yürürlüğe girmesinden, 31 Ekim 2014 tarihine kadar atanmış olan Komisyon, üye ülkelerin her birinden birer temsilciden oluşmak zorundadır. Bu Komisyonda Başkan yardımcılığını yürütecek olan Dış Politika ve Güvenlik Yüksek Temsilcisi de bulunmaktadır. 1 Kasım 2014'ten sonra ise Komisyonda görev yapan komiserlerin sayısı azaltılacak ve her üye ülkeden bir komiser yerine üye ülkelerin tamamının 3'te 2'sinden gelen komiserler görev yapacaktır. Üye ülkelerden seçilecek bu komiserler belirli bir rotasyon temelinde gerçekleştirilecektir ("Lizbon Antlaşması", 2011).

Birleşik Krallık Lizbon Antlaşmasının Temel Haklar Şartı maddesine karşıt tutum sergilemiş ve bu maddenin girmesini engellemiş, ayrıca Avrupa mahkemelerinin İngiliz hukukuna karşı kanun koyamayacaklarının garantisini de almıştır. Yine vize ve sığınma konularını kabul etmeme hakkını kullanmıştır. Birleşik Krallık bu antlaşmadan memnuniyetsizliğini o kadar çok belli etmiştir ki; Yeni göreve başlayan Gordon Brown Lizbon görüşmelerinin bittiğinde, Lizbon Anlaşması'nın imza törenine katılmamış ve sonraki gün Birleşik Krallık'ın anlaşma imzalayacağı toplantıya geç katılmıştır. Muhafazakârlar ise Lizbon anlaşmasını referanduma götürmek istemiş ancak İşçi Partisi hükümeti bunu engellemiştir (Ok, 2018: 80)

3. BREXİT SÜRECİNİN TÜRKİYE’DE SİYASAL VE BÜROKRATİK DÜZLEMDE ALGILANIŞI

3.1. Brexit Nedir?

Tony Blair’in Irak Savaşında Amerikan yanlısı bir siyaset izlemesi hem Avrupa Birliğinde hem de ülkesinde büyük eleştiri konusu olmuştur. 1997 yılında, Birleşik Krallık genel seçimlerinde, İşçi Partisinin zaferi sonrası Başbakanlık koltuğuna oturan Blair, 10 yıl sonra 2007 Haziran ayında istifa ederek bu görevini, Maliye Bakanı Gordon Brown’a teslim etmiştir. Birleşik Krallık’ta sevilmesi ve uzun zaman iktidarda kalmasının sebeplerinden biri Muhafazakâr kesiminde itiraz etmeyeceği, hatta sevecekleri bir üslup kullanarak, liberal sol politikalar uygulaması olmuştur. İktidara geldiğinde Blair’dan genel beklenti, klasik sol ya da Marksist bir yönetim tarzı benimseyeceği yönünde olmuştur. Kullanmış olduğu bu ılımlı üslup ve siyasi tarzdan dolayı, Birleşik Krallık ve Dünya’da özellikle ilk başbakanlık yaptığı dönemlerde popüler ve sempatik bir figür olsa da ülkesindeki sol kesimden ve Avrupa’da ki sol cenahtan “muhafazakâr sol” ya da “liberal sol” gibi eleştirilere de maruz kalmaktan kurtulamamıştır.

2010 yılında Gordon Brown’un istifa etmesinin ardından, Liberal Demokrat Parti ile kurulan koalisyon hükümetinin başına Muhafazakâr Partinin de başındaki isim olan David Cameron gelmiştir. Liberal Demokrat Parti, seçim manifestosunda; İktidara gelmeleri durumunda, Birleşik Krallık’ın AB’den ayrılma konusunu referanduma taşıyacağını belirtmişti. Parlamentoda sandalye çoğunluğu bulunan muhafazakâr milletvekilleri de seçim kampanyası boyunca AB konusunda geleneksel şüpheci söylemler kullanmışlar ve halkın nazarında bu söylemlerle destek kazanmışlardır. Böylece 2010 yılında kurulan parlamentoda yeni nesil Avrupa karşıtlığı olan bir hükümet ortaya çıkmıştır (Sokullu, 2017: 27).

Avrupa şüpheciliği üzerinden geliştirilen propaganda, Avrupa’da ki radikal sağ partilerin, kamuoyundan destek bulmak amacıyla kullandıkları bir araç olmuştur. 2008 yılındaki ekonomik ve mali kriz sonrası yaşanan gelişmeler, AB ülkelerinin bütünleşmesinin sorgulandığı bir süreç olmuştur. Bu kriz sonrası oluşan ekonomik ve mali bunalım, istihdam konusunda yaşanan olumsuzluklar, işsizlik oranının artması ve tüm bunlara ek olarak 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşıyla birlikte Avrupa’ya yönelik göçmen akınının da başlaması, Birleşik Krallık’ta ki Avrupa şüpheciliği söylemlerini arttırmış olup, sağ ve Muhafazakâr

partilerin bu durumu propaganda malzemesi olarak kullanmalarına neden olmuştur (Çolak & Bozkaya, 2019: 193).

Bu dönemde Avrupa şüphesizliğinin gündeme gelme nedenlerinden biri de 2008 yılında yaşanan ekonomik krizin Avrupa'ya yansımalarıdır. Yunanistan'da yaşanan borç krizi, İngilizlerin Avrupa Birliğine karşı duydukları hassas olan güven duygularını yeniden sorgulatmıştır. Bu süreçte, bu konuda yalnız Birleşik Krallık değil, Avrupa Birliği savunucusu olan Almanya, İtalya, Fransa, İspanya ve Polonya gibi ülkelerde de güvensizlik konusu ön plana çıkmıştır. David Cameron, krizden dolayı ekonomisi ağır zarar gören ülkelere yardım yapılması konusuna sıcak bakmamıştır. Birleşik Krallık Euro bölgesinde bulunmamasına rağmen, ekonomisinin zarar göreceği düşüncesiyle; Avrupa Birliği ülkelerinin, krizi atlatabilmek amacıyla, Lizbon antlaşmasında değişiklik yapmak istemelerine onay vermemiş ve Birlik ile ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur (Saygın & Ultan, 2016: 93).

2010 yılında Başbakanlık görevine gelen David Cameron'ın en önemli siyaseti Brexit konusu olmuştur. Muhafazakâr Parti ve Liberal Demokratların bu söylemleri, bu süreçte Birleşik Krallık'ta karşılık bulmuş ve oluşan bu Avrupa karşıtı siyasi ortamda, özellikle yeni nesil karşıt hareketler ortaya çıkmış ve kitlelerin örgütlenmeleri daha kolay olmuştur. Avrupa Birliği konusunda referandum yapılması amacıyla *People's Pledge* isimli hareket, referandum yapılması konusunda, 2011 yılında, kısa bir sürede kitleleri örgütleyerek 100.000 imza toplamış ve hükümete referandum taleplerini iletmislerdir (Sokullu, 2017: 27).

Muhafazakâr Parti milletvekilleri, referandum konusunda üç farklı düşünceye ayrılmıştı. Birinci grupta bu konuda çekimser tutum sergileyen milletvekilleri, ikinci grupta referandum olmasını şiddetle savunan milletvekilleri bulunmaktaydı. Diğer gruptaki milletvekilleri ise referandumun zamanlamasının yanlış olabileceği ve Euro bölgesinde yakın zamanda oluşması muhtemel bir ekonomik krizin, ülkeyi daha da kötü etkileyebileceği endişesi taşıyor ve AB ile ilişkilerin tekrar gözden geçirilmesini savunuyorlardı (Sokullu, 2017: 27-28).

Cameron AB ile sorunları üç ana başlıkta belirtmiştir. Bunlar; Euro bölgesi krizi, Avrupa rekabet gücünün içinde bulunduğu kriz ve AB ile Avrupa vatandaşları arasında ki "demokratik hesap verebilirlik" krizi. Bu sonuncu maddenin, özellikle İngiliz seçmeni tarafından eleştirilmesi ve bu nedenle Birlikten ayrılmak isteyebilecekleri konusunu açıkça ifade etmiştir (Sokullu, 2017: 27).

David Cameron, Euro Bölgesi'nde yaşanan ekonomik kriz ve demokratikleşme gibi konular da Avrupa Birliği'nde reform çalışmalarının başlatılması gerektiğini düşünüyordu. Bu dönemde Cameron dış politikada, ekonomik çıkarlarını göz önünde tutarak, Arap baharı sürecine daha çok yoğunlaşmıştır. (Saygın & Ultan, 2016: 90)

Aktif bir dış politika izleyen Cameron hükümeti zamanının çoğunu ülkesinde yaşanan ekonomik krize harcamış, bu krizi dış ticareti arttırarak gidermeye çalışmış ancak aynı zamanda yürütülen Avrupa Birliği görüşmelerinde yeteri kadar söz sahibi olamamıştır. Avrupa Birliği içinde ve kendi ülkesinde farklı politikalar izlemiş ve bu politikaları birbirine entegre etmeye çalışmıştır. Birlik içerisinde askeri, diplomatik ve ekonomik yaptırımlar gibi birçok konuda destek sunarak bu konulardaki yatırımlarını arttırmış aynı zamanda ulusal düzeyde de Arap iş birliği belgesini yayınlamıştır.

Cameron kampanyasında da kullandığı egemenlik, göçmenlik konusu, ekonomik yönetim ve Eurozone dışında kalan bölgelerle ilgili düzenlemeler yapılmasını, bu konularda yetki devri ve Birliğin rekabet politikalarının görüşülmesini istemiştir. Birliğe üye devletlerin parlamentolarına daha geniş egemenlik yetkileri tanınmasını istiyordu. Bu sayede güçlü devletler AB yasamasını bloke edebilecekleri yetkilere kavuşabilecektir. AB'den gelen göçmenlerle ilgili olarak da yerleşimleri, vergi muafiyetleri ve çocuk yardımı konularında yeniden düzenleme yapılması gerektiğini belirtmiştir. Cameron Birlikte kullanılan tek para biriminin Euro olmasına da karşı çıkarak bu uygulamanın Eurozone dışındaki üye devletler için bir dezavantaj olacağını savunmuştur (Sokullu, 2017: 28).

Bu talepler 2015 sonrası yapılan AB Konseyinde de konuşulmuş ve özellikle ulusal parlamentolara daha fazla yetki verilmesi konusundaki talepleri kabul edilmiştir. Ancak, Eurozone, göçmenler ve finansal düzenlemelerle ilgili konularda ki talepler kabul görmemiştir (Sokullu, 2017: 28-29).

David Cameron'ın yürüttüğü politikalar incelendiği zaman daha çok Thatcher'ın tarzı bir siyaset izlediği görülmektedir. Amerika'yla yakın ilişkileri, Euro'ya geçilmemesi, mali sisteminde Avrupa'dan farklı uygulamalar gerçekleştirilmesi gibi sebeplerden dolayı, bu dönemde, Birleşik Krallık'ta tekrar Avrupa şüphesizliği, Avrupa bütünleşmesinin sağlanamaması konularının gündeme gelmesine neden olmuştur ve bu süreçte İngilizler, Avrupalılık ve Avrupalı kimliğini çok daha fazla sorgulamışlar, Avrupa Birliğine karşı duyulan aidiyet bilinci gibi konular çok daha derin tartışılmıştır. David Cameron, toplumda bu

konuda oluşan bilinç karşısında, 2015 yılının mayıs ayında yapılacak seçimleri kazanması durumunda AB üyeliğinin referanduma götürüleceği sözünü vermiştir. Lizbon antlaşmasıyla birlikte Birlik üyesi devletlere hukuki olarak Birlikten ayrılabilme hakkı tanınmıştı. David Cameron, Lizbon antlaşmasına da dayanarak yaptığı bu açıklama sonrası yürüttüğü kampanya da her fırsatta seçimleri kazanması halinde Birleşik Krallık'ın üyelik konusunu referanduma götüreceğini dile getirmiştir. Cameron'un bu politikasının başka sebeplerinin de olduğu bilinmektedir. Bunlardan bir tanesi Avrupa Birliğinde gittikçe güçlenen Alman etkisine karşı yapılmış bir girişim olduğu, diğeri ise ülke içinde izlemek zorunda olduğu politikadır. 1993 yılında Avrupa Birliği karşıtı parti olan Büyük Britanya Bağımsızlık Partisi'nin (UKIP) güçlenmesi sonucu David Cameron iç politikada daha milliyetçi bir tutum izlemek zorunda kalmıştır. Çıkarılan yeni göçmenlik yasası, serbest dolaşım hakkına sahip Birlik üyesi ülkelerin vatandaşları ile ilgili konularda yapılan düzenlemeler, milliyetçi tabana yönelik hamleler olup ulusal düzlemde Cameron'un izlediği siyasetin de göstergeleri olmuştur (Saygın & Ultan, 2016: 91-92).

Mayıs 2015 tarihinde yapılan seçimlerin sonucunda, Muhafazakâr Parti tekrar birinci parti çıkarak, Parlamentodaki sandalye sayısını 331'e yükseltirken, İşçi Partisi 232, İskoç Ulusal Partisi ise 56 sandalyeyle temsil hakkı kazanmıştır. Seçim sonuçlarından David Cameron'un zaferle çıkması sonucu; seçim öncesi vermiş olduğu referandum vaadinden dolayı, AB ile Birleşik Krallık arasındaki ilişkiler tekrardan önem kazanmıştır. Seçim öncesi yürüttüğü kampanyada, oy kazanmak amacıyla, göçmenlere yapılacak yardımların kısıtlanması veya AB referandumunu pazarlık konusu yaparak Birlikten bazı yetkileri almak, Birlik ülkelerinden gelecek göçlere karşı kısıtlama getirmek ve Birliğe üyelik koşullarını yeniden tartışmaya açılması gibi konularda seçim sonrası nasıl bir tutum sergileyeceği önemli olmuştur (Saygın & Ultan, 2016: 93).

2008 ekonomik krizinin de etkisi sonucu, Birleşik Krallık'ın sanayileşmemiş bölgelerinde yaşayan, düşük kalitede işlerde çalışan ve mavi yakalı olarak da adlandırılan seçmenler, Birlikten ayrılma yönünde oy kullanmışlardır. Bu bölgelerde göçmen karşıtlığıyla bilinen, muhafazakâr ve sağ seçmenlerin oyunu alan UKIP (United Kingdom Independence Party) etkin bir siyaset yürütmüş ve insanların sempatisini kazanmıştır. UKIP'in kullandığı en önemli siyasi argümanlardan birisi de Avrupa Birliğinden ayrılma yanlısı görüşleri olmuştur. David Cameron ise seçimleri kazanabilmek amacıyla ihtiyaç duyduğu sağ ve muhafazakâr

kesimin bu oylarını alabilmek amacıyla öngörüsüz bir şekilde Avrupa Birliğinden ayrılma kampanyası yürütmeye başlamıştır (Ayaz, 2017: 12).

Cameron'un almış olduğu bu karar sonucunda Birleşik Krallık, 40 yıllık AB üyeliğini, yapılan bu referandumun ardından belirsiz bir sürece sokmuştur. Diğer Avrupa Birliği ülkeleriyle müzakere edilmeden alınan bu karar, Birliğin de geleceğini etkileyecek kadar önemli bir karar olduğu için riskli bir karardır aynı zamanda (Ayaz, 2017: 12).

33.2 milyon seçmenin oy kullandığı 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan referanduma göre ve %51,9'a karşı %48,1 oy oranıyla Birleşik Krallığın AB'den ayrılması yönünde bir sonuç çıkmıştır. Brexit, Britanya'nın (Birleşik Krallık) ilk iki harfi "Br" ile "exit" (çıkış) kelimelerinin birleşmesiyle oluşturulmuş ve Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasını tanımlamak amacıyla kullanılan bir kelimedir. Birleşik Krallık'ta Avrupa Birliği'nden ayrılmak istemeyenlerin kullandığı ise yine "Britain" ve İngiltere'de kalmak anlamına gelen "Remain" kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşturulan "Bremain" ifadesidir (NTV, 2016). 60 yıllık Avrupa Birliği tarihi boyunca bu birlikten ilk defa bir ülkenin ayrılması gündeme gelmiştir. David Cameron'un seçimi kazanabilmek amacıyla uyguladığı bu strateji Avrupa'da eleştirilmiş ve çok büyük bir hata olarak görülmüştür. İskoçya'nın Birleşik Krallık'tan ayrılmak için referanduma gittiği zaman, David Cameron'un kullandığı İskoçların Krallıktan ayrılmamaları için öne sürdüğü ana argüman Avrupa Birliği üyeliğidir (Ayaz, 2017: 10-11-12).

Bu karar sonrası süreçte ise öncelikle Birleşik Krallık'ın ayrılma müzakerelerini başlatmak için başvuru yapması gerekmekte ve 2 yıl içerisinde de bu müzakerelerin neticelendirilmesi ve Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliğinden ayrılması gerekmektedir.

Birleşik Krallık'tan ayrılmak için 2014 yılında referanduma giden İskoçya'da, halkın yüzde 55'i 'bağımsızlığa hayır' demişti. Birleşik Krallıkta bulunan İskoçya, doğrudan AB'nin bir parçası sayılacaktı ve İskoçya'da yapılan referandumda AB konusu üzerinden etkili bir şekilde propaganda yapılmış olduğu için sonuç Birleşik Krallık'ta kalma yönünde çıkmıştır. Birleşik Krallık'ta ki Brexit referandumu sonrası ise İskoçya'nın istemediği bir sonuç ortaya çıkmış ve gelecekte bu ülkenin bağımsızlık konusunun yeniden gündeme geleceği anlaşılmıştır. Brexit referandumunda İskoçya bölgesinde %62'lik bir oranla Avrupa Birliğinde kalma yönünde sonuç çıkmıştır (NTV, 2016).

Brexit sonrası yaşanacak bir başka sorun ise AB vatandaşlarına ne olacağı konusudur. Birleşik Krallık'ta yaşayan Avrupa Birliği vatandaşı sayısı yaklaşık 2 milyon kişidir. 2014 yılında yapılan bir araştırmaya göre, bu kişilerin çoğunun çalışan ve Birleşik Krallık ekonomisine katkı sağlayan kişiler olduğu tespit edilmiştir. Brexit sonrası bu kişilere oturma-çalışma izni verilmesi konuları gündeme gelecektir (NTV, 2016).

Brexit referandum sonuçlarının açıklanması sonrası ekonomide de dalgalanmalar yaşandı. Dolar Türkiye'de ilk kez 3 liranın üzerine çıkmıştır. Sterlin ve TL'de büyük bir düşüş yaşandı aynı zamanda gram altın fiyatı da tüm zamanların en yüksek seviyesine ulaşarak 130,40 TL'ye ulaşmıştır. İstanbul Borsası (BIST 100 endeksi) Brexit referandumunun piyasalarda yarattığı şok etkisi ile %5,02 düşüşle 74.073,82 puanla açıldı.

Sterlin/dolar paritesi de %10'un üzerinde değer kaybı yaşamış ve 1985 yılından beri gördüğü en düşük değer 1,3230'u görmüştür. Almanya'da DAX 30 endekside %10,02 değer kaybı yaşayarak 9.228,92 puan kaybetmiş, İtalya borsası MIB 30 endeksi %4,17 değer kaybıyla 17.217,56 puana, İspanya IBEX 35 endeksi %8,03 değer kaybederek 8.167,70, Fransa CAC 40 endeksi ise %7,06'lık değer kaybıyla 4.150,82 puana gerilemiştir (NTV, 2016).

Yunanistan'ın yaşamış olduğu ekonomik sorunlar sonucu Euro bölgesinden çıkartılması gündeme geldiğinde Grexit diye bir kavram (Greece-exit kelimelerinin birleşimi) kullanılmaya başlanmıştır. Bu terim ilk olarak, Citigroup ekonomisti Willem H. Buiter ve aynı gurupta çalışan Ebrahim Rahbari tarafından 2012 yılında ortaya atılmıştır (Cumhuriyet, 2016). Ekonomistler Yunanistan'ın Grexit ile Euro yerine eski para birimlerini kullanmaları durumunda ticaret ve turizm sektöründe olumlu gelişmeler yaşanacağını ve ekonomilerinin rahatlayacağını belirtmişlerdir. Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılma konusu gündeme geldiğinde ise zamanla hem İngiliz politikacılar hem de sivil toplum kuruluşları Grexit'ten esinlenerek Brexit diye yeni bir kavramdan bahsetmeye başlamışlardır (NTV, 2016a).

Birleşik Krallığın AB'den ayrılması olarak kullanılan bu kavram Wikipedia'da da şu şekilde tanımlanmıştır. *“Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden ayrılması, kısaca Brexit, çeşitli kişiler, çıkar grupları ve siyasi partiler tarafından Birleşik Krallık'ın 1973'te Avrupa Birliği'nin önceliği olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılmasından beri yürütülen bir siyasi hedef.”*

Brexit'e yalnızca Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması diyemeyiz. Önceki bölümler ve alt başlıklarda da çokça değinildiği gibi, Birleşik Krallık 1973 yılından günümüze kadar Avrupa Birliğine üye ancak bu üyelik süresi boyunca hiçbir zaman, hiçbir iktidar döneminde tam anlamıyla AB üyeliğine ısınmamış bir ülkedir. Bu üyelik süresi boyunca her zaman şüpheyile yaklaşılın ve memnun olunmayan durumlar söz konusu olmuştur. Brexit aslında Birleşik Krallık'ın 1973 yılında ki üyeliğinden bu zamana gelen sıkıntılı süreci anlatır. Zemini uzun yıllar öncesinden oluşmaya başlamış, günümüze kadar büyük bir çoğunluğu memnuniyetsiz bir şekilde devam etmiş ve en sonunda bir şekilde ortaya çıkmış bir sürecin sonudur Brexit.

3.2. Brexit Süreci ve Türkiye'de Algılanışı

Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliğinden ayrılması konusu, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de geniş yankı uyandırmıştır. Brexit konusu ülkemiz kamuoyunda ilk olarak 2014 ve 2015 yıllarında Birleşik Krallık'da yapılacak olan seçimlerin kampanya süreçlerinde yer bulmuştur. Türkiye'de kamuoyunun büyük bir kısmı Brexit ve Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması konusunu ilk başlarda basit bir referandum kampanyası olarak gördüğü için çok detaylı bir şekilde ele almamış biraz yüzeysel olarak gündeme getirmiştir. Fakat bazı önemli yayın organları ise konunun geçmişe dayanan uzun bir sürece sahip ve ne kadar önemli bir konu olduğunun farkında olarak kamuoyunu detaylı bir şekilde bilgilendirmeye çalışmışlardır (NTV, 2016) (Birikim, 2016) vb.

Avrupa Birliği, 2009 senesinde Papandreu hükümeti döneminde Euro bölgesine girebilmek için uyguladığı ekonomik politikalar sonucu bir felaketle karşılaşın Yunanistan'ın iflasına çözüm aramakla uğraşırken, Birleşik Krallık Devlet Başkanı Cameron ise seçim vaadi olarak Avrupa Birliğinden ayrılma konusunu gündeme getirmeye başlamıştır (Euronews, 2015). Avrupa ülkelerinde özellikle AB üyesi ülkelerinin kamuoyunda geniş yankı bulan bu seçim vaadi, kısa zaman içerisinde Türkiye kamuoyunda da etkisini göstermeye başladı ve birçok gazete, dergi, blog, TV programı, sosyal medya gibi platformlarda Birleşik Krallık'ta yaşanan bu süreç değerlendirilmeye başlandı.

Brexit konusunun Türkiye gündeminde yansımaları ilk olarak Dünya kamuoyuna yansımalarıyla benzer şekilde oldu. David Cameron'un seçim kampanyasında kullandığı en önemli argümanı Avrupa Birliği üyeliği ile ilgili referandum yapma sözü olmuş ve bu konuda 2017 yılına kadar kesin kararlı olduğunu belirtmiştir. Dönemin ABD Başkanı Barack Obama yaptığı açıklamada; Birleşik Krallık'ın AB'nin bir parçası olması, ABD'nin Transatlantik

ilişkilerine olan güveninin daha yüksek olmasını sağladığını belirtmiştir. 2015 yılında yapılan bu açıklamalara sağ görüşlü United Kingdom Independence Party (UKIP) Başkanı Nigel Farage'da katılarak Obama'nın sürekli olarak Birleşik Krallık'ın AB'de, Yunanistan'ın da Euro bölgesinde kalması yönündeki açıklamalarını sert bir şekilde eleştirmiştir. Nigel Farage açıklamasında; eğer AB'de kalınması durumunda, Avrupa Birliğinin dış politikasının Birleşik Krallığı daha çok sınırlayacağını ve bu durumda Amerika'yla olan ortaklığa zarar vereceğini ancak Birleşik Krallığın AB'den ayrılması durumunda ise bağımsız bir ülke olarak Amerika'ya çok daha iyi bir müttefik olacaklarını belirtmiştir. Amerika'da ki AB uzmanları ise AB'de yer alan bir Birleşik Krallık'ın geçmişte de görülebileceği gibi özellikle güvenlik ve AB'nin dış politika belirleme konularında çok temel kararlar vererek AB'de kalması ve diğer ülkelere liderlik etmesi durumunda ABD için çok daha yararlı bir müttefik olacağını belirtmişlerdir (VOA, 2015).

Bu arada Birleşik Krallık'ta AB karşıtlığı da güçlenmeye başlamaktaydı ve UKIP son seçimlerde 4 milyondan fazla oy almıştır. AP üyesi Roger Helmer yaptığı açıklamada Yunanistan'da ki borç krizinin farklı kültür ve ekonomilerden oluşan AB'nin düzgün işlemediğinden ve ortak paraya geçilmesinden kaynaklandığını belirtmiştir. Stratfor Araştırma Şirketi AB uzmanı Adriano Bosoni ise konuyla ilgili olarak AB üyeliğinin Birleşik Krallık'ın stratejik çıkarları için önemli olduğunu referandumdan çıkacak sonuç ne olursa olsun Birleşik Krallık'ın serbest ticaret bölgesinde kalmak zorunda olduğunu belirtmiştir (VOA, 2015).

Türkiye'de ise özellikle internetten yayın yapan Uluslararası Politika Akademisi dergisinde yayınlanan yazılar hem süreci iyi bir şekilde takip etmiştir hem de ayrıntılı bir şekilde Brexit konusunu tarihsel süreç içerisinde farklı başlıklarda defalarca gündeme getirmişlerdir. Yine bu dergide Brexit oylaması ile ilgili 2015 yılında Ayten Aliyeva ve Ozan Örmeci'nin tarafından yayınlanan yazılarda, hem Birleşik Krallık'ın 1973 ten beridir AB sürecini, hem de referanduma nasıl gelindiğini, Birleşik Krallık'ın bu konudaki çekinceleri, bu süreçteki dinamikler, İşçi Partisi, Muhafazakar Parti ve UKIP'in politikalarını detaylı bir şekilde aktarmaya çalışmışlardır (Aliyeva, 2015).

Cameron'un Avrupa Birliği konusundaki düşünceleri Margaret Thatcher kadar sert olmasa da benzer olduğu bilinmektedir. Ancak Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmak istemesindeki en önemli konunun, dünya siyasetinde daha etkin bir konuma gelmek istemesidir. 1962 yılında ABD savunma bakanı Dean Acheson, Birleşik Krallığı "imparatorluğu kaybetmiş ve yeni bir rol arayan bir ülke" olarak tanımlamıştı. Gerek soğuk

savaş döneminde ABD ve AB'yi Sovyetler Birliği'ne yönelik güvenlik politikaları konularında izlediği politikalar sonucu aradaki ilişkiyi kuran kilit ülke olarak gerekse de Fransa'nın sert muhalefetine karşın 1973 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğuna katılması olsun, Dünya da etkin roller üstlenmiştir. Ancak soğuk savaşın sona ermesi ve AB içerisinde Almanya ve Fransa'nın uyumlu bir şekilde ABD ve Birleşik Krallık'ın politikalarına uymayan angajmanlar içerisine girmeleri Birleşik Krallık'ın AB üyeliğini sorgulamasına neden olmuştur. Birlik içerisinde Almanya'nın ekonomik gücü ve üstünlüğünü kabul ettirmesi, Fransa ve Almanya'nın siyasi liderlik konusundaki uyumlulukları sonucu Birlik içinde bu konudaki üstünlükleri, Birleşik Krallık'ın birlikten uzaklaşmasına neden olmuştur. 200 yıldan fazla dünyayı tek başına yönetmiş bir imparatorluğun varisi olan Birleşik Krallık, Avrupa gibi küçük bir kıtada oluşturulmuş bir birlikte geri planda kalmak istememiştir. Almanya ve Fransa tarafından ise Birleşik Krallık'ın ayrılma kararı gündeme geldiğinde, bu kararı destekler açıklamalar gelmiştir. AB içerisinde Amerika'nın temsilcisi gözüyle bakılan Birleşik Krallık'ın ayrılma kararı konusunda Fransa Dışişleri Bakanı Laurent Fabius'un “İngilizleri AB'den kırmızı halıyla uğurlayacağız” şeklindeki açıklaması bu konudaki düşüncelerini açıkça göstermektedir. Böylelikle Birleşik Krallık AB'den ayrı Amerika'yla birlikte; Tony Blair döneminde 11 eylül saldırılarının ardından uygulanan politikalar gibi Ortadoğu ve daha başka bölgelerde aktif roller üstlenme yolunu seçmeyi deneyebilir (Örmeci, 2015).

Birleşik Krallık AB üyeliği konusundaki bir başka çekincesi de ekonomiktir. İngilizler Euro bölgesini tehdit eden Finansal risklerin kendilerini de etkilemesinden çekindikleri için Euro bölgesi dışında ve bağımsız bir finans merkezi olarak varlığını sürdürmek istemektedirler. Ancak Euro Bölgesi'nde yaşanan krizin yan etkileri zamanla Birleşik Krallığı de tehdit etmeye başlamıştır. Ancak Birleşik Krallık'ın AB'den ekonomik konularda bir anlaşma yapmadan çıkması durumunda, buradaki pazarı tamamen Fransa ve Almanya'ya kaybetmesi gibi bir risk gündeme gelecektir. Hatta bazı kesimler AB'den çıkılması durumunda, ülkenin 2008 ekonomik krizine benzer bir kriz yaşanacağını savunmuşlardır (Örmeci, 2015).

Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasının üçüncü nedeni ise kültürel ve psikolojik sebeplerdir. Fransızların ve Almanların hem ekonomik hem de siyasi anlamda liderliğini yaptıkları bir birlikte olmaktan Psikolojik olarak mutlu olmayan İngilizler aynı zamanda “İngiliz”, “Britanyalı” gibi üst kimlikler yerine yapay bir “Avrupalı” kimliğini hiçbir zaman benimseyememişlerdir. Ancak bu 3 önemli sebebin yanında Cameron, bu kampanya

döneminde ve seçim sürecinde bazı pazarlıklar yapabilmıştır. Cameron Brexit propagandası yaparak UKIP seçmeninden ve milliyetçilerden önemli ölçüde oy almayı planlamış aynı zamanda Avrupa Birliği ile müzakerelerde bazı imtiyazlar kazanmayı planlamıştır (Örmeci, 2015).

Türkiye’de ise eğer ki 23 Haziran 2016’da yapılacak Brexit referandumundan ayrılma kararı çıkarsa, konuyla ilgili olarak Birleşik Krallık ile ilişkilerin nasıl olacağı üzerine bazı haberler gündeme gelmeye başlamıştır. Londra’da visa danışmanlık hizmeti veren Yıldız Visa Ltd şirketi sahibi Ahmet Yıldız’ın Youtube kanalında yapmış olduğu paylaşımda, özellikle Ankara Antlaşmasıyla ilgili ortaya çıkan söylentilerin gerçeği yansıtmadığını, Ankara Antlaşması vizesinin 23 Haziran’dan sonra iptal edileceği veya bu vizenin artık tamamen iptal edildiği yönünde çıkan sansasyonel haberlerin asılsız olduğunu ve referandum sonucunda Birleşik Krallık’ın AB’de kalması durumunda Ankara Antlaşması Vizesi ve Türk vatandaşlarına verilen Birleşik Krallık vizesi açısından hiçbir şeyin değişmeyeceğini belirtmiştir. Eğer ki referandum sonucu Birleşik Krallık AB’den çıkmaya karar verirse de bu sürecin pazarlıkların, seçimlerin vb işlemlerin bulunduğu zaman alacak bir süreç olacağı ve en az 2 yıl süreceğini bunun sonucunda da Türk vatandaşları için 2018 yılına kadar herhangi bir değişiklik olmayacağını belirtmiştir. Ancak 2018 yılında Birleşik Krallık’ın AB’den ayrılması durumunda ise Türk vatandaşlarının Ankara Antlaşması başvurularına yenisinin kabul edilmeyeceğini, bu vizesi bulunanlar vizelerin sürelerini uzatma başvurusu yapabileceklerini; bunu da 3 yıllık uzatma ya da süresiz oturma vizesine başvurarak yapabileceklerini ve işleri düzgün olan işletmeler için de bu vizeleri almanın herhangi bir zorluğu olmayacağını belirtmiştir (Yıldız, 2016).

2016 Mayıs ayında NTV internet adresinde İngilizlerin AB’de kalması için önemli konular başlığıyla yayınlanan yazıda, İngilizlerin mevcut düzeni değiştirme konusunda oldukça zorlandıkları, İtalyanlar ve Fransızlar gibi duygusal yönleriyle değil de onlara göre daha rasyonel hareket etmeleri ile bilindiklerinden, İskoçlar’ın Britanya’dan ayrılma riskini göze alamayacakları, ekonomik olarak olumsuz etkilenme olasılıklarının bulunması, vatandaşların kazancının düşmesi, ev fiyatlarının düşmesi riskleri vb. AB’den ayrılmanın ulusal güvenliği tehdit etme riskinin olması, Bazı büyük bankaların Londra’dan ayrılma durumları, Boris Johnson’un popülerliğini zedeleyecek Obama’nın Kenya kökeniyle ilgili yorumu ya da AB’yi Hitler gibi bir istilacıya benzeten açıklamalar yapması. AB’den ayrılma durumunda İnşaat başta olmak üzere birçok sektörde görev alan ve önemli işler yapan büyük

çoğunluğu Polonyalı ustaların ülkeden ayrılması riski ve bu alanlarda olası bir kriz yaşanması olasılığı gibi İngilizlerin AB'den neden ayrılmamaları gerektiği belirtilmiştir; (NTV, 2016)

Ünal Çeviköz'ün 8 Haziran 2016 tarihinde Hürriyet gazetesindeki köşesinde "Türkiye Avrupa'nın neresinde" başlıklı yazısında bu süreçte yaşanabilecek önemli konuları ele almıştır. İskoçya'nın Birleşik Krallıkta kalıp kalmama konusunda yapmış olduğu referandumda % 55 lik bir oy oranıyla kalma kararı çıkmasının asıl sebebini, Birleşik Krallık'ın AB'de olmasının oluşturduğunu belirtmiştir. Bir diğer üzerinde durduğu konu ise AB'den ayrılmayı savunanların gerekçelerinden biri olan göç sorunudur. Avrupa'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan beridir dünyadaki en önemli mülteci göçü ile karşı karşıya olduğunu ve bu durumun sonuçlarından birinin de Avrupa'da ki ekonomik durağanlık ve sıkıntılarla birleşerek ırkçılık ve yabancı düşmanlığını artıracaklarını belirtmiştir. Birleşik Krallık'ta ki çok uluslu, çok dinli, çok kültürlü yapıda bulunan hoşgörü ortamı bu tür sorunların ve sıkıntıların az görüldüğü, daha demokratik bir toplum oluşturmuştu ancak bu yapı yıpranmaya başlamıştır (Çeviköz, 2016a). Çeviköz'ün, kampanya süresince Türkiye ile ilgili belirtmiş olduğu önemli konular ise şu şekildedir. Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması konusunda yürütülen kampanyanın en önemli dayanağını göç ve mülteci sorunları oluşturuyor. Türkiye ile AB arasında Suriye'li mülteciler konusunda yapılan anlaşmalarda yer alan "Avrupa'ya vizesiz seyahat" konusunun bu kampanyayı yürütenler tarafından çarpıtılarak "ülkenin Türklerin istilasına uğrayacağı" şeklinde kullanılmıştır. Oysa vize serbestisi yalnızca Schengen üyesi ülkeleri kapsayacaktı ve Birleşik Krallık'ta Schengen üyesi değil. Dolayısıyla vize serbestisi yürürlüğe konulsa dahi, Türk vatandaşlarının Birleşik Krallık ve İrlanda'ya girişleri konusunda herhangi bir fayda sağlamayacaktı. Diğer tarafta ise, AB'de kalma kampanyasını yürütenlerin bu yanlış bilgiyi halka anlatmak yerine "Türkiye AB'ye giremez" şeklinde bir söylem kullanmışlardır (Çeviköz, 2016a).

23 Haziran referandumu yaklaştıkça Türkiye kamuoyunda da gündeme gelen Brexit konusu yavaş yavaş Türkiye ile ilişkilendirilmeye de başlanmıştır. 12 Haziran 2016 tarihinde Karar gazetesinde yayınlanan Mensur Akgün'ün yazısında da bu tarz bir değerlendirme söz konusudur. Milliyetçiliğin yükseldiği bir dönemde Avrupa kıtasında Avrupa Birliği'nin güç kaybetmesinin öngörülemez sonuçlara yol açabileceğini belirten Akgün, Yunanistan'da yaşanan krizin AB içi ötekileştirmenin sonucunda ortaya çıktığını ve bu durumun AB için ne kadar büyük bir risk oluşturduğunu gösterdiğini ifade etmiştir. İskoçya referandumuna da değinen yazar Türkiye'nin Brexit sürecini iyi takip etmesi gerektiğini, doğacak sonuçları ülke

olarak iyi analiz etmemiz ve tartışmamız gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca AB’de kalma yanlıları olsun ya da ayrılma taraftarları olsun seçim kampanyalarında yapmış oldukları tartışmaların kullandıkları söylemlerin genelde Türkiye’yi kötü göstererek ötekileştirme üzerine kurulduğunu ve bu durumun da Birleşik Krallık-Türkiye ilişkilerine zarar verebileceğini ifade etmiştir (Akgün, 2016a). Ancak bu seçim kampanyalarında kullanılan söylemlerin çok gerçeği yansıtmadığını belirten yazar, Başbakan Cameron ve Maliye Bakanı Osborne’un Türkiye’nin AB üyeliği konusundaki öngörülerinin, sadece üyelik süreci ile değerlendirilmemesi, Kıbrıs konusunun da gündeme geleceğini belirten yazar, Cameron ve Osborne’un isteklerinin Türkiye’nin AB üyesi olmaması olduğunu da eklemiştir. Birleşik Krallık’ın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına uyguladığı ağır ve yüksek fiyatlı vize rejiminin Birleşik Krallık’ın Türkiye’yi AB üyeliğine almak isteyip istemediğini açıkça gösterir nitelikte olduğunu ifade etmiştir (Akgün, 2016a). Türkiye bu süreçte yıpranabilir ancak gelişmeleri, hiçbir önyargısız bir şekilde sakin ve sağduyulu olarak karşılamalı ve hem AB içinde hem de AB dışında yeni stratejiler belirlemelidir (Akgün, 2016a).

23 Haziran yaklaştıkça Türkiye’de daha fazla gündeme gelen bu konu üzerine Çağrı Erhan tarafından 12 Haziran’da Türkiye gazetesinde konuyla ilgili olarak bu süreçten kısaca bahseden bir yazı yayınlanmıştır. Yazısında bu süreçte yaşanan tartışmaların bildiğimiz klasik İngiliz siyaseti ekseninde ekonomi odaklı devam ederken birden referandumun ana tartışma konusunun Türkiye olması ve referandum sürecinde Birleşik Krallık’ta taraflar tarafından bu konunun nasıl etkili bir şekilde seçim malzemesi yapıldığı dile getirilmiş ve konu ile ilgili olarak şu ifadeler kullanılmıştır.

“AB’den çıkılmasını isteyenler, Türkiye’nin AB üyesi olması durumunda milyonlarca kişinin Birleşik Krallığa göç edeceğini iddia ederek, “gelecekteki” bu göç dalgasından kurtulmanın en sağlam yolunun, AB’den çıkmak olduğunu dile getiriyorlar. Türkiye’de, AB konusunda hiçbir uzmanlığı olmayan bir kişi bile, Türkiye’nin AB’ye kısa vadede üye olmasının imkânsız olduğunu bilir. Hatta birçoğumuz AB üyeliğinin artık anlamsız ve gereksiz olduğunu düşünür hâle geldik. Fakat ilginçtir ki, İngiliz halkının bir bölümü Türkiye üzerinden yürütülen bu kampanyaya inanmış görünüyor. Netice bıçak sırtında olduğundan, AB üyeliğinin devamından yana olanlar da Türkiye ile ilgili “tehlikeli” karşı argümanlar geliştiriyorlar. Birleşik Krallık hükümetleri yıllardır, “Kriterleri karşıladığı takdirde Türkiye’nin AB üyeliğini destekleyeceklerini” söylerler. Bu Birleşik Krallık’ın resmi politikasıdır. Fakat bu politikanın destekçilerinden Muhafazakâr Parti bile AB üyeliği

konusunda bölününce, bazıları söz konusu resmî söylemi değiştirmekten bahseder oldular” (Erhan, 2016).

Birleşik Krallık'ta yayınlanan Financial Times gazetesinde Haziran'ın ilk haftası çıkan bir haberde ise AB'de kalmak isteyenlerin sayısının bir hafta içinde artmaması durumunda, Birleşik Krallık Hükümetinin Türkiye ile ilgili de ayrı bir referandumu gündeme getirebileceği belirtilmiştir. Yapılacak olan bu referandumda Türkiye AB üyesi olsa bile Türk vatandaşlarının Birleşik Krallığa yerleşme ve bu ülkede çalışma hakkının olmaması için İngiliz halkına söz verileceği iddia edilmiştir (Erhan, 2016). Çağrı Erhan, Birleşik Krallık'ın referandum tartışmalarında Türkiye üzerinden olumsuz kampanya yapılmasının, Türkiye'nin müzakere sürecine herhangi bir etkisinin olmayacağını ancak Birleşik Krallık'ta her iki tarafında Türkiye korkusu üzerinden yapmış oldukları bu yanlış siyasetin, AB'ye katıldığı günden günümüze kadar Türkiye'nin AB üyeliğini desteklediğini belirten Birleşik Krallık hükümetlerinin yıllardır samimiysiz açıklamalar yaptıklarını gösterdiğini de belirtmiştir (Erhan, 2016).

Mahfi Eğilmez ise Kendime Yazılar isimli web sayfasında 17 Haziran tarihinde bu konuyu ekonomik açıdan değerlendirmiş ve “3 Gelişmenin Türkiye Ekonomisine Olan Etkileri” başlıklı bir çalışma yayınlamıştır (Eğilmez, 2016). Bu çalışmaya göre önce; Birleşik Krallık'ın AB'den çıkması (Brexit) veya çıkmamasının (Brexit) TL üzerine olası etkileri sonra Fed'in faizi artırması veya artırmamasının Türkiye ekonomisi üzerine olası etkileri: en son olarak da bu iki başlıktaki incelemelerin Türkiye ekonomisine etkileridir. İlk başlıkta belirtilen Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması durumunda Dolar'ın yükselecek ve Euro düşecektir, AB'de kalınması durumunda ise Dolar düşecek ve Euro ya yükselecek ya da değişmeyecektir (Eğilmez, 2016). İkinci başlıkta belirtilen Fed'in faizi artırması veya artırmamasının Türkiye ekonomisi üzerine olası etkileri ise; Fed faiz artırmaz veya bir defa artırır ise Dolar düşüp Euro yükselecektir, Fed'in faizi 2 veya daha çok artırması durumunda ise Dolar yükselecek ve Euro düşecektir (Eğilmez, 2016). Bu iki durumun Türkiye ekonomisine etkisinin ise şu şekilde olacağı öngörülmüştür. Dolar-TL kurunun yükselmesi ithal malların ve girdilerin maliyetini artıracaktır ve bu durum enflasyonun düşmesine neden olacaktır. Dolar-TL kurunun düşmesi durumunda ithal mallar ve girdilerin fiyatları artacağından enflasyonun artmasına neden olacaktır. Euro-TL kurunun yükselmesi durumunda İhraç mallarda artış sağlanacak ve turizm gelirlerimiz artacaktır bu durumda dövizde rahatlamaya neden olacaktır. Euro-TL kurunun düşmesi durumunda ise ihraç ettiğimiz

mallarda düşüşe ve turizm gelirlerimizde azalmaya neden olacaktır, bu durumda dövizde sıkıntı yaşanacaktır (Eğilmez, 2016). Türkiye için en iyi olası durumun, Rusya ile olan ilişkilerde düşünülerek yapılan değerlendirme sonucunda; Brexit'in olmaması, Fed'in faiz artırmaması ve Rusya ile ilişkilerin düzelmesi olacaktır. Bu durumda ihracat artacak, faizler düşecek ve böylece ekonomi canlanarak % 5 civarında bir büyüme yaşanacaktır. Türkiye için olası en kötü durum ise Brexit'in gerçekleşmesi sonucu Fed'in faiz artırması ve Rusya ile ilişkilerin düzelmemesi. Bu durumda ihracat düşecek, faizler artacak ve böylece ekonomi yavaşlayacak ve büyüme azalacaktır. Türkiye için olması en çok beklenen olası durum ise Brexit'in olmaması, Fed'in bu yıl 1 kez faiz artırması ve Rusya ile mevcut durumun devam etmesi durumudur. Böylece ihracat artacak, faizler düşecek ve bu durumda ekonomi toparlanarak % 4 civarında büyüme olacaktır (Eğilmez, 2016).

Referandumdan bir gün önce Karar gazetesinde yayınlanan değerlendirmede ise Referandum sonucunun ayrılma yönünde olması durumunda hem AB için hem de Birleşik Krallık için olacak olumsuz sonuçlarına değinilmiştir. AB kurulduğu günden bu yana ilk defa küçülerek pek çok ülke tarafından tartışmalı olan durumunu güçlendirecektir. Tüm Avrupa'yı derinden etkileyecek bu sonucun iktisadi yönden yaşanacak sorunların yanında Irkçılık, milliyetçilik ve yabancı düşmanlığı gibi ulusal güdülerin güçlenebileceği ve başka ülkelerinde AB'den ayrılmak isteyebilecekleri belirtilmiştir (Akgün, 2016).

Mesut Akgün'ün 22 Haziran tarihli yazısında; Maliye bakanı Osborne'un; Kararsızlara yönelik, Türkiye'nin AB üyesi olmayacağı yönündeki açıklaması sitemli bir şekilde: *“Oysa biz Birleşik Krallığı “dostumuz” bilirdik ve AB üyeliğimizi destekler sanırdık. Kalalım mı, kalmayalım mı tartışması Türkiye'nin AB üyeliği için turnusol işlevi gördü. Gerçek ortaya çıktı”* şeklinde belirtilmiştir. Aslında bu söylemler, ötekileştirme yapılmadan Türkiye'nin aidiyetine değil de sorunlarına atıf yapılarak söylenmiş olsaydı, Türkiye'nin imajı zedelenmeyecek ve karşıtlığın insan hakları, ekonomik vb sorunlardan dolayı olduğu düşünülecekti. Ancak İngiliz siyasetçiler ve “çıkalım çünkü Türkler geliyor” tarzı söylemlerle kampanya yapanlar soruna ırkçı bir yaklaşım sunarak Türkiye'nin itibarını zedelemişlerdir (Akgün, 2016). Referandum sonucunda tüm bu olumsuz kampanyalara rağmen İngiliz halkının sağduyulu bir şekilde AB'de kalma kararı alacağı belirtilerek seçim anketlerinde de kalma yönündeki oranın yüksek olduğu belirtilmiştir (Akgün, 2016).

23 Haziran'da yapılan Brexit referandumu 24 Haziran 2016 tarihinde Türkiye gündeminde önemli bir yer kaplamıştır. Ayrılma kararı sonucunun Birleşik Krallığın

bütünlüğünü bozabileceği, İskoçya ve Kuzey İrlanda'nın bağımsızlık yönünde adımlar atabilecekleri belirtilerek küresel finans merkezi olan Londra'nın yatırımlar konusunda sıkıntı yaşaması gündeme gelecek ve bu durumda Birleşik Krallık ekonomik olarak küçülecektir (Erdemir, 2016).

AB perspektifinden bakıldığında ise; Avrupa'da Brexit konusunda en çok korkulan konulardan bir tanesi AB'den ayrılan Birleşik Krallık'ın diğer AB üyesi ülkelerinin de önünü açması meselesidir. Domino etkisiyle yaşanacak böylesi bir durum Avrupa Birliği'nin sonu olacaktır (Sidar, 2016). Avrupa Entegrasyonunun gerilemesi anlamına gelen ayrılma kararı, hem diğer AB üyesi ülkelerde ki Birlik karşıtlarını güçlendirmiş ve kendi ülkelerinde de Brexit tarzı referandum yapmalarının yolunu açmıştır hem de AB'nin prestijini zedeleyen bir sonuç olarak yorumlanmıştır. Hatta bu durum Avrupa'da yankısını bulmuş; Fransa'da Le Pen'in Frexit yapılması çağrısı, Hollanda'da Özgürlük Partisi'nin AB referandumu yapılması gerektiğini açıklaması ve İtalya'da ise '5 Yıldız Partisi'nin AB'den ayrılma yönünde açıklamalarda bulunmaları, Brexit'in diğer AB ülkelerinde ki etkisini göstermektedir (Erdemir, 2016).

Bu sonucun AB için olumlu tarafı ise, Birliğin yeni bir reform sürecine girmek zorunda kalacağı, kurumsal ve yapısal sorunlar başta olmak üzere tüm politikalarını gözden geçireceği ve yeni bir yönetim sistemi oluşturabileceği belirtilmiştir (Erdemir, 2016). Birleşik Krallık'tan gelen referandum sonuçlarına piyasalar da ciddi tepkiler vermiştir. Başta Avrupa olmak üzere küresel piyasalarda panik yaşanmasına neden oldu. Avrupa hisseleri 2008'den beri en sert düşüşünü yaşamıştır. Borsalarda işlem gören hisse senetleri değer kayıpları iki haneli rakamlara ulaştı. Frankfurt borsası %7, Paris %8, Milan %12, Madrid %12, Atina borsalarında ise %13 değer kaybı yaşandı (Küçük, 2016). İngiliz para birimi Sterlin, Dolar karşısında %7 oranında 1985 yılından beridir en büyük değer kaybını yaşamıştır. Uluslararası piyasalarda spot altın % 8.1 ile 2008'de yaşanan finansal krizden beri en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Birleşik Krallık, Almanya ve Fransa'da büyük bankaların hisse senetleri de yüzde 12 ila 25 arasında değer kaybetmiştir (Küçük, 2016).

Türkiye'de referandum sonrası gündeme gelen konulardan bir tanesi de David Cameron'un istifa edeceği haberi olmuştur. Referandum oylaması sonrasında sosyal medya hesabından "*Britanya'nın daha güçlü, daha güvenli ve Avrupa'da daha iyi olması için oy veren herkese teşekkür ediyorum*" mesajını paylaşan Cameron yapmış olduğu açıklamada; Oylama sonucunun yeni bir liderliğe ihtiyaç duyduğunu belirterek, Britanya'nın AB'den

ayrılma sürecini başka bir Başbakanla gerçekleştirmesi gerektiğini belirterek görevini bırakacağını söyledi (NTV, 2016).

Referandum öncesi anketler sonuçların yakın çıkacağını söylene de Birleşik Krallık'ın tarihi bir kararla alıştıkları düzenden çıkarak risk alıp AB'den ayrılacağına kimse ihtimal veremiyordu. Sonuca ilk tepkiyi piyasalar verdi. Canlı yayınlanan sandık sonuçlarına göre - küreselleşme ve gelişmiş günümüz teknolojilerinin de etkisiyle- piyasaların tepkisi değişiyordu. İngilizler yaşadıkları ekonomik sorunların temel nedeninin, hükümetin göçmen politikaları sonucunda oluştuğunu düşündüklerinden, siyasi olarak da en belirgin değişikliğin göçmen ve mülteciler konularında olacağı görülmektedir (Sidar, 2016). Türkiye gibi ekonomik, güvenlik sorunları olan ve politik istikrarsızlık yaşayan bir ülkenin de bu karardan olumsuz etkilenmesi beklenmektedir. Avrupa ve Dünya tarihine kara bir leke olarak geçen 23 Haziran 2016 Brexit referandumunun baş sorumlusu Avrupa Birliği olarak görülmektedir. AB yıllarca Avrupa insanının önüne yıllarca yeni bir umut ve heyecan koyamamıştır (Sidar, 2016).

Brexit'in Türkiye ekonomisi üzerinde en büyük etkisinin dış ticaret rakamları üzerinde olabileceği belirtilmiştir. Haber Türk gazetesinin İntegral Menkul Değerler Araştırma Müdürü Tuncay Turşucu'yla yapmış oldukları görüşmede Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği'nin Türkiye ihracatı için çok önemli bir Pazar olduğu belirtilmiştir. Eğer Fed faiz hamlesi yapmazsa Türkiye ve gelişmekte olan ülkelerde kısa vadede olumlu bir hava oluşacak ve petrol fiyatları da düşecektir. Türkiye gibi petrol ithal eden ülkelerde hem dış ticaret rakamları hem de enerji fiyatlarında iyileşme görülecektir. Ancak bu karar sonrası Avrupa ekonomisi bir durgunluk içine girerse bu durum direkt olarak bizim ekonomimize de olumsuz olarak yansacaktır (Haber Türk, 2016a). ALB Forex Araştırma Müdürü Kenan Çınar'ın, Brexit referandumunun Türkiye Ekonomisi'ne etkisini değerlendirmesinde de benzer bir şekilde Fed faizleri, Türkiye'nin Avrupa pazarı ve ihracat konularına dikkat çekti. Artık hiçbir şeyin eskisi gib olmayacağını belirten Kapital FX Araştırma uzmanı Enver Erkan ise Avrupa Merkez Bankası'nın genişleme programını artırarak uzatması gerektiğini belirtmiş ve Fed'in böylesi bir ortamda faiz artırımının zor olacağını belirtmiştir. Bize yansması 2016 yılı için küresel risk fiyatlaması şeklinde olacaktır ancak ekonomik yansması Avrupa ile yapılacak dış ticaret hacmiyle yansacaktır (Haber Türk, 2016a). Uluslararası Yatırımcılar Derneği (YASED) Yönetim Kurulu Başkanı Ahmet Erdem ise referandum kararının Türkiye'ye spesifik bir etkisi olmayacağını belirtmiş ve Türkiye'ye uluslararası doğrudan yatırım yapan bir çok Avrupa'lı şirketin bulunduğunu ve referandum sonucunun üye ülkelerdeki ekonomiye ve şirketlere etkisi

neticesinde uluslararası yatırımların tamamının etkilenmesi durumunda Türkiye'nin de etkilenebileceğini ancak Brexit'in Türkiye özelinde ayrı bir yansımasının olamayacağını belirtmiştir (Haber Türk, 2016b).

Konuya önem veren ve yakından takip eden yayın organlarından Uluslararası Politika Akademi'de ise 24 Haziran tarihli yazıda; az farkla da olsa beklentilerin AB'de kalma yönünde olacağı ve anket şirketlerinin neredeyse tamamının AB'de kalma kararının çıkacağı yönünde açıklama yaptıkları belirtilmiştir. Katılımın %72,2 oranında olduğu referandumda AB'ye hayır kararının çıkması bu kararın hemen uygulanacağı anlamına gelmemektedir. Bu ayrılık sürecinde AB ile Birleşik Krallık arasında yeni anlaşmalar yapılması veya mevcut anlaşmaların yeniden düzenlenmesi gerekeceği ve bu çalışmaların bir yılı bulabileceği bunun da 2018 yılını bulabileceği belirtilmiştir. Birleşik Krallık'ın Schengen bölgesinde bulunmaması ve Euro para birimine katılmamış olması ise bu süreci kolaylaştıracak unsurlardandır. Cameron'un yerine bu süreci yürütmek için Boris Johnson'un geçeceği öngörülmüştür (Örmeci, 2016). Brexit'e en büyük desteği veren UKIP başkanı Nigel Farage ise bu kararı "bağımsızlık günü" olarak tanımlayarak bu sonucu ustalıklı kullanmaya başlamıştır. Ancak bu kararın bir başka özelliği de şu an için sadece bir "tavsiye kararı" niteliğinde olmasıdır. Ancak köklü bir demokrasi geçmişine sahip bir ülkede parlamentonun referandum sonucuna onay vermemesi neredeyse imkânsız gibidir (Örmeci, 2016). Birleşik Krallıktaki oy oranlarının bölgelere göre değişiklik gösterdiği belirtilerek İskoçya ve Kuzey İrlanda'da AB'de kalma yönünde yüksek oranların çıktığı görülmektedir. Bu ülkelerin gelecekte Birleşik Krallık'ta ki konumlarının belirsizliğine dikkat çekilmiştir (Örmeci, 2016).

İrfan Donat'ın 1 Temmuz 2016 tarihinde Bloomberg HT'de yayınlanan yazısında Egeli&Co Portföy Yönetimi Araştırma Strateji Direktörü Güldem Atabay Şanlı'nın hazırladığı, Brexit: Türkiye'nin gıda sektörü için fırsat başlıklı raporunu gündeme getirmiştir. Tarım ve gıda sektörünü ilgilendiren bu raporda AB sonrası Birleşik Krallık'ta gıda fiyatlarında bir artış yaşanma olasılığının yüksek olduğunu, bunun sebebinin de gıda sektöründeki ihracatının %50 den fazlasını AB'ye yapan Birleşik Krallık'ın bu sektördeki ithalatının da %70'e yakını buradan yapması olarak gösterilmiştir. Brexit sonrası tarım ve gıda sektörü dahil tüm ticari alanlarda yeni anlaşmaların yapılacağı veya mevcut anlaşmaların gözden geçirileceği düşünülürse bu fırsatın iyi değerlendirilmesi ve Türkiye'de ki tarım sektörü açısından bir avantaj haline dönüştürülebileceği belirtilmiştir (Donat, 2016). Kendi nüfusuna yetecek gıdanın üçte ikisini karşılayabilen Birleşik Krallık dışardan gıda ithal etmek

zorunda olan bir ülkedir. Kişi başı milli geliri 41.000 dolar olan Birleşik Krallık'ta, insanların kazançlarının %16'sını gıdaya harcadıkları tespit edilmiştir. Birleşik Krallık'ta ki bu önemli gıda pazarından Türkiye'nin almış olduğu pay ise %1 gibi çok düşük bir orandır. Her geçen gün sağlıklı beslenme, gıda güvenliği, kimyasal ilaç ve gübre kullanımı gibi konularda tüketicilerin endişeleri ve organik gıdaya yönelik talep artışı ve genelde de yaşanan gıda sektörüne olan ilginin artması gibi durumlar da bu raporda yer almıştır (Donat, 2016).

Türkiye'nin ürün ihraç ettiği ülkeler arasında gıda sektöründe yaklaşık 200 milyon sterlinle, Almanya'nın ardından ikinci sırada olan Birleşik Krallık'ta var olan potansiyel ticaret hacminin değerlendirilmesi gerektiği ve kozmopolit ve varlıklı nüfusa sahip bu ülke ile ilgili Türkiye'nin geliştireceği stratejiye bağlı olarak bu rakamın üçe katlanmasının mümkün olacağı belirtilmiştir (Donat, 2016). Bu raporda öne çıkan bir başka konuda; Türkiye'deki meyve sebze potansiyelinin fazlalığına rağmen, taze meyve ve sebze ihracatının önünde bazı AB uygulamaları bugüne kadar engel olabiliyordu. Ancak Brexit sonrası bu engellerin zamanla kaldırılacak olması Türkiye'deki meyve-sebze ihracatçıları açısından olumlu bir gelişme olacaktır (Donat, 2016).

15 Temmuz tarihli Sami Kohen'in yazısında ise Brexit'in Türkiye için nasıl fırsatlar yaratabileceği değerlendirilmiştir. Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılma kararı çoğu ülke gibi Türkiye'nin de istemediği bir karar olmuştur. Ancak bu durum Türkiye'nin lehine kullanılabilir. Birleşik Krallık uzun yıllar boyunca Türkiye'nin AB üyeliğine aktif destek sunmuştur ve bu karar ile AB'de ki destekçisini kaybedecektir. Ancak bu durum Yeni Başbakan Theresa May'in "Birleşik Krallık bundan sonraki süreçte AB dışındaki ülkelerle de sıkı ilişkiler kuracaktır" açıklamasından da anlaşılacağı üzere; Türkiye bundan sonra Birleşik Krallık ile başta ticaret olmak üzere birçok alanda daha güçlü ilişkiler kurabilir. İkili ilişkilerin May döneminde de Cameron dönemindeki gibi istikrarlı olup olmayacağını belirsiz olacağını belirten yazar, Cameron'un yerine göreve başlayan Theresa May'in işleri bakanlığı döneminde yaptığı açıklamalarda IŞİD terör örgütü konusunda Türkiye'yi suçlayan ifadeler kullanması, göç meselesinde Türkiye karşıtı bir siyaset izlemesi ve Türkiye'nin AB üyeliğine karşı olduğunun bilindiğini ayrıca Dışişleri Bakanlığına getirilen Boris Johnson içinde; kampanya süresince Türkiye ve Cumhurbaşkanı Erdoğan aleyhinde olumsuz söylemlerde bulunmasına rağmen geçmişteki Londra Belediye başkanlığı döneminde Türklere karşı yakınlığıyla olsun ya da kısmen Türk kökenli olmasının olumlu bir durum olacağını ifade etmiştir.

Brexit referandumunu konusunda görüşlerini bildiren Komünist Parti merkez komite üyesi Kemal Okuyan'ın konuya ilişkin; "AB efsanesinin bitişi, iyi bir şeydir. Ama eğer bir emekçi halk uyanışına yol açmazsa bunun bütün sonuçları yoksulların sırtına biner" şeklinde yaptığı açıklaması 24 Haziran günü Sol Haber Portalında yer almıştır. BK'nın AB'den ayrılma kararı sonrası yaşanan tartışmalarla ilgili görüşlerini bildiren Okuyan; Kapitalizmin değişmeyen kuralının krizler olduğunu, emekçi halk hiçbir şey yapmasa dahi krizlerin emperyalist dünyada kaçınılmaz olduğunu ve hiçbir dünya ekonomisinin istikrarını sürdüremeyeceğini belirterek Emperyalist Avrupa Birliği'nin de bu krizlerden etkileneceğini ifade etmiştir. Krizlerin insanlık için değerlendirilebilecekleri bir fırsat aynı zamanda büyük değişimlerin tetikleyicisi olduklarını belirten Okuyan, emekçi halk uyanışına yol açacaksa eğer AB'nin bitişinin iyi bir şey olacağını aksi takdirde böylesi bir uyanışın olmaması durumunda yaşanacak krizden doğacak bütün olumsuz sonuçların da bu emekçi kesimlerin sırtına bineceğini belirtmiştir. Avrupa Birliğinin yıllarca neo faşist hareketleri desteklediğini de belirten Okuyan, ırkçılık hortlayacak söylentilerinin içi boş argümanlar olduğunu ifade etmiştir (Sol, 2016).

Emekli Londra Büyükelçisi Ünal Çeviköz, Hürriyet gazetesindeki köşesinde; 2010 ve 2014 yılları arasında Büyükelçi olarak görev yaptığı Birleşik Krallık'ın AB'den çıkma kararı alacağına ihtimal vermediğini belirtirken, Birleşik Krallık'ta de insanların İskoçya'da yapılan referandumunda ki gibi akli selim davranacaklarını ve AB'den ayrılma kararının çıkmayacağı beklentisinin olduğunu ancak referandum sonucunun tüm dünyayı şok ettiğini ifade etmiştir (Çeviköz, 2016b). Bu sonuçta en büyük etkenin İngilizlerin göç korkusu olduğunu belirten Çeviköz, 2007 yılında AB üyesi olan Bulgaristan ve Romanya vatandaşlarına serbest dolaşım hakkının, İngilizlerin baskısı neticesinde 2014 yılına kadar ertelendiğini belirtmiştir. 2014 sonrasında ise bu konu üzerinden özellikle UKIP önemli bir siyaset geliştirerek etkili olmuş ve referandumda gündeme oturan mülteci ve göç konusu Muhafazakâr Partinin de önemli meselelerinden biri olmuştur. Yürütülen AB'ye Hayır kampanyasında Türkiye'nin AB üyesi olması durumunda bu seferde BK'nın Türk vatandaşlarının serbest dolaşım hakkından dolayı istilaya uğrayacağı" ifadeleri kullanılmıştır (Çeviköz, 2016b). Türkiye için bu kararın olumlu olmadığını belirten Çeviköz, AB'nin ilerleyen yıllarda belirli yapısal dönüşümleri gerçekleştirmesi gerektiğini belirtmiştir Türkiye'nin üyelik müzakerelerini önemli ölçüde etkileyecek olan bu gelişmelere, Amerika ile AB arasındaki Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı anlaşması görüşmelerinde ve Türkiye'nin AB ile olan Gümrük Birliği anlaşmasının yenilenmesi gibi konularla süreci duraksatma riskinin olduğunu belirtmiştir (Çeviköz, 2016b).

Birleşik Krallığın AB'den ayrılması durumunda, Türkiye artık AB müzakerelerini en büyük destekçisi olmadan yürütmek durumunda kalacaktır. AB'nin ilerleyen süreçte girmesi beklenen yapısal dönüşüm süreci Türkiye'nin önüne Kopenhag kriterlerinin ötesine geçen yeni kriterler de çıkarabilir. Avrupa genelinde güçlenen milliyetçilik, AB'nin daha kendi içine kapanmasına, genişlemeden çok derinleşmeyi ve entegrasyonu önemseyen bir duruma gelebilir (Çeviköz, 2016b).

25 Haziran'da TUIC akademide yayınlanan ve Brexit'in tarihsel bir kırılma noktası olduğunu belirten yazıda ise sorun teşkil edecek konular şu şekilde belirtilmiştir;

- AB içerisindeki ayrılık taraftarlarının daha güçlenebilecekleri,
- Birleşik Krallık içinde ayrılık taraftarlarının bu sonucu fırsat olarak kullanabilecekleri,
- Birleşik Krallık'ın mevcut ekonomik düzeninin bozulması riski
- AB'nin sağladığı kolaylıklar sayesinde merkezlerini Londra'da kuran ekonomik girişimlerin geleceklerinin belirsizliği
- Birleşik Krallık'ın Rusya'ya olan ekonomik yaptırımlar konusunda AB ile aynı tavrı sergileyip sergilemeyeceği
- Göçmen krizi konusunda Birleşik Krallık'ın alacağı karar
- Birleşik Krallık'ta bulunan 3 milyon Avrupalının akıbetleri
- Avrupa Birliği'nin Birleşik Krallığa nasıl bir tepki vereceği

Başka birçok başlığın eklenebileceği bu listede ki konular ilerleyen süreçte sürekli olarak gündeme gelecektir (İstanbullu, 2016)

Bu arada İskoçya Başbakanı, Brexit'i veto edeceklerini ve gerekirse Birleşik Krallık'ın yasama yetkisini onaylamayacaklarını belirten bir açıklama yapmıştır. İskoçya Bölgesel Hükümetinin Başbakanı ve ayrılıkçı İskoç Ulusal Partisinin lideri Nicola Sturgeon BBC'ye yapmış olduğu değerlendirmede; İskoçya'nın AB'de kalmayı tercih eden bir ülke olduğunu belirterek gerekirse Parlamentolarında yasama yetkisini onaylamayarak Birleşik Krallık'ın AB'den çıkışını engelleyebileceklerini belirtmiştir (Türk, 2016).

Referandum sonrası uzman görüşler hem AB'nin yapısında hem de Birleşik Krallık'ta bölünme yaşanabileceğini belirtmişlerdir. TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi öğretim

üyesi. Dr. Mustafa Kutlay ile Atılım Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi Dr. Cenk Aygül'ün internet yayın organı Amerika'nın Sesi (VOA) sitesinde yayınlanan açıklamalarında bu süreci AB ile Birleşik Krallık arasında yaşanan bir evlilik ve boşanma şeklinde değerlendirmişlerdir. Kutlay konuyla ilgili olarak *“Bir üyenin birlikten çıkma kararının AB tarihinde bir ilk olduğunu ve bir başka emsalsiz unsurun da bu çıkma kararı alan üyenin, AB'nin ikinci büyük ekonomisi ve dünyanın ise beşinci büyük ekonomisi olduğunu, AB'nin en büyük finans merkezi ve doğrudan yabancı yatırımlar konusunda da en büyük aktörü olduğunu belirtiyor. İngilizlerin daha küreselleşmeci ve dışa dönük bir millet olduğunu da ifade eden Kutlay Birleşik Krallık'ın, AB'den ayrılmasının AB açısından çok büyük bir öneme sahip olduğunu ve AB'yi zor duruma sokabilecek gelişmeler yaşanabileceğini belirtiyor. Sonraki süreçte ise tarafların bu ayrılığı nasıl yönetecekleri ve şekillendireceklerinin önemine vurgu yapıyor.”* Atılım Üniversitesi öğretim üyesi Aygül ise konu ile ilgili olarak; her ne kadar az bir farkla ayrılma kararı alınmış olsa da Lizbon anlaşması uyarınca ayrılık sürecinin başlaması gerektiğini ve Birleşik Krallık'ın belirsiz bir yola girdiğini ifade etmiştir. Birleşik Krallık'ta gerek ayrılık yanlıları olsun gerekse de AB'de kalınması görüşünü savunanlar olsun yavaş bir geçiş süreci öngördüklerini belirten Kutlay durumu *“AB'den çok zıt bir geçiş beklemiyorum. Ama her halükârda uzun bir süreç olacak. Çünkü oldukça karmaşık bir boşanma davasını andırıyor adeta”* şeklinde ifade etmiştir (Yazıcıoğlu, 2016).

Kıbrıs Postası gazetesinde bu sürecin Kıbrıs'a olacak etkilerini değerlendiren AB Koordinasyon Merkezi Başkanı, Sosyolog Kudret Akay; Birleşik Krallık'ın yapacağı anlaşma ve AB'den tam olarak ayrılacağı zamanın önemli olduğunu ve Kıbrıs'ta çözümün olmaması durumunda Yeşil Hat Tüzüğü'nün Birleşik Krallık için geçerli olmayabileceğini ve bundan dolayı doğrudan ticaretin bir olasılık olarak ortaya çıkabileceğini belirtti. Tek pazar ve serbest dolaşımın olmayacağı bu durumda, ikinci bir AB ülkesi vatandaşlığı olmayan İngiliz vatandaşlarının Kuzey Kıbrıs'a giriş yaptıkları zaman güneye geçemeyeceklerini ancak aynı kişiler güneyden girdiklerinde Kuzey Kıbrıs'a geçebileceklerini fakat uzun süre kalamayacaklarını ifade etti. Aynı zamanda böylesi bir ayrılık gerçekleşirse BK'nın Kıbrıs politikasını AB'den ayrı ve bağımsız olarak değerlendirebileceğini ve BK'nın Avrupa Ekonomik Alanı veya Avrupa Serbest Ticaret Alanına üye olabileceği ve bu durumda da büyük olasılıkla Yeşil Hat Tüzüğü'nün BK için Doğrudan Ticaret olasılığından daha güçlü olduğunu ifade etti (Kıbrıs Postası, 2016).

Brexit'in Türkiye gündemine girmesi önceleri ne olduğu ve ucu açık bir süreç olarak görülmesi şeklinde olmuştur. Genel bir bakış açısıyla yapılan değerlendirmelerde Brexit nedir, Birleşik Krallığı nasıl etkiler olası sonuçları neler olur, İrlanda, İskoçya gibi ülkelerin tutumları veya Birleşik Krallık'ta yaşayan oturma almış ya da başka ülkelerin vatandaşlarının hakları ya da daha önceki referandum sürecinde yapılan kampanyalarda Türkiye aleyhtarı tutum vb konular Türkiye gündeminde geniş yer bulmuştu. Ancak süreç uzadıkça ve ayrılma müzakereleri başlayınca Türkiye kamuoyunda da bu konu daha detaylı ve ülkeler bazında özellikle ekonomik açıdan ciddi sonuçları düşünülerek yer bulmaya başlamıştır. Dünya üzerinde Türkiye'nin Almanya'dan sonra en büyük pazarını Birleşik Krallık oluşturmaktadır ve Brexit'in ekonomik açıdan Türkiye'yi nasıl etkileyeceği de ülke gündeminde daha fazla yer bulmaya başlanmıştır. Bu durumun Türk ekonomisini nasıl etkileyeceği sonuçlarının neler olabileceği ve olası olumsuz durumların nasıl giderilmesi gerektiği gibi konular kamuoyunda ki tartışmalarının merkezini oluşturmaktadır.

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) tarafından yapılan açıklamada Birleşik Krallığın anlaşmasız bir şekilde AB'den ayrılması durumunda Türkiye ve Türkiye gibi gelişmekte olan ve Birleşik Krallık'la ekonomik ilişki içerisinde olan ülkeleri en fazla etkileyeceği belirtilmiştir (BorsaGündem, 2019).

Yapılan ticari ilişkiler sonucu Türkiye ve Doğu Avrupa ekonomilerine milyarlarca Euro aktardığını belirten EBRD, böylesi bir senaryoda en fazla etkilenecek olan ülkelerin Birleşik Krallık pazarının % 9.1'ini oluşturan Türkiye, Kıbrıs ve Polonya olacağı ifade edilmiştir. EBRD'nin raporuna göre, "*Hem Türkiye hem de Polonya, Birleşik Krallığa 2015 yılında doğrudan ve dolaylı olarak 12 milyar dolar civarında yerel katma değer ihracatı ile ticari bozulmalara en fazla maruz kalacak*" ifadesini kullanmıştır (BorsaGündem, 2019).

İnternet yayın organı TIMETURK 14.09.2019 tarihli yayınında, Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Teşkilatının (UNCTAD), Brexit'in ticari etkilerini konu alan bir rapor hazırladığını duyurdu ve bu raporun içeriğini konu alan bir haber yayınladı. Bu rapora göre İngiliz piyasaları dünya ticaretinin yaklaşık % 3,5'üğünü oluşturuyor ve Birleşik Krallık bir önceki yıl başka ülkelere 680 milyar dolarlık ürün ithal etmiştir ve bu ihracatın yarısından fazlası Avrupa ülkelerinden geliyor ve anlaşma yapılmaması durumunda bu ülkeler için 35 milyar dolarlık bir zarar olacağı söz konusudur (Timeturk, 2019).

UNCTAD'ın hazırladığı raporda Birleşik Krallık'ın gelişmekte olan birçok ülke için önemli bir ticari ortak olduğu ve bu ülkelerin Birleşik Krallık pazarına girebilmek için son derece elverişli koşullara sahip oldukları belirtilmiştir. Ancak anlaşmasız Brexit olması durumunda ikili anlaşmalar olmadan bu elverişli ticari ortamın son bulmasının söz konusu olması ve bununla AB ve Türkiye için milyarlarca dolar zarara sebep olacağı belirtilmiştir (Timeturk, 2019).

Rapora göre AB ülkeleri ve Türkiye'nin ardından Güney Kore, Norveç, İzlanda, Kamboçya ve İsviçre sırasıyla ekonomik olarak zarar görecektir. Yalnız Almanya'nın 10 milyar dolarlık bir kaybının olacağı AB'de ise toplam kaybın 34,5 milyar dolar olması ve Türkiye'nin ise 2,5 milyar dolarlık bir zararının olacağı belirtilmiştir (Timeturk, 2019).

Brexit'in Birleşik Krallık-Türkiye ilişkilerine olası etkileri konusunda açıklamalarda bulunan Birleşik Krallık'ın Ankara Büyükelçisi Dominick Chilcott, AA muhabirine yaptığı açıklamada, Birleşik Krallık ve Türkiye arasındaki politik ve ekonomik ilişkilerle ilgili görüşlerini belirtmiştir. İngiliz ve Türk hükümeti arasındaki ilişkilerin çok köklü ve güçlü olduğunu belirten Chilcott, "*Örneğin terörle mücadele, organize suçlar ve yasa dışı göçün önlenmesinde iki ülke birlikte çalışıyor. Dış politika alanında da çok yakın bir iş birliği var. İki ülke de NATO müttefiki. Ayrıca Birleşik Krallık, Avrupa Birliği için Türkiye'nin en büyük destekçisi.*" diye konuştu. Türkiye'nin Birleşik Krallık'ın en büyük ihracat pazarı olduğunu da belirten Chilcott iş ilişkilerinde iki ülke arasında çok olumlu bir süreç geliştiğini ve ticaretin yalnızca geçen yıl %9 arttığını belirtmiştir. Son 10 yılda ticaretin 2 katından fazla arttığını da belirten Chilcott, "*Şu anda Türkiye, Birleşik Krallık'ın ikinci en büyük ihracat pazarı ve 22 milyar doları geçen bir ticaret hacmine sahibiz. Her iki ülke de bu ilişkileri daha da geliştirmek istiyor. 22 milyar dolarlık ticaret hacmi yeterli değil kesinlikle. Neden 50 milyar dolar olmasın? Her zaman bu rakamları artırmak için potansiyel var, daha çok çalışmalıyız. Türkiye'nin 82 milyon nüfusu var. Birleşik Krallık ise 66 milyonluk bir ülke. İkisi de büyük pazarlara sahip ve daha fazla birlikte çalışılabilir. Hem daha fazla ortak girişim yapabiliriz hem de iki ülkedeki ortak yatırımları artırabiliriz.*" diye konuştu (AA, 2019).

Brexit süreci ile de görüşlerini bildiren büyükelçi "*Brexit ile ne olacak tam olarak bilmek imkânsız. Geleceği bugünden ön görmek aptallık olur. Fakat İngiliz hükümetinin isteği Brexit olsun ve anlaşmalı bir şekilde olsun.*" dedi ve Türkiye'nin nasıl etkileneceğine dair "*Birleşik Krallık hükümeti, ayrıca AB ile olan ortaklığımızda serbest ticaretle ve şu anki*

mevcut güvenlik anlaşmaları devam etsin istiyor. AB ile eğer böyle bir Brexit olursa Türkiye ile olan ilişkilerimiz de etkilenmez. Bundan eminim ve ticaret de daha fazla artar. Hatta belki yeni fırsatlar da olabilir. Hatta Avrupa Birliğindeki bazı ticari kısıtlamaları aşmamız da mümkün olabilir.” dedi.

Anlaşma olmadan ayrılma konusunda ise "Biz buna 'Hard Birexit' diyoruz. O zaman bu kısa vadede bazı zorluklar getirir. Çünkü şu anda ticaretimizin yüzde 95'i ortak pazar anlaşması çerçevesinde yürüyor. Anlaşma olmadan Gümrük Birliğinden çıkarsak, o zaman Asya ve Çin'in ticareti ile karşılaştırılırsa zararlı bir çıkış olabilir. Ayrıca 1963'te imzalanan bir anlaşma var, Ankara Anlaşması, Türkiye'nin de taraf olduğu. Brexit olduktan sonra artık Türkiye ile böyle bir anlaşma olmayacak. Bir de böyle bir durum var" diyen Chilcot Brexit referandumunu ile ilgili de "Tabi ki İngiliz halkının, Birleşik Krallık halkının bu konudaki fikri test edildi, bu da bir şekilde anlaşıldı. 2016'da yapılan referandumda yüzde 52 çıkmak, yüzde 48 de kalmak istedi. Çok yakın bir sonuçtu. İnsanlar Brexit için oy verdiler, ama şimdi Brexit'i gerçekleştirmek zor bir durum yarattı Birleşik Krallık'ta. İnsanlar daha farklı hissediyor olabilir, ama bu konuda şu anda sadece spekülasyon yapabiliriz. Ne dersek spekülasyon olabilir." ifadelerini kullandı (AA, 2019).

1 Ekim 2018 tarihinde Londra Büyükelçisi olarak göreve başlayan Ümit Yalçın'ın, göreve başladıktan sonra yaptığı ilk basın toplantısında Brexit ile ilgili olarak, "Bulduğumuz ülkede kritik bir aşama olan Brexit aşaması var. Birleşik Krallık halkının verdiği bir karar doğrultusunda hükümetin çalışmalar yürüttüğünü görüyor ve belli hassasiyetlerin olduğunu izliyoruz. Burada tabi bizim için önemli olan ortağımız, dostumuz olan Birleşik Krallık'ın bu süreci en sakin ve en istikrarlı bir biçimde geçirmesi ve nasıl bir sonuca ulaşırsa ulaşılsın Türkiye'nin Birleşik Krallık'la olan siyasi ilişkileri, ticari ilişkileri, güvenlik ve savunma sanayi iş birliği gibi konulardaki iş birliği ve ilişkilerimizin zarar görmeden tersine daha da artarak ve gelişerek güçlenmesi. Bu vesileyle burada bulunan vatandaşlarımızın buradaki kazandığı haklar ve Ankara anlaşmasından kaynaklanan haklarıyla ilgili bir zarar gelmemesi bizim temel politikamız. Yine burada da daha fazla ve daha ileri nasıl bir mekanizma kurabiliriz nasıl anlaşmalar yapabiliriz. Bununla ilgili olarak da İngilizlerle kurduğumuz Brexit ile ilgili müzakerenin çalışması çerçevesinde çeşitli turlarda görüşmeler yapıyoruz. Bu süreçten hem Birleşik Krallık'ın istikrarla çıkması hem de bizim hem vatandaşlarımızın hakları hem de ticari ve ekonomik ilişkilerimiz bakımından kazançlı çıkmamız bizim önceliğimiz." Görüşlerini bildirmiştir (T24, 2018).

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) ve Türkiye- Birleşik Krallık İş Konseyi ev sahipliğinde düzenlenen 18 Eylül 2019 Çarşamba günü İstanbul'da düzenlenen, Brexit Sürecinde Türkiye: Riskler ve Fırsatlar Seminerinde, Brexit ile ilgili olarak Türkiye'de hazırlanmış en kapsamlı rapor olan Brexit: 'Türkiye-Birleşik Krallık- AB İlişkilerinde Siyasi ve Ekonomik Riskler ve Fırsatlar' raporu açıklanmıştır.

Raporda Türkiye'nin Brexit sürecinde alternatif senaryolar dahilinde karşılaşılabilecek riskler ve fırsatlar ortaya konulmuştur. Türkiye'nin en kısa sürede Birleşik Krallıkla birlikte bir Serbest Ticaret Anlaşması (STA) imzalamasının gerekliliği vurgulanmış ve Gümrük Birliği anlaşmalarına dahil olması gerektiği belirtilmiştir.

Seminerin açılışında konuşan T.C. Dışişleri Bakanlığı Bakan Yardımcısı ve AB Başkanı Faruk Kaymakçı, "*Bugün 2019'da Birleşik Krallık bir şekilde AB'den çıkacaksa o tarihten bu yana referandumda oy kullanan ve yaşamını yitirenleri çıkarırsanız ve hiçbir yeni seçmen eklemesiniz aslında Brexit kendini otomatik olarak ortadan kaldırıyor. Bugün itibarıyla yüzde 60'a kadar Birleşik Krallık'ın AB'de kalmasını düşünen bir kitle var*" dedi. Birleşik Krallık'ın bir şekilde referandum sorununu çözmesi gerektiğine dikkat çeken Kaymakçı ikinci bir referandumun da iyi bir fikir olabileceğini söylemiş ve "*Brexit, hem AB'nin hem bana göre Birleşik Krallık'ın hem de Türkiye'nin zararına. Umarım önümüzdeki günlerde bu konuda herkesin yararına olacak adımlar atılır*" şeklinde konuşmuştur. En başından beri Brexit'in gerçekleşmesi olasılığını yok sayanların bulunduğunu fakat özellikle son 3-4 aydır yaşanan gelişmelerle birlikte bu konunun gerçekleşme olasılığının arttığını belirten Kaymakçı, "*Yine de hala gerçekleşmez diye düşünüyorum ama bir taraftan da gerçekleşme ihtimali giderek artıyor, 4 ertelemeden sonra... 31 Ekim 2019'da gerçekleşmezse 31 Ocak 2020'ye kadar uzama söz konusu olabilir. Bu süreçte belki de daha farklı çözümler olur.*" diye konuştu. Bu konuda Birleşik Krallık ile sürekli irtibatla ve diyalogda olduklarını belirtmiştir (DEİK, 2019).

Bir diğer konuşmacı olan Birleşik Krallık Ankara Büyükelçisi Dominick Chilcott ise uzun dönemde Birleşik Krallık ve Türkiye'nin ilişkilerinin iyi olacağını, ancak kısa dönemin gerçek ilişkiyi yansıtmayacağını ifade etmiştir. Brexit'in iki ülke arasındaki ilişkileri belirleyecek 3 temel nokta olduğunu vurgulayan Chilcott, "*Eğer sert bir Brexit meydana gelirse bazı önemli hukuki ve idari zorluklar var önümüzde*" dedi. Chilcott, Brexit'in oldukça kapsamlı bir süreç olduğunu ve bu süreçte, çok fazla değişken bulunduğunu belirterek, "*Kimse bu sorunun nasıl çözüleceğini ve ne kadar süreceğini bilmiyor. Belki genel bir seçim de*

yapılabilir bu sonbaharda, belki de olmayabilir" şeklinde konuştu. Anlaşmalı Brexit olması halinde, bir geçiş döneminin olacağı, bu dönemde AB ile ilişkilerin değişmeden devam edeceğini belirtmiş ancak Türkiye ile Birleşik Krallık'ın arasında da buna benzer bir serbest ticaret anlaşması (STA) yapılabileceğini söylemiştir. Chilcott, STA'nın iki ülke arasında ne kadar erken imzalanırsa o kadar iyi olacağını belirtmiştir. Brexit sonrası Birleşik Krallık için en önemli ilişkilerden birinin Türkiye olan ilişkisi olacağını da ifade eden Chilcott, "*Hangi hükümet iktidarda olursa olsun birbirine önem verme hissi devam edecek ve artacaktır. İkisi de etkili ülkeler... AB komşusu bir ülke olarak nasıl yaşayacağız, AB'ye ne kadar uyumlanıp ne kadar bağımsız kalacağız... Bunlar ortak büyük sorularımız*" ifadelerini kullandı (DEİK, 2019).

Seminerdeki bir diğer konuşmacı olan DEİK/Türkiye Birleşik Krallık İş Konseyi Başkanı Remzi Gür ise, Brexit ile birlikte yaşanan büyük değişim sonucunda Türkiye ve Birleşik Krallık arasındaki ekonomik ilişkilerinde artık daha farklı bir boyuta geçeceğini söyledi. 2018 yılı itibariyle 18.6 milyar dolar olan iki ülke arasındaki ticaret hacmi neticesinde, Birleşik Krallık'ın, Türkiye'nin en büyük ikinci ihracat pazarı konumunda olduğunu belirten Gür, "*Britanya firmaları, ülkemizde yatırım yapan ülkeler arasında dördüncü sırada geliyor. Bu nedenle iş dünyası olarak yaşanabilecek her türlü Brexit senaryosuna karşı hazırlıklı olmalıyız*" dedi. Ticaret Bakanı Ruhsar Pekcan'ın anlaşmasız Brexit olması durumunda iki ülke arasındaki ticaretin 3 milyar dolar Türkiye aleyhinde etkileneceği yönündeki açıklamasına da değinen Gür, "*İki ülke arasında dengeli bir ekonominin sürdürülerek geliştirilmesi ve potansiyel iş birliği alanlarının belirlenmesi, büyük önem taşıyor. Bu kapsamda Birleşik Krallık'ın seçtiği yol olan Brexit'te hem hükümet hem özel sektör hem de STK (sivil toplum kuruluşu) boyutunda yer almamız önemli. Öte yandan Brexit, diğer ülkelerle ilişkileri derinleştirmek için de ciddi fırsatlar sağlayacak. Bu sebeplerle Brexit konusu Birleşik Krallık'ın olduğu gibi İş Konseyi'mizin ve ülkemizin önemli gündem maddelerinden birisidir*" dedi. Birleşik Krallık'ın Brexit'ten anlaşmalı ya da anlaşmasız ayrılmasının Birleşik Krallık için çok bir şey ifade etmeyeceğini, ülkenin kısa zamanda toparlayarak ticaretine devam edeceğini aktaran Gür, "*Türkiye'nin, zarar görmesi durumunda da bu zararı kısa zamanda telafi edebileceğine inanıyorum. Birleşik Krallık'ın bize bu coğrafyada ihtiyacı var. Üçüncü ülkelerde iş birliği yapabiliriz. Birleşik Krallık'ın iyi veya kötü ayrılması bizim moralimizi bozmamalı*" diye konuştu (DEİK, 2019).

Etkinlikte Brexit Türkiye-Birleşik Krallık- AB İlişkilerde Siyasi ve Ekonomik Riskler ve Fırsatlar konulu rapor sunumunu gerçekleştiren Aston Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Yaprak Gürsoy, "*Tarihsel bir perspektif sunmak, Brexit sürecini anlatmak, siyasi etkileri, ekonomik etkileri ve sonu belli olmayan bir sürecin sonuçlarını paylaşmak üzere tüm kaynaklardan edindiğimiz bilgileri derleyip toparlayarak Türkçe olarak en geniş kapsamlı raporu hazırladık*" dedi. Raporda ekonomik olarak sert Brexit koşullarında en çok etkilenen ülkenin Türkiye olacağı sonucu çıktığını işaret eden Gürsoy, "*Hızlı bir şekilde Birleşik Krallık-Türkiye arasında Serbest Ticaret Anlaşması yapılması için ikili çalışmalara devam edilmeli. Bizim için en iyi senaryo, Birleşik Krallık'ın Gümrük Birliği'nde kalması*" dedi (DEİK, 2019).

Ticaret Bakanı Ruhsar Pekcan, 15 Eylül 2019 tarihinde CNN Türk televizyonunda katıldığı bir programda Brexitin Türkiye'yi nasıl etkileyeceği ile ilgili önemli açıklamalarda bulunmuştur. Birleşik Krallık Ticaret Bakanı Elizabeth Trust ile yaptığı görüşme sonrası, Brexit sonrasında Singapur örneğini aldıklarını ve Birleşik Krallık'ta 10 serbest bölge ve 10 serbest liman devreye sokacaklarını öğrendiğini belirten bakan, bu tarz projelerin Türkiye'nin de hedefi olduğunu ifade etmiş, gerekli çalışmaların yapıldığını ve oluşturulan alt çalışma gruplarıyla birlikte bu çalışmaların yürütüldüğünü söylemiştir. Birleşik Krallığın bizim için çok önemli bir ticaret pazarı olduğunu ve Avrupa'da en çok ticaret yaptığımız ikinci ülke olduğunu belirten Pekcan şunları söyledi, "*Şu an Brexitin ne olacağını kimse bilmiyor ama Avrupa'dan sonra negatif olarak en çok etkilenecek ülke Türkiye. Eğer anlaşmasız Brexit olursa. BM'nin yaptığı çalışmalara göre 2.4 milyar dolar etkilenecek gözüküyor. 2.4 milyar dolar ihracatımız azalacak gözüküyor anlaşmasız Brexitle. Biz bunun en kötü senaryosu ne olabilir diye kendi bakanlığımız olarak da çalıştık. Otomotivde 1.2, tekstil hazır giyimde 1.3, beyaz eşya elektronikte de 500 milyon dolar, toplamda 3 milyar dolar ihracat kaybımız olabilir. Alt alta koyduğumuz zaman, Amerika 4 milyar dolar, Brexit 3 milyar dolar, Avrupa birliğinin çelik önlemleri, artı bu nakliye lojistikten dolayı da bizim 2.1 milyar dolar kaybımız var. Irak bakıyorsunuz ithalat yasakları koyuyor, İran'dan dolayı 1.5 milyar dolar ambargodan dolayı kaybımız var. Bir taraftan biz böyle bir ortamda ihracatımızı artırmaya çalışıyoruz. Bu küresel ticaretin önündeki engeller, ülkelerin aldığı korumacılık önlemleri, bize ciddi bariyerler kuruyor. Biz ne yapıyoruz Brexitten dolayı, bir çalışma grubu kurduk Birleşik Krallık'la beraber. Sayın Leon Fox gelmişti, bir önceki ticaret ve yatırımlar bakanı haziran ayında ziyaret etmişti bizi, kendisiyle de mutabık olmuştuk. Tabi gerek bizim gerek Birleşik Krallık'ın AB ile olan yükümlülüklerinden dolayı ikimizde şu anda bir STA*

imzalayamayacak durumdayız. AB ile bir bağı olmayan üçüncü ülkeler imzalayabilirken biz ne yapıyoruz? Çalışmalarımızı lojistik konusunda olsun, gümrüklerde çıkan sıkıntılar konusunda olsun, ihracatımızı en az etkileyecek şekilde ne yapabiliriz, en azından teknik çalışma grupları karşılıklı olarak çalışıyorlar. Bunu nereye getirebiliriz ve Birleşik Krallık'ın de önemli bir hedefi var. Brexit sonrası, hedef ticaret ortakları arasında gördüğü dört ülkeden biri de Türkiye. Bu bizim şansımız, bunu iyi kullanmamız gerekiyor ve ihtiyacımız var (CNN, 2019).

SONUÇ

Bu çalışmada ilk bölümde, Viyana Kongresinden günümüze kadar olan süreçte Avrupa'da yaşanan bütünleşme hareketleri merkezli olmak üzere kıtada yaşanan önemli olaylara değinilmiştir. Bu sayede Viyana Kongresinden günümüze kadar kısa bir Avrupa Tarihi de derlenmiş sayılabilir. Ancak ikinci bölümde Birleşik Krallık odaklı bir şekilde bu bütünleşme hareketlerine değinilmiştir. AKÇT'nin kuruluşu ve Fransa Başbakanı De Gaulle'nün Birleşik Krallık aleyhtarı tutumu, Birleşik Krallık'ın topluluğa ilk başvurusu, 1975 Birleşik Krallık referandumu, Birleşik Krallık'ın üyeliğinin kabulü, Thatcher dönemi, AET ve AB'nin kuruluşundan günümüzdeki Brexit referandumuna gelen süreç, Birleşik Krallık odaklı olarak incelenmiştir. Tezin son bölümünde ise Türkiye kamuoyunda Brexit sürecinin ve referandum sonuçlarının etkisinin nasıl algılandığı ve yorumlandığı ele alınmıştır. Türkiye'ye ne gibi yararları veya zararları olacağı konularındaki görüşler ortaya konulmuştur.

Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden ayrılması, birdenbire ortaya çıkan sürpriz bir olay değildir. Geçmişten gelen sürecin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Avrupa Birliğinin Fransa ve Almanya'yla birlikte üç önemli ülkesinden biridir Birleşik Krallık. Ancak Avrupa topluluğunun tarihine baktığınız zaman; bu topluluğun kurucu 6 ülkesinden biri değildir. 1950'lerde, 2. Dünya savaşı sonrasında Avrupa'da kurulması amaçlanan bir topluluk ve bütünleşme hareketine, dönemin başbakanı Winston Churchill'in çok büyük desteği olmuştur, böylesi bir bütünleşmenin kıta için çok önemli olduğunu düşünmüş ancak özellikle İngiliz Milletler Topluluğuna (Commonwealth) güvenerek Birleşik Krallık'ın böylesi bir birlikteliğin dışında kalması gerektiğini savunmuştur. Fakat daha sonraki yıllarda özellikle ekonomik alanda Avrupa Topluluğu çok daha iyi bir gelişme göstermiştir ve bu durum Birleşik Krallık'ın bu topluluğa girmek istemesine neden olmuştur. 1961 ve 1967 yıllarında Birleşik Krallık'ın Topluluğa iki defa başvurusu gerçekleşmiştir ancak Fransa Başbakanı Charles De Gaulle'nin sert muhalefetiyle karşılaşmış ve topluluğa alınmamıştır. Fransa Başbakanı De Gaulle'nin ölümünün ardından Birleşik Krallık'ın üyeliğine katı bir şekilde karşı çıkan kimse kalmamıştır ve Birleşik Krallık'ın Avrupa Ekonomik Topluluk üyelik başvurusu 1 Ocak 1973 tarihinde kabul edilmiştir (Aksoy, 2019).

Tarihinde daha önce hiç referanduma gitmemiş bir ülke olan Birleşik Krallık, AET üyeliğinin çok tartışılması üzerine, 1975 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğunda kalıp kalınmaması konusunda referandum yapma kararı almıştır. Bu referandumdan %67.2'ye karşın %32.8 kalma yönünde bir sonuçla AET'de kalma kararı almıştır. Ancak bu referandum

sonucu Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği ile ilişkilerinin sorunsuz hale gelmesine neden olmamıştır. İlerleyen yıllarda farklı konularda sürekli AET veya AB toplantılarında Toplulukla farklı görüşlere sahip birçok meselede farklı gündemler belirlemişler ve uluslar üstü gibi bazı konularda katı tavizlerinden hiçbir zaman vazgeçmeyen bir tutum sergilemişlerdir. 1980'lerde Thatcher'in Topluluğa yönelik şüpheli yaklaşımı ile başlayan ve sonrasındaki süreçte bütçe konularında başlatmış olduğu müzakereler ve itirazlarının haklı bulunması sonucunda Avrupa Topluluğu, Birleşik Krallık'ın maddi anlamda yükünü hafifleten adımlar atacaktır. Thatcher her zaman Birleşik Krallık'ın Topluluğa kazandırdıklarının kendi ülkesinin kazanımlarından çok daha fazla olduğunu savunmuş ve Toplulukta sürekli aktif bir muhalif tutum sergilemiştir.

Avrupa Konseyi Başkanı Donald Tusk, 29 Nisan 2017 tarihinde twitter hesabından yaptığı açıklamada; AB ülke liderlerinin Brexit müzakerelerinin ana hatları konusunda oy birliğiyle uzlaşmaya vardıklarını duyurdu (DW, 2017).

Bu müzakerelerin 2 aşamada tamamlanması istendiği belirtilen açıklamalarda, AB'den ayrılma konusundaki sorunların açıklığa kavuşturulmasına öncelik verilerek gelecekte Birleşik Krallık ile ilişkilerin nasıl olacağına dair konuların tartışılması ve belirlenmesi hedeflenmiştir. Angela Merkel'de geleceği tartışabilmek için öncelikle ayrılığın sonlandırılması gerektiğini belirtmiştir. Merkel ve Fransa Cumhurbaşkanı Hollande yaptıkları açıklamalarda Birleşik Krallık için bu ayrılığın belirli bedelleri olacağına işaret etmişlerdir. Merkel; Birleşik Krallık'tan AB vatandaşlığından kaynaklanan yükümlülükleri için 60 milyar Euro talep edilmesi gerektiğini ayrıca Birleşik Krallık'ın AB iç pazarına rahatça giremeyeceğini belirten ifadelerde bulunurken Hollande ise bu ayrılığın Birleşik Krallık için önemli bedelinin olacağını ve 27 ülkenin Birliği koruyacağına inandığını belirtmiştir (DW, 2017).

Haziran 2017 tarihinde ise Avrupa'da yaşanan bu süreçle ilgili Birleşik Krallık'ın isteksizce bir tutum sergilemeye başladığı ve AB tarafında ise yaşanan kafa karışıklığının çok sık yaşanmadığına değinilmiştir. AB'den ayrılma sürecinin başlaması Birleşik Krallık'ta önemli bir konuyu gündeme getirmiştir. Siyasal istikrarla dengeli bir şekilde ilerleyen ekonominin bozulması riski İngilizlerin kafa karışıklığındaki en önemli konudur. Birleşik Krallık'ın zenginliği sanayi üretiminden çok dünya finans kapitalini merkezi olmasından kaynaklanmaktadır. Küreselleşmenin en önemli projelerinden biri olan AB'den ayrılmak demek bu önemli konumu kaybetme riskini göze almak demek ve bu durumda ekonomik yönden olumsuzluğa sebep olabilir.

Finans kapitale yön verenler, Brexit'in sorumluluğunun Muhafazakâr Parti üzerinde olduğunu bilseler de bu yapıya zarar vermeyecek bir yola girmeyi de çok kızgın olsalar dahi yine Muhafazakâr Parti ile sürdürmeyi planlamaktalar. İşçi Partisi ve Jeremy Corbyn'i radikal olarak gören bu kesimin Birleşik Krallık'ta yaşanan ekonomik sorunlar, istikrarsızlıklar ve terör saldırılarıyla ilgili kamuoyuna ve dolaylı olarak Muhafazakâr Partiye; Brexit ile Avrupa'da yaşanan istikrarsızlıktan ve terör saldırılarından kaçılmayacağını, bu kararın yanlış olduğu mesajını vermeye çalışıyor (Göktürkçe, 2017)

Brexit kararının alınmasının etkisi Birleşik Krallık toplumunda da kendisini göstermeye başlamıştır. 2016 yılında İngiliz vatandaşlığında Alman vatandaşlığına geçen kişi sayısı %361 artarak 110 bin 400 olmuştur. Federal İstatistik Dairesinin yayınlamış olduğu rapora göre Alman vatandaşlığına geçenlerin 2.865'inin İngiliz olduğu belirtilirken, İngiliz vatandaşı olan Türklerin sayısının ise 16.290 kişi olduğu ifade edilmiştir (Hürriyet, 2017).

Avrupa Birliğinde ise Birleşik Krallık'tan vatandaşlıklar için güvenilir bir açıklama beklenmiştir. Birleşik Krallık'ın bu konuda yapmış olduğu öneri Avrupa Birliği Konseyi Başkanı Donald Tusk tarafından yetersiz bulunarak beklentilerin altında olduğu ifade edilmiştir. Theresa May tarafından yapılan; "Birleşik Krallık'ta 5 yıl yaşamış AB vatandaşlarının eğitim, sağlık ve sosyal yardım gibi konularda İngiliz vatandaşları ile aynı haklara sahip olması" şeklindeki öneriye Donald Tusk'ın verdiği cevap; "*Vatandaş hakları, AB'nin kalan 27 üyesinin en önemli önceliğini oluşturuyor ve bu konuda tavrımızı net bir şekilde açıkladık. Brexit'in ardından AB ve İngiliz vatandaşlarının haklarının tam olarak sağlanmasını istiyoruz...*" şeklinde olmuştur (BBC, 2017).

AB Komiyon Başkanı Jean Claude Juncker ve Almanya Başbakanı Angela Merkel tarafından Birleşik Krallık'ın bu adımının iyi bir başlangıç olduğu ifade edilmiş ancak yeterli bir adım olmadığı dile getirilmiştir. Theresa May ise yapmış olduğu açıklamada bu önerinin son derece adil ve ciddi bir öneri olduğunu belirtmiştir (BBC, 2017).

Referandum sonrası Cameron'un istifasının ardından göreve gelen Theresa May, ilk zamanlarda AB'den ayrılma konusunda sert bir tutum içerisinde olmuştur. Ancak 8 Haziran 2017 tarihinde yapılan erken seçimlerde Muhafazakâr Parti, meclisteki sandalye çoğunluğunu kaybederek, hükümeti Brexit karşıtı ve Kuzey İrlanda temelli Demokratik Birlik Partisiyle paylaşmak zorunda kalmıştır. Bunun üzerine Theresa May ve Muhafazakâr Parti, Brexit söylemlerini yumuşatmak zorunda kalmıştır. May'in Brexit konusunda yumuşamasındaki

önemli noktalardan bazıları; erken seçimlerde alınan görece yenilgi ve halk desteğinin azaldığının anlaşılması, İşçi Partisi'nin referandumdaki sert Brexit karşıtı tavrı ve ayrılık müzakerelerinin yumuşak yürütülmesi için yapmış olduğu muhalefet, Poundun dolar ve euro karşısında %10 civarında değer kaybetmesi, olası bir sert Brexit'in İskoç ve İrlanda ayrılıkçılığının önünü açma olasılığı gibi risklerin ortaya çıkmasıdır (Oğuzlu, 2017).

Brexit'in Türkiye gündemine 2014 sonrası girdiği ve ilk başlarda kampanya süreci boyunca yaşanan tartışmalar, BK'nın AB ile ilişkilerinin tarihsel boyutu, rahatsızlıkları, yıllar boyu süre gelen itiraz ettiği konulara değinilmiştir. Daha sonra referandum kampanyasında incitici bir şekilde gündeme gelen Türkiye meselesi ve bunun siyasiler tarafından abartılarak kullanılması özellikle ulusal medyada geniş yere bulmuştur. Referandum sonrası zamanla olgunlaşan süreç ve şekillenmeye başlayan ortam konusunda Türkiye kamuoyu da bu konudaki gündemini belirlemeye başlamıştır.

Brexit'in geçmişte köklü ilişkilere sahip iki ülke arasında nasıl bir sonuç doğuracağı, Türkiye kamuoyunda özellikle ekonomik boyutuyla ön plana çıkmıştır. Anlaşmalı veya anlaşmasız Brexit olması gibi iki durumun söz konusu olduğu gündemde, her iki durumda da ekonomik olarak büyük zarar görecektir. Başında Türkiye'nin geleceği gibi ortak bir kanı oluşmuştur. Ancak anlaşmasız Brexit olması durumunda ekonomik sonucun çok daha büyük olacağı gibi bir gerçekte söz konusudur.

İki ülke arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkileri etkilememesi açısından ılımlı ve olumlu bir şekilde gündemde yer bulan Brexit konusunda Türkiye'de yapılan akademik çalışmalarında sınırlı olduğu görülmektedir. Bu konuda yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu Birleşik Krallık ve AB arasındaki ilişkilerin incelenmesi üzerine olmuştur.

KAYNAKÇA

- AA. (2019). “22 milyar dolarlık ticaret hacmi yeterli değil”.
- AB Başkanlığı. (2019). Avrupa Birliğinin Tarihçesi. 08 Ağustos 2019 tarihinde, https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-tarihcesi_105.html/ adresinden erişildi
- Akgün, M. (2016a). Brexit Tartışmasında Türkiye.
- Akgün, M. (2016b). Büyük Gün Yarın... 02 Mayıs 2019 tarihinde, <https://www.karar.com/yazarlar/mensur-akgun/buyuk-gun-yarin-1404/> adresinden erişildi
- Akşin, S. (2017). *Kısa 20. Yüzyıl Tarihi*. (A. Berktaş, Ed.) (4. bs.). İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Aksoy, M. (2019). Brexit ve Türkiye-İngiltere-AB ilişkileri. 28 Ağustos 2019 tarihinde, <https://www.youtube.com/watch?v=jLMZB3s-dg4/> adresinden erişildi
- Alganer, Y., & Çetin, M. Ö. (2007). Avrupa’da Birlik Ve Bütünleşme Hareketleri. *İ.İ.B.F. Dergisi*, 23(2), 285–309.
- Alganer, Y., & Yılmaz, Ç. (2016). Avrupa’da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri-I. *Journal of Life Economics*, 3(2), 93–114.
- Aliyeva, A. (2015). The Brexit Vote: Uncertainty Over Alternative?
- Arapkırılı, Z. (t.y.). Yeni sol, üçüncü yol ve Blair iktidarı. 12 Eylül 2019 tarihinde, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/87113.asp/> adresinden erişildi
- Arat, T., & Erten, R. (2008). *DTÖ Hukuku ve Türkiye’ye Etkileri*. (Ş. Akman & Y. Sait, Ed.). Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Vakfı.
- Armaoğlu, F. (1988). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Armaoğlu, F. (2003). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)* (3. baskı). Türk Tarih Kurumu.
- Arslan, Ü. (2017). *Avrupa Birliğinin Kuruluş Nedeni Tarihsel Gelişimi ve Geleceği*. Erciyes Üniversitesi.
- Avrupa Birliği. (2019). AB Nedir ?
- Ayanoğlu, E. (1995). Avrupa Birliği ve Türk Vergi Sisteminin Birlik Modeline Uyumu-I. , *Vergi Dünyası Dergisi*, 14(171), 49–55.
- Ayaz, E. (2017). BREXIT Avrupa Birliği’nin Sonu mu?: BREXIT’in Birleşik Krallık ile Avrupa Siyaseti Açısından Sonuçları Alan. *Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları*, 1–38.
- Bache, Ian ve George, S. (2006). *Politics in the European Union* (2. baskı). New York: Oxford University Press.
- Basalla, G. (2000). *Teknolojinin Evrimi*. TÜBİTAK yayınları.

- Başer, N. E. (2011). *I. Sanayi Devriminde Teknolojik Gelişmenin Rolü*. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Batır, K. (2017). Antlaşmalar ve Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararları Çerçevesinde Avrupa Birliği Vatandaşlığı. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 25(1), 133–159.
- BBC. (2017). AB'den İngiltere'nin Brexit önerisine eleştiri.
- Best, A., Hanhimaki, J. M., Maiolo, J. A., & Schulze, K. E. (2012). *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi*. Ekinoks.
- Bilici, N. (2005). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Birikim. (2016). #Brexit.
- Black, J. (2017). *Kısa İngiltere Tarihi* (1. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- BorsaGündem. (2019). EBRD: Anlaşmasız Brexit doğu Avrupa'daki ve Türkiye'deki ticareti oldukça olumsuz etkileyebilir. 07 Haziran 2019 tarihinde, ebrd: Anlaşmasız Brexit doğu Avrupa'daki ve Türkiye'deki ticareti oldukça olumsuz etkileyebilir%0A/ adresinden erişildi
- Bozkurt, V. (1993). *Avrupa Birliği*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Canveren, Ö., & Öztürk, Ç. (2018). Avrupa Birliği Genişleme Politikalarında Meşrulaştırma: Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Batı Balkanların Karşılaştırmalı Analizi. *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 46–64.
- Carothers, T. (1999). Aiding Democracy Abroad- the Learning Curve. *Carnegie Endowment for International Peace*.
- Çeviköz, Ü. (2016a). Avrupa'dan bakıldığında Türkiye'nin yeri.
- Çeviköz, Ü. (2016b). Referandum yeni bir Avrupa'nın habercisi. 07 Haziran 2019 tarihinde, a <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/unal-cevikoz/referandum-yeni-bir-avrupanin-habercisi-40122284/> adresinden erişildi
- CNN. (2019). Hafta Sonu. 22 Nisan 2019 tarihinde, <https://www.cnnturk.com/tv-cnn-turk/programlar/hafta-sonu/ticaret-bakani-ruhsar-pekcan-gundeme-dair-tum-onemli-basliklari-hafta-sonunda-degerlendirdi/> adresinden erişildi
- Çolak, M., & Bozkaya, Ö. (2019). Birleşik Krallık'taki Göç Karşıtı Söylemlerin Brexit Sürecine Etkisi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi/Journal of Social Policy Conferences*, (75), 185–209. <https://doi.org/10.26650/jspc.2018.75.0013>
- Crowson, N. J. (2011). *Britain and Europe, A political History since 1918* (1. bs.). New York: Baskı, Routledge.
- Cumhuriyet. (2016). Brexit ne demek? (Brexit nedir). 15 Ağustos 2019 tarihinde, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunya/556791/Brexit_ne_demek___Brexit_nedir_.html/ adresinden erişildi

- Deane, P. (1988). *İlk Sanayi İnkılabı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- DEİK. (2019). Brexit Sürecinde Türkiye: Riskler ve Fırsatlar Semineri.
- Demircan, Ç. (2010). Üçüncü Yol Ve Yolun Sonu. *Memleket Siyaset Yönetim*, 5(12), 201–227.
- Dilek, M. S. (2013). Büyük Güçlerin Politikaları ve Briand-Kellogg Paktı Büyük Güçlerin Politikaları ve Briand-Kellogg Paktı Great Power Politics and Briand-Kellogg Pact. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 37, 145–169.
- Dış İşleri Bakanlığı. (2019). Avrupa Birliğinin Kurumları.
- Donat, İ. (2016). Brexit: Türkiye'nin gıda sektörü için fırsat! 22 Nisan 2019 tarihinde, <https://www.bloomberght.com/yorum/irfan-donat/1891571-brexit-turkiyenin-gida-sektoru-icin-firsat/> adresinden erişildi
- DW. (2017). AB liderleri Brexit'in ana hatlarında uzlaştı. 15 Mayıs 2019 tarihinde, <https://www.dw.com/tr/ab-liderleri-brexitin-ana-hatlarında-uzlaştı/a-38637722/> adresinden erişildi
- Eğilmez, M. (2016). Üç Gelişmenin Türkiye Ekonomisine Olası Etkileri. 15 Ağustos 2019 tarihinde, <http://www.mahfiegilmez.com/2016/06/uc-gelismenin-turkiye-ekonomisine-olas.html#more/> adresinden erişildi
- Emsen, D. (2018). *İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden Ayrılması*.
- Erdemir, E. (2016). Brexit: Avrupa Birliği Yol Ayrımında. 19 Temmuz 2019 tarihinde, <http://www.tuicakademi.org/brexit-avrupa-birliği-yol-ayriminda/> adresinden erişildi
- Erhan, Ç. (1996). Avrupa'nın İntiharı ve İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Temel Sorunlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51(1), 259–273.
- Erhan, Ç. (2016). Brexit ile Türkiye'nin ne ilgisi var? 19 Temmuz 2019 tarihinde, <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-cagri-erhan/591860.aspx/> adresinden erişildi
- Ertem, B. (2009). Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 377–397.
- Euronews. (2015). Yunanistan'da ekonomik kriz nasıl başladı?
- Gerould, J. T. (1929). *Selected Articles on the Pact of Paris Officially the General Pact for the Renunciation of War*. New York: The H. W. Wilson Company.
- Giddens, A. (2000). *Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*. İstanbul: Birey.
- Gökdere, A. (1989). *Gümrük Birliği Açısından Avrupa Topluluğu ve Türkiye ile ilişkileri*. Ankara: A.B. Araştırmna Dizisi.
- Göktürkçe. (2017). Brexit'in Faturası. 02 Mayıs 2019 tarihinde, <https://gokturkceblog.wordpress.com/2017/06/04/brexitin-faturasi/> adresinden

erişildi

- Gönlübol, M. (1975). *Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma*.
- Gönlübol, M., Esmer, A. Ş., Sar, C., Kürkçüoğlu, Ö., & Vb.. (2014). *Olaylarla Türk Dış Politikası* (10. baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gowland, D. vd. (2010). *Britain and European Integration Since 1945* (1. Baskı). New York: Routledge.
- Gül, B. (2017). Endüstri 1.0'dan 4.0'a Doğru! 04 Nisan 2019 tarihinde, <http://blog.geleceginitasarla.net/endustri-1-0dan-4-0a-dogru/1955/> adresinden erişildi
- Haber Türk. (2016a). Brexit Türkiye Ekonomisini Nasıl Etkiler? 15 Haziran 2019 tarihinde, <https://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1258309-brexit-turkiye-ekonomisini-nasil-etkiler/> adresinden erişildi
- Haber Türk. (2016b). YASED Başkanı'ndan Brexit Açıklaması. 12 Eylül 2019 tarihinde, <https://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1258428-yased-baskanindan-brexit-aciklamasi/> adresinden erişildi
- Hobsbawm, E. (2008). *Kısa 20. Yüzyıl: 1914-1991 Aşırılıklar Çağı* (5. baskı). İstanbul: Everest Yayınları.
- Howard, M. (2014). *Yüzüncü Yıldönümünde Birinci Dünya Savaşı*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Hughes, K., & Smith, E. (2003). New Labour — New Europe? *International Affairs*, 74(1), 93–103. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.00006>
- Hürriyet. (2017). Brexit'in ardından İngilizler, Alman vatandaşlığına akın etti.
- İstanbulu, M. O. (2016). Brexit: Bir Tarihsel Kırılma Noktası. 07 Haziran 2019 tarihinde, <http://www.tuicakademi.org/brexit-bir-tarihsel-kirilma-noktasi/> adresinden erişildi
- Kalın, İ. (2019). Tony Blair ve Üçüncü Yol'un Sonu. 21 Eylül 2019 tarihinde, <https://www.setav.org/tony-blair-ve-ucuncu-yolun-sonu/> adresinden erişildi
- Kamer, K. (2001). “Soğuk Savaş Sonrası İngiltere-ABD İlişkileri”, *Bir Başka Açıdan İngiltere*,. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Karagöz, H. (2013). İngiliz Milletler Topluluğu ve İngiltere'nin AB Üyeliği. 03 Mayıs 2019 tarihinde, <http://www.kto.org.tr/d/file/ingiliz-milletler-toplulugu-ve-ingilterenin-ab-uyeligi.pdf/> adresinden erişildi
- Karluk, S. R. (1996). *Avrupa Topluluğu Ve Türkiye* (4. Baskı). İstanbul: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yayınları.
- Kaya, T. Ö., & Kaya, A. S. (2017). Saint-Malo Sonrası Dönemde Avrupa Birliği ' nin Uluslararası Kimliği: Bir Sivil Güçten Daha Fazlası mı? *Yönetim Bilimleri Dergisi/Journal of Administrative Sciences*, 15(29), 283–304.

- Kingsford, P. . (1964). *Engineers, Inventors and Workers*. Edward Arnold.
- Kissinger, H. (2016). *Dünya Düzeni*. Boyner Yayınları.
- Kıbrıs Postası. (2016). Akay: “Çözüm gerçekleşmezse Brexit’le Doğrudan Ticaret imkânı doğabilir”. 15 Haziran 2019 tarihinde, http://www.kibrispostasi.com/index.php/cat/35/news/195232/PageName/KIBRIS_HABERLERI_2017:/ adresinden erişildi
- Kıraç, S., & İlhan, B. (2010). Avrupa Birliği Oluşum Süreci ve Ortak Politikalar. *Milli Eğitim*, 188, 191–201.
- Küçük, B. (2016). Brexit referandumu piyasaları sarstı, “2008 krizi kapıda”. 19 Eylül 2019 tarihinde, <https://tr.euronews.com/2016/06/24/brexit-avrupa-borsalari-cakildi/> adresinden erişildi
- Küçükkalay, M. (1997). Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçların Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, (2), 51–68.
- Lizbon Antlaşması. (2011). 19 Temmuz 2019 tarihinde, adresinden erişildi <http://www.mfa.gov.tr/lizbon-antlasmasi.tr.mfa/> Tarihinde
- May, A. (2001). ‘Commonwealth or Europe?’: Macmillan’s Dilemma, 1961–63. İçinde *Britain, the Commonwealth and Europe*. https://doi.org/10.1057/9780230523906_6
- McCormick, J. (2014). *Avrupa Birliği’ni Anlamak*. Ankara: BigBang Yayınları.
- McNeill, W. H. (2008). *Dünya Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- MESS. (t.y.). Avrupa Birliği’nin İlk Adımları. 20 Temmuz 2019 tarihinde, https://www.mess.org.tr/media/filer_public/3c/85/3c85c5df-3721-4a36-80f0-9c2ce44bb779/ilkadimlar.pdf/ adresinden erişildi
- Moos, H. Von. (1952). *Büyük Dünya Olayı*. İstanbul: Ankara Genel Kurmay Başkanlığı.
- NTV. (2016a). Brexit nedir? (Brexit ne demek?). 15 Eylül 2019 tarihinde, adresinden erişildi <https://www.ntv.com.tr/dunya/brexit-nedir-brexitnedemek,FGAU4Tavc0q9yfoYhgaD0A/> adresinden erişildi
- NTV. (2016b). İngilizlerin AB’de kalması için 10 neden.
- NTV. (2016c). İngiltere’de Brexit referandumu sona erdi (Brexit ne demek?). 15 Haziran 2019 tarihinde https://www.ntv.com.tr/dunya/ingilterede-brexit-referandumu-sona-erdi-brexit-ne-demek,2_hc0lqaeEW4fJ1RztlSCQ/ adresinden erişildi
- NTV. (2016d). İngiltere’nin 43 yıllık AB serüveni: İki kez reddedildi, bir seferde çıktı. 19 Temmuz 2019 tarihinde, adresinden erişildi <https://www.ntv.com.tr/dunya/ingilterenin-43-yillik-ab-seruveni-iki-kez-reddedildi-bir-seferde-cikti,V5190rSlukq4sL45dnXeLQ/> adresinden erişildi
- Oğuzlu, T. (2017). Brexit sürecinde zorlu pazarlık.

- Ok, E. (2018). *Brexit'e Giden Yol: Avrupa Birliği-Birleşik Krallık İlişkileri*. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Oran, B. (2002). *Türk dış politikası: 1919-1980*. İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Örmeci, O. (2015). Birleşik Krallık AB'den Çıkacak mı?
- Örmeci, O. (2016). Brexit ve Sonrası. 15 Ağustos 2019 tarihinde, <http://politikaakademisi.org/2016/06/24/brexit-ve-sonrasi/> adresinden erişildi
- Oven, R. (1817). *Observations on the Effect of the Manufacturing System*. London: London, Printed for Longman, Hurst, Rees, Orme, and Brown [etc.].
- Pak, A. (2019). TUIC Akademi. 09 Temmuz 2019 tarihinde, <http://www.tuicakademi.org/roma-antlasmasi-1957/> adresinden erişildi
- Roberts, J. M. (2010). *Avrupa Tarihi*. Ankara: İnkılap Kitabevi.
- Şahin, İ., & Müezzinoğlu, E. (2016). Lokarno ve Musul Kışkırcısında Türk Dış Politikası : Turkish Foreign Policy in the Pincer of Locarno and Mosul Giriş. *İnsani ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 641–676.
- Sander, O. (2013). *Siyasi Tarih 1918-1994*. (Y. Alogan, Ed.) (23. bs.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Sander, O. (2015). *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*. (Y. Alogan, Ed.) (29. bs.). İmge Kitabevi.
- Saygın, D., & Uktan, M. Ö. (2016). Ekonomi ve Siyaset Bağlamında İngiltere - Avrupa Birliği İlişkileri : Tarihsel Bir Analiz. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 12(April), 71–102.
- Schimmelfennig, & F. Scholtz, H. (2008). EU Democracy Promotion in the European Neighbourhood Political Conditionality, Economic Development and Transnational Exchange. *European Union Politics*, 9(2), 187–215.
- Schweiger, C. (2004). British–German relations in the European Union after the war on Iraq. *German Politics*, 13(1), 35–55. <https://doi.org/10.1080/0964400042000223293>
- Seldon, A., & Sanklecha, P. (2005). United kingdom: a comparative case study of conservative prime ministers heath, thatcher and major. *The Journal of Legislative Studies*, 10(2–3), 53–65. <https://doi.org/10.1080/1357233042000322210>
- Sidar, C. (2016). Brexit: Türkiye ve dünyaya etkileri neler olur? 21 Eylül 2019 tarihinde, <http://www.diken.com.tr/brexit-turkiye-ve-dunyaya-etkileri-neler-olur/> adresinden erişildi
- Smith, A. (1997). *Ulusların Zenginliği*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Smith, G. (2016). *Britain in New Europe: Brexit and Beyond*. Council on Foreign Relations. New York: Council on Foreign Relations.

- Sokullu, E. C. (2017). İngiltere'nin AB ile İmtihanı: Siyasal Söylemlerde Avrupa Şüpheciliklerinin Evrimi ve Brexit. *Euro Politika*, 11–34.
- Sol. (2016). Kemal Okuyan'dan "Brexit" değerlendirmesi: Faşizmden korkma, örgütsüzlükten kork. 26 Ağustos 2019 tarihinde <http://haber.sol.org.tr/toplum/kemal-okuyandan-brexit-degerlendirmesi-fasizmden-korkma-orgutsuzlukten-kork-160154/> adresinden erişildi
- Soutou, G.-H. (2014). *Avrupa Birliği Tarihi*. Bilge Kültür Sanat.
- Soytürk, M. (2017). Büyük Britanya'nın Avrupa Birliği İle İlişkisi ve Brexit. *The Journal of International Scientific Researches*, 2(4), 72–72. <https://doi.org/10.23834/isrjournal.280527>
- Stone, N. (2010). *Birinci Dünya Savaşı*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Sturm, R. (1999). *New Labour? New Britain- Grossbritannien nach dem Wahlsieg Tony Blairs*. (H. Kestandiek, Ed.).
- T24. (2018). Büyükelçi Yalçın: Temel politikamız Brexit sürecinde vatandaşlarımızın haklarının zarar görmemesi.
- TC Avrupa Birliği Bakanlığı. (t.y.). AB'ye Genel Bakış.
- TDV. (2016). İkinci Dünya Savaşı. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi* (ss. 632–635). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Tekgül, Y. B. (2001). Maastricht Kriterleri ve Avrupa Birliği'ne Aday Ülkeler ile Türkiye'nin Uyum Durumlarının Karşılaştırılması. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1–2), 347–360.
- Tekin, F. (1990). *Uluslararası Maliye*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- The Bretton Woods Commite. (yty.). Transcript of 1944 Bretton Woods Conference Found at Treasury.
- Thomas Savery. (t.y.). Wikipedia. 15 Mart 2019 tarihinde, https://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Savery/ adresinden erişildi
- Timeturk. (2019). Anlaşmazlık Brexit AB ve Türkiye'yi etkileyecek.
- Tunç, H. (1993). AT'da Ekonomik ve Parasal Birlik. *Banka ve Ekonomik Yorumlar*, 30.
- Türk, H. (2016). İskoçya Başbakanı, Brexit'i veto edebileceklerini öne sürdü. 18 Mayıs 2019 tarihinde, <https://www.haberturk.com/dunya/haber/1259225-iskocya-basbakani-brexit-veto-edebileceklerini-one-surdu/> adresinden erişildi
- Türkcan, E. (1981). *Teknolojinin Ekonomi Politikası*. Ankara: AİTİAmm.
- Tüysüzoğlu, G. (2011). İkinci Dünya Savaşı Sonrası İngiliz Dış Politikası: İmparatorluk Yaşıyor mu? *Akademik Bakış Dergisi*, (26), 1–23.
- Uçarol, R. (2006). *Siyasi Tarih 1789-2010*. Der Yayınevi.

- Ülger, İ. K. (2003). *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*. İstanbul: TURKAB-AB-Türkiye İşbirliği Derneği.
- Üste, A. N. (2018). Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Avrupa'da Güç Dengesi ve Hitler'in Güç Dengesi Politikası. *Aydin iktisat fakültesi dergisi*, 3(1), 68–82.
- Valansi, K. (2008). Roma Antlaşması'ndan Avrupa Birliği'ne. 07 Ağustos 2019 tarihinde http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-67623-roma_antlasmasindan_avrupa_birligine.html/ adresinden erişildi
- Verda, Y. (2008). *1648 Vestefalya Barışından 1815 Viyana Kongresine kadarki dönemde uluslararası sistemin dönüşümü*. Kadir Has Üniversitesi.
- VOA. (2015). İngiltere'de AB Referandumu Bekleniyor.
- Wikipedia. (t.y.-a). Birinci Dünya Savaşı. 15 Mart 2019 tarihinde, https://www.wikizero.com/tr/I._Dünya_Savaşı#cite_note-43/ adresinden erişildi
- Wikipedia. (t.y.-b). Thomas Newcomen. Tarihinde 15 Mart 2019, adresinden erişildi https://tr.wikipedia.org/wiki/Thomas_Newcomen
- Wikipedia. (2019). Margaret Thatcher. Tarihinde 01 Nisan 2019, adresinden erişildi https://tr.wikipedia.org/wiki/Margaret_Thatcher
- Winkler, B. (1995). *Reputation for EMU. An Economic Defence of the Maastricht Criteria*. European University Institute.
- Yazıcıoğlu, Y. (2016). İngiltere'nin AB'den Boşanması Sancılı mı Olacak? 22 Nisan 2019 tarihinde, <https://www.amerikaninsesi.com/a/ingiltere-nin-ab-den-bosanmasi-sancili-mi-olacak/3392053.html/> adresinden erişildi
- Yeniakit. (t.y.). Margaret Thatcher. 13 Haziran 2019 tarihinde, https://www.yeniakit.com.tr/kimdir/Margaret_Thatcher/ adresinden erişildi
- Yılmaz, M. E. (2007). Westphalia'dan günümüze savaş. *Uluslararası İlişkiler*, 4(14), 17–38.
- Yıldız, A. (2016). İngiltere Avrupa Birliği'nden çıkarsa ne olur? Brexit.
- Young, J. W. (1993). *Britain and European Unity, 1945-1992* (1. Bs.). New York: Macmillan Education.

ÖZGEÇMİŞ

1978 Ankara doğumludur. İlk, Orta ve Lise öğrenimini Ankara'da tamamladı. 1999 yılında öğrenimine başladığı Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik bölümünden 2005 yılında mezun olmuştur. 2015 yılında Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimine başlamıştır. 2009 yılından bu yana Karabük Üniversitesinde Kütüphane görevlisi olarak çalışmaktadır.